

Årsmelding

2018 – 2019

Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Oslo, oktober 2019

1	RAPPORT FRA STYRET	7
2	MEDLEMSKAP	12
2.1	Æresmedlemmer	12
2.2	Medlemstall	13
2.3	Kontingentsatser	13
3	TILLITSVALGTE OG ANSATTE	14
3.1	Styret og landsmøtevalgte utvalg per 30.06.2019	14
3.2	Representantskapet	15
3.3	Fylkeslag	16
3.4	Lokallag i Norsk Bonde- og Småbrukarlag	18
3.5	Interne utvalg i Norsk Bonde- og Småbrukarlag	18
3.6	Eksterne utvalg/arbeidsgrupper 2018-2019	20
3.7	Sekretariatet	25
4	MØTER I ORGANISASJONEN	26
4.1	Landsmøtet 2018	26
4.1.1	Lovendringsforslag	26
4.1.2	Årsmelding 2017 - 2018	26
4.1.3	Innkomne forslag	26
4.1.4	Resultat av valgene	41
4.2	Møter i representantskapet	42
4.2.1	Representantskapsmøte 2/2018	42
4.2.2	Representantskapsmøte 1/2019	42
4.3	Fylkesledermøter	43
4.3.1	Fylkesledermøte 1/2019	43
4.3.2	Fylkesledermøte 2/2019	46
4.4	Møter i styret	47
5	POLITISKE ARBEIDSOMRÅDER	48
5.1	Jordbruksforhandlingene	48
5.1.1	Innledning	48
5.1.2	Hva forhandler vi om	48
5.1.3	Jordbruksforhandlingene 2019	49
5.2	Næringsutvikling	56
5.2.1	Utviklingsprogrammet - landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping	56
5.3	Roviltpolitikk	58

5.3.1	Innledning	58
5.3.2	Ordføreroppøpet	58
5.3.3	Årets beitekommune	59
5.3.4	Mattilsynet sin vurdering av beitesesongene 2018- 2019	59
5.3.5	Politiske kontakter/møter	60
5.3.6	FKT-prosjektet	61
5.3.7	Medlemskap i Naturbruksalliansen	62
5.3.8	Høring «forslag til endringer i regelverk om rovvilt»	62
5.3.9	Riksrevisjonens undersøkelse av rovviltforvaltningen. Dokument 3:13	62
5.4	Matsvinn	62
5.5	Arbeid i forskningsstyrene	64
5.6	Arbeid i Matmerk	65
5.6.1	Styrets virksomhet	65
5.6.2	Arbeid i faggruppene	66
5.6.3	Lokalmat.no	66
5.7	Omsetningsrådet	67
5.8	Samarbeid med Norsk landbrukssamvirke	68
5.8.1	Samarbeidsavtale med Norsk Landbrukssamvirke	68
5.8.2	Arbeid i NL-styret	70
5.8.3	Rådgivende utvalg for næringspolitikk(RUN)	71
5.9	Markedsregulering	72
5.9.1	Innledning	72
5.9.2	Nærmere om arbeidsgrupper i regi av Omsetningsrådet	72
5.10	Arbeid med HMS	74
5.10.1	Forsikringsmøter	74
5.10.2	Markvandring i regi av Gjensidige	75
5.10.3	Nasjonalt samarbeidsforum for HMS i landbruket	75
5.11	Utfordringer i dagens dyrehold	76
5.11.1	Dyrevelferd	76
5.11.2	Dyresjukdommer	77
5.11.3	Deltakelse i KOORIMP	77
5.11.4	Strategisk forum dyrevelferd	77
5.12	Sentrale høringer i perioden	78
5.12.1	Lov om forbud mot hold av pelsdyr og forslag til ordning for økonomisk kompensasjon til pelsdyroppdrettere	78
5.12.2.	Forslag til endring av nasjonale regler for omsetning av rå melk og rå fløte til konsum	80
5.12.3	Forslag om ny forskrift for å forebygge, begrense og bekjempe pærebrann (Erwina amylovora)	82
5.12.4	Høring - midlertidig videreføring av forsøksordning for mer effektiv felling av jerv	83
5.12.5	Høring NOU 2018:11 Ny fjellov	83
5.12.6	Høring om statsbudsjettet - Stortingets Energi- og miljøkomite	83
5.12.7	Høring i næringskomiteen om jordbruksoppgjøret 2019	84
5.12.8	Høring vedr. dokument 8, forslag fra Senterpartirepresentanter	87
5.12.9	Endringer i jordlova mv.	87
5.12.10	Høring - forslag til endringer i forskrift om regulering av svine- og fjørfeproduksjonen	88
5.13	Arbeid med klima	89
5.13.1	Tørkesommer 2018	89
5.13.2	Teknisk beregningsutvalg for jordbrukets utslipp av klimagasser	92
5.13.3	Klimaforhandlinger – klimaavtale	93

5.14	Arbeid med politisk plattform	100
6	ORGANISASJON	101
6.1	Medlemsverving	101
6.2	Informasjonsarbeid	102
6.3	Interne utvalg	102
6.3.1	Kvinneutvalget	102
6.3.2	Ungdomsutvalget	103
6.3.3	Hagebrukstuvalget	104
6.3.4	Utmarksutvalget	104
6.3.5	Organisasjonsutvalget	105
6.3.6	Roviltutvalget	105
6.3.7	Inn på tunet utvalget	107
6.3.8	Utvalg for storfekjøttproduksjon	107
6.3.9	Ressurspersoner for kornproduksjon	108
6.3.10	Utvalg for økologisk produksjon	108
6.3.11	Utvalg for mjølkeproduksjon	108
6.4	Bank- og forsikringsavtale	109
6.5	Styrets arbeid med strategi- og arbeidsplan	109
6.6	Rådgiving i økonomi, forsikring og bank	110
6.7	Solidaritetsfondet for Småbrukere	110
6.8	Studiearbeid	111
6.9	Familien Lies legat til fremje av småbruk	112
6.10	Arbeid i valgnemnda	112
6.11	Nytt medlemsregister	112
7	INTERNASJONALT ARBEID	114
7.1	Internasjonalt utvalg	114
8	PROSJEKTER	116
8.1	Slipp oss til – Ungdom inn i landbruket	116
8.2	Grønt Spå tak	118
8.3	Landbrukets Økoløft – felles innsats for økt økologisk produksjon i Norge	121
8.4	Matnyttig	121
9	BONDE OG SMÅBRUKER	124
10	REGNSKAP FOR LAGET OG AVISA	126

1 Rapport fra styret

Prioriterte hovedområder for Norsk Bonde- og Småbrukarlag (NBS) i meldingsåret 1. juli 2018 til 30. juni 2019 har vært politikkutvikling, jordbruksforhandlingene, arbeid med rovviltspørsmål, handtering av tørkekrisen, klimaforhandlinger med staten, organisasjonsarbeid og politisk arbeid overfor regjeringen og Stortinget.

Styret har videreført modellen med å opprette egne fagutvalg der flere av organisasjonens tillitsvalgte i tillegg til selve styret deltar, samt en fadderordning der hvert styremedlem har hovedansvar for oppfølging av sine respektive fadderfylker; i hovedsak to fylker per styremedlem.

Styret viser til de ulike utvalgenes spesifikke årsrapporter for mer detaljert informasjon. Samspillet med utvalgene skal ivaretas ved at enkelte styremedlemmer er deltagere (også ledere) i enkelte utvalg. Utvalgene arbeider ut fra mandater gitt av styret.

Jordbruksforhandlingene 2019

Styret utpekte årets forhandlingsutvalg i desember 2018. Dette har bestått av leder Kjersti Hoff, politisk nestleder Elin Bergerud, styremedlem Torbjørn Norland og med styremedlem Kjell Erik Brandstadmoen som vara. Vararepresentanten ble aktivt brukt under forhandlingene og deltok i deler av prosessen.

Forhandlingsutvalget la fram et krav med fokus på:

- Økt bærekraftig arealbruk – satsing på beite
- Matplanteproduksjon direkte til mennesker
- Inntektsutjevning
- Redusert overproduksjon
- Produksjonsmåte

Disse områdene var operasjonaliseringen av styrets mandat til forhandlingsutvalget som var formulert slik:

- Stort fokus på bås-fjøsproblematikken og behov for tydelige økonomiforbedringer og investeringsmidler slik at disse brukerne ikke legger ned, eller selger kvota da Jarlsbergeksporten skal fases ut.
- Premiere, opptrapping bruk av grasarealer, innmark og utmark
- Premiere, opptrapping korn, grønnsaker og frukt (dvs. bruk av hele landet, kanaliseringsspolitikk med måte)
- Ambisiøs sjølforsyningsstrategi på en klimavennlig bærekraftig måte (dvs. at overproduksjon på importert råvare ikke er en løsning)

For detaljer som gjelder årets jordbruksoppgjør og forklaringer på stikkord henvises til eget utfyllende kapittel om jordbruksforhandlingene i denne årsmeldinga. Vi fikk kronemessig lik inntektsvekst som andre grupper i samfunnet, vi fikk økt tilskudd til beite både på innmark og utmark, vi fikk videreført og økt tilskudd for små og mellomstore mjølkebruk, vi fikk økte avløsertilskudd og økt sjølforsyningsmulighet med innovasjon og vekstprogram for grønnsaker,

frukt og bær. Vi fikk også en egen pott for småskala frukt og grønt som kan gi nye muligheter på gardsbrukene våre. Dessverre fikk vi ikke medhold for senking av kvotetak og tak på areal i denne runden med KrF i regjering heller.

Et flertall i styret, fem styremedlemmer, mente det var rett å inngå avtale mens to styremedlemmer stemte imot og støttet dermed ikke innstillingen fra forhandlingsutvalget om at det som var framforhandlet kunne aksepteres. Se kapittel 5.1.1.

Klimautfordringer og tørkekrise

Klimautfordringene og arbeidet med å forberede og legge til rette for at jordbruket kan redusere sine utslipp av klimagasser har pågått gjennom hele arbeidsåret. Dette arbeidet kulminerte, så langt, med enighet om en klimaavtale mellom staten og faglaga 20. juni i år. Dette arbeidet er presentert nærmere i et eget kapittel i denne årsmeldingen.

Det samme gjelder den praktiske handteringen av tørkesommeren 2018 som kom til å ta mye tid utover sommeren og høsten i fjor og som også endte med forhandlinger med staten om styrking av avlingsskadeordningen samt andre ordninger for å kompensere for tapte inntekter og økte kostnader. Også dette arbeidet er nærmere beskrevet i et eget kapittel. Se kapittel 5.13.1.

Strategi- og arbeidsplan

Strategi- og arbeidsplanene for 2018/2019 har vært til drøfting i styret ved tre styremøter i meldingsåret; ved nyttårsskiftet og i september. Dette er en naturlig rutine for vedtak og rullering. Det er viktig å utvikle en strategi- arbeidsplan som kan være et styringsverktøy med mål det er mulig å realisere. Målsettingene må stå i forhold til tilgjengelige ressurser. Klare prioriteringer er viktig.

Styret lanserte en ny oppgave ved inngangen til 2019 kalt Strategi 2020 – 2025. Formålet med dette arbeidet er å definere utfordringer, muligheter, løsninger og målsettinger for NBS som organisasjon fram mot 2025. Bare ved en systematisk gjennomgang av alle forhold som påvirker både organisasjonens medlemmer og organisasjonen som sådan kan NBS møte utfordringene på en konstruktiv og framtidsrettet måte. Dette arbeidet er ikke slutført fordi slike prosesser, erfaringsmessig, tar mer tid enn forventet og også fordi slike organisasjonsinterne oppgaver gjerne må vike plass for oppgaver som gjelder ivaretagelsen av medlemmenes interesser på kort sikt. Arbeidet vi fortsette utover i 2020.

Politikerkontakt og alliansebygging

Mållrettet alliansebygging, politikerkontakt på alle nivå, nettverksbygging og deltagelse på ulike arrangement er en viktig del av arbeidet med å få gjennomslag og oppslutning om landbrukspolitikken til NBS. Vårt budskap må gjentas og gjentas overfor politikere, utøvende myndigheter og alliansepartnere. Det har vært møter av uformell og av mer formell karakter, både gjennom fysiske møter, telefoner og gjennom sosiale medier. Deltagelse i komitéhøringer på Stortinget og i regjeringens kontaktutvalg er blant prioriterte oppgaver.

Eksternt og internt kommunikasjons- og informasjonsarbeid

Kommunikasjon og informasjon er svært viktig arbeid for oss og det er tidkrevende. Balansen mellom å formulere budskapet klart nok slik at NBS er synlig og samtidig ikke bli oppfattet som "useriøs", er en viktig balansegang.

Vi mener dette er håndtert bra og vi har fått god og konstruktiv respons på våre oppslag.

I årsmeldingsperioden har vi brukt våre ordinære informasjonskanaler. Det er stort behov for å endre og bedre informasjon og kommunikasjonsflyt i organisasjonen internt og også utad. Styret har tatt tak i dette og det er store potensialer for forbedring.

Organisasjonsarbeid

Det ble gjennomført en medlemsundersøkelse i mai og 2 dagers fylkesledermøte i juni. Dette som ledd i Strategiprosessen for å bedre organisasjonsarbeid, kommunikasjon og arbeidsprosesser. Styret ser et stort behov for forbedring på dette området. Se kapittel 6.3.4.

Rovvilt

Ståle Støen har oppgaven som organisasjonens rovviltpolitiske talsmann, han er 1.varamedlem til styret og møter jevnlig i styremøtene. Styret følger rovviltsituasjonen tett og får gode råd fra rovviltutvalg. Ordning med egne rovviltkontakter i alle landets fylker er videreført og dette ledes av Rovviltutvalget, hvor Ståle Støen er leder. Se egen rapport fra utvalget.

Internasjonalt arbeid

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er opptatt av å bygge allianser også internasjonalt. Småbrukere og bønder over hele verden har mange av de samme utfordringene i kampen for den selveiende og frie bonden, og for retten til å produsere mat til egen befolkning.

European Coordination la Via Campesina (ECVC) er den europeiske grasrotorganisasjon som for tiden samler 31 nasjonale og regionale bonde-, gårdsarbeidere- og småbrukerorganisasjoner fra 21 europeiske land. ECVC er en del av den verdensomfattende småbrukerorganisasjonen La Via Campesina, der NBS er medlemsorganisasjon.

17. desember 2018 vedtok et stort flertall i FNs generalforsamling, etter 17 års arbeid, erklæringen om rettigheter til bønder og andre mennesker som arbeider på landsbygda; Peasants rights declaration (UNDROP). Dette var en historisk milepæl for oss, småskala matprodusenter og bygdesamfunn i verden. Norge avsto fra å stemme.

Bønder og andre som arbeider i rurale områder er en av de mest utsatte gruppene for å oppleve brudd på grunnleggende menneskerettigheter. Erklæringen skal sikre bedre beskyttelse av alle landsbygdsbefolkningers rettigheter, inkludert bønder og småbrukere, fiskere, nomader, landbruksarbeidere og urfolk. Den vil forbedre levevilkår, samt styrke matsuverenitet, kampen mot klimaendringer og bevaring av biologisk mangfold.

Internasjonalt utvalg arbeider aktivt og godt både med oppfølging og representasjon i internasjonale saker og fora, Se egen rapport fra utvalget, kapittel 7.1.

Gjennom vårt medlemskap i Norsk Landbrukssamvirke deltar vi i landbrukets EU-utvalg. NBS har bevilget betydelige midler til arbeidet med EU-saken både i egen organisasjon og gjennom kanalisering av midler til Nei til EU.

Det har vært flere møter i regi av Utenriksdepartementet (WTO-utvalget) og i regi av LMD vedrørende mulige bevegelser innen WTO-forhandlingene.

Styremedlem Marielle Vink de Roos sitter i Coordination Committee (styret) for European Coordination la Via Campesina (ECVC). Gjennom dette arbeidet har vi også mulighet til å arbeide sammen med våre søsterorganisasjoner i andre land.

NBS deltar i et europeisk samarbeidsprosjekt om agroøkologi, P2P - Erfaringsutveksling mellom bønder om agroøkologi. Dette er et samarbeidsprosjekt mellom seks medlemsorganisasjoner i ECVC. Prosjektet er finansiert av Erasmus pluss (EU-midler). Medlemsorganisasjoner fra Baskerland, Frankrike, Norge, Italia, Belgia og Romania har utarbeidet prosjektplanen og søkt om midler til prosjektet. NBS, med Marielle de Roos, deltar i styringsgruppe til prosjektet.

Målet er å utvikle kunnskap om agroøkologi gjennom trening og utveksling av erfaring mellom gårdbrukere. Dette vil styrke bonde- og småbrukerorganisasjoner og deres medlemmer i Europa.

Prosjektet vil bestå av fem seminarer organisert etter tema:

- Introduksjon av agroøkologi
- Rekruttering og generasjonsskifte
- Forvaltning av biologisk mangfold på gården
- Teknologisk uavhengighet og lokal utvikling av agroøkologi.

Prosjektet vil gi et økende antall bønder med kunnskap om agroøkologi, både teoretisk og praktisk, og agroøkologi vil utvikles på tvers av Europa.

Kvinne- og likestillingsarbeid

Landsmøtet velger eget Kvinneutvalg, som følger opp likestillingsarbeidet i organisasjonen, støttet av styret. Leder i utvalget skrev kronikk til 8. mars. I tillegg hadde de et 8. mars arrangement. Leder trioene i NBS var en del av de kvinnelige lederne i landbruksorganisasjonene som ble intervjuet av Nationen til 8. mars bilaget deres.

Politikkutvikling

På landsmøtet i 2015 ble det vedtatt å starte et arbeid som fikk tittelen «Aksjon Ny landbrukspolitikk». Det ble oppnevnt et eget politikkutviklingsutvalg som fikk ansvaret for å følge opp landsmøtevedtaket. Dette arbeidet ble slutført høsten 2018 da landsmøtet vedtok en ny politisk plattform for organisasjonen.

I arbeidet med den nye politiske plattformen ble det gått omfattende til verks og ambisjonen var å komme ut med en tydelig vektlegging av hva som skulle være operativ politikk. Det skjedde likevel ikke mye i dette arbeidet de to første årene. Det var først da styret fikk laget til en ordentlig prosessplan våren 2018 at arbeidet med å skrive utkastet til plattformen og lage til et eget studieopplegg for involvering av hele organisasjonen, fikk ordentlig. Se kapittel 5.14.

Studieopplegget fikk stor oppslutning og det kom mange gode innspill til utkastet som ble sendt til landsmøtet for behandling og vedtak.

Landsmøtet gjennomførte en grundig og god behandling av utkastet til ny plattform og fattet klare vedtak på både overordnet nivå så vel som i mer detaljerte problemstillinger. En redaksjonskomite valgt av landsmøtet fullførte redigeringsarbeidet med plattformen og plattformen ble endelig godkjent av styret før jul i 2018. Plattformen skal være retningsgivende, men ikke førende for det videre arbeidet med å utvikle landbrukspolitikk i organisasjonen.

Styrets vurdering av arbeidet i meldingsåret og fremtidige utfordringer

Det er et sterkt økende engasjement rundt produksjon av mat og matsikkerhet, både nasjonalt og internasjonalt. Oppmerksomheten rundt klimautfordringene og hva slags jordbruk vi kan ha og skal ha i Norge har tiltatt sterkt i løpet av få måneder. Det er all mulig grunn til å forvente at intensiteten i engasjementet vil øke for hvert år framover. De store spørsmålene er hvordan utvikle og enes om en matproduksjon som bruker norske arealer, som er bærekraftig og klimavennlig, har en god dyrevelferd og øker norsk sjølforsyning. Oppfølgingen av klimaavtalen blir svært viktig i dette arbeidet framover og ikke minst vil det bli svært interessant å se hvilke ambisjoner regjeringen vil ha for det norske jordbruket, gitt de utfordringer en står overfor.

Styret mener at Norsk Bonde- og Småbrukarlag har troverdige alternativer for framtidens landbrukspolitikk.

Regjering og Storting må prioritere matsikkerhet og beredskap. Skal en få til det, må matproduksjonen økes på norske ressurser – over hele landet. Det vil koste penger!

Meldingsåret har vært et aktivt år for både styret, alle tillitsvalgte ellers og våre ansatte. Styret har arbeidet godt sammen – med plass for både ris og ros. Prioritering av saker, dyktige ansatte og engasjerte tillitsvalgte er en forutsetning for å drive organisasjonen fremover. Styret vil takke de ansatte for godt arbeid, konstruktive innspill og stor stå på vilje! Vi takker også Leonid Rødsten for hans gode innsats med avisa Bonde- og Småbruker.

Kjersti Hoff, leder
Elin Bergerud, politisk nestleder
Kathrine Kinn, organisatorisk nestleder
Torbjørn Norland
Marielle Vink de Roos
Kjell Erik Brandstadmoen
Randi Karlstrøm

2 Medlemskap

2.1 Æresmedlemmer

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har oppnevnt 17 æresmedlemmer:

Terje Holen, fra Oppland, ble æresmedlem i 2018.

Terje Holen har hatt en rekke tillitsverv i organisasjonen helt tilbake til 1970-tallet. Han har vært styremedlem og leder i Oppland BS samt fylkessekretær i en årrekke. Videre har han vært styremedlem, nestleder og ordfører i Norsk Bonde- og Småbrukarlag. I tillegg er Terje Holen kjent som «ververen» og han har fra 2016 vært ansatt i Norsk Bonde- og Småbrukarlag som «sjefsverver».

Aksel Nærstad, Akershus, ble æresmedlem i 2018.

Aksel Nærstad har i flere tiår arbeidet for NBS og La Via Campesina sine verdier på en synlig og positiv måte.

NBS vil spesielt fremheve hans utallige foredrag i fylkes- og lokallag, hvor han sprer kunnskap om sammenhengene mellom norske og globale spørsmål innen matproduksjon, menneskerettigheter, utviklings- og miljøspørsmål.

Gjennom disse møtene har Nærstad diskutert og informert om bruk av norsk matjord og beiteressurser med utgangspunkt i at god nasjonal landbrukspolitikk er internasjonal solidaritet.

Han nyter stor respekt i landbruksorganisasjonene, og ikke minst hos den enkelte bonde, enten vedkommende bor i Engerdal eller Etiopia.

I sine mange bøker refererer Nærstad alltid til Småbrukarlaget sin politikk både lokalt og globalt. Artiklene hans beskriver kunnskapsrikt bøndenes innsats og viser hans respekt for næringa.

Kari Bay Haugen, fra Oppland, ble æresmedlem i 2015, døde 2018.

Berge Furre, fra Oslo, ble æresmedlem i 2010, døde 2016.

Inger Dag, fra Sandefjord i Vestfold, ble æresmedlem 2006.

Amund Lie, fra Fåvang i Oppland, ble æresmedlem i 1997, døde i 2019

Åge Hovengen, fra Vestre Slidre i Oppland, ble æresmedlem 1996, døde 2018

Arne Berge, fra Råde i Østfold, ble æresmedlem i 1991, døde 2003.

Sigmund Borgan, fra Ås i Akershus, ble æresmedlem i 1987, døde 2004.

Åsta Holth, fra Solør i Hedmark, ble æresmedlem i 1986, døde 1999.

Lars Holen, fra Alvdal i Hedmark, ble æresmedlem i 1985, døde 1994.

Leif Røsåsberget, fra Vestre Toten i Oppland, ble æresmedlem i 1985, døde 1989.

Gunhild Løvås, fra Stange på Hedmark, ble æresmedlem i 1984, døde 1996.

Liv Østlie, fra Nes i Akershus, ble æresmedlem i 1983, døde 1996.

Bjarne Hervik, fra Ryfylke i Rogaland, ble æresmedlem i 1983, døde 1996.

Ole E. Noem, fra Steinkjer i Nord-Trøndelag, ble æresmedlem i 1983, døde 1987.

Arne Garborg, ble organisasjonens første æresmedlem, døde 1924.

2.2 Medlemstall

Norsk Bonde og Småbrukarlag hadde pr 30.06.2018 18 fylkeslag, 207 lokallag og 6.611 medlemmer.

Norsk Bonde og Småbrukarlag hadde pr 30.06.2019 18 fylkeslag, 207 lokallag og 6447 medlemmer.

I perioden 01.07.2018 – 30.06.2019 har det kommet til 334 nye medlemmer og det er 498 som har meldt seg ut.

2.3 Kontingentsatser

Kontingentsatsene for 2019 ble økt i samsvar med prinsippet som landsmøtet vedtok høsten 2013. Bakgrunnen for denne kontingentjusteringen var for å få en tilnærmet balanse mellom inntekter og utgifter. Noen lokal- og fylkeslag har ekstrakontingent som kommer i tillegg til satsene nedenfor.

Satsene for 2018 og 2019:

Kontingenttype	Forklaring	2018	2019
Grunnkontingent	Betales av alle som driver jordbruk under 0,1 årsverk, støttemedlemmer, ektefeller og medlemmer som ikke driver jordbruk.	915	915
Lav kontingent	Betales av alle som driver jordbruk mellom 0,1 og 0,49 årsverk	1855	1950
Mellomkontingent	Betales av alle som driver jordbruk mellom 0,50 og 0,99 årsverk.	3010	3160
Høy kontingent	Betales av alle som driver jordbruk mellom 1,0 og 1,49 årsverk	4475	4700
Topp kontingent	Betales av alle som driver jordbruk over 1,5 årsverk	5320	5858
Verdiskapningskontingent	Betales av medlemmer som ikke er direkte eller indirekte involvert i primærnæringen, men som direkte eller indirekte har interesse og nytte av å støtte NBS.	1060	1115
Ungdomskontingent	Medlemmer under 30 år uten jordproduksjon.	600	630
Andelslandsbruk	Betales av medlemmer i andelslandbruk	600	630

3 Tillitsvalgte og ansatte

3.1 Styret og landsmøtevalgte utvalg per 30.06.2019

Leder	Kjersti Hoff
Politisk nestleder	Elin Bergerud
Organisatorisk nestleder	Kathrine Kinn
Styremedlem	Kjell Erik Brandstadmoen
Styremedlem	Torbjørn Norland
Styremedlem	Randi Karlstrøm
Styremedlem	Marielle Vink de Roos

Varamedlemmer til styret

1. vara	Ståle Støen
2. vara	Svein Arild Aae
3. vara	Olav Endre Liseter
4. vara	Kristian Ekre

Ordførerskap

Ordfører (møte- og talerett i styret)	Per Anton Nesjan
Varaordfører	Eli Berge Ness

Kvinneutvalget

Leder	Romy Carine Rohmann
Medlem	Yvonne Tonnaer Christensen
Medlem	Britt Marthinussen
Varamedlem	Solveig Horve Bergsholm
Varamedlem	Gunni Løvdal Larsen

Ungdomsutvalget

Leder	Åshild Charlotte Monsø
Medlem	Jon Ivar Tofte
Medlem	Gerbrand Vink
Medlem	Øystein Ingarson Elgevasslien
Medlem	Kirsti Winnberg

3.2 Representantskapet

	2018/2019
Ordfører	Per Anton Nesjan
Varaordfører	Eli Berge Ness
Østfold	Reidar Isebakke til 16.03.2019 Johan Isak Juliussen Hjertebråten fra 16.03.2019
Oslo og Akershus	Marius Røer Andresen
Hedmark	Ståle Støen til 10.03.2019 Per Helge Lindholt fra 10.03.2019
Oppland	Trond Klaape Svenn Arne Lie til 10.03.2019 Elin Røhmyr Haugen fra 10.03.2019
Buskerud	Oddveig P. Moen til 10.03.2019 Maren Wiger fra 10.03.2019
Vestfold	Audun Emil Tvedten
Telemark	Kari Tellefsen til 23.02.2019 Sondre Aasan fra 23.02.2019
Aust-Agder	Kjell Gunnar Blakstad
Vest-Agder	Rune Jansen til 10.03.2019 Kjell Magne Larsen fra 10.03.2019
Rogaland	Nils Melbøe til 10.03.2019 Stig Arild Helgesen fra 10.03.2019
Hordaland	Jarle Helland til 31.03.2019 Leif Grutle fra 31.03.2019
Sogn og fjordane	Britt Inger Skaar
Møre og Romsdal	Stein Brubæk
Sør-Trøndelag	Steinar Vatne til 02.02.2019 Ragnhild Kiplesund Gjære fra 02.02.2019
Nord-Trøndelag	Olav Endre Liseter til 02.02.2019 Arnt Inge Engum fra 02.02.2019
Nordland	Astrid Tove Olsen
Troms	Birger Bull
Finnmark	Jon Nikolaisen
Landbrukssamvirket	Trond Reierstad, til april 2019 Marit Haugen fra april 2019
Landbrukssamvirket	Trine Hasvang Vaag
Landbrukssamvirket	Anne Jødahl Skuterud
Landbrukssamvirket	Knut A. Nordmo
Norsk Sau og Geit	Kjell Erik Berntsen

3.3 Fylkeslag

Østfold Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Reidar Isebakke til 16.03.2019
Johan Isak Juliussen Hjertebråten
fra 16.03.2019

Fylkessekretær

Lillian Ørka

Oslo og Akershus Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Marius Røer Andresen

Fylkessekretær

Svein Kåre Eggebø

Hedmark Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Ståle Støen til 10.03.2019

Per Helge Lindholt fra 10.03.2019

Fylkessekretær

Ingar Elgvasslien

Oppland Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Trond Klaape

Fylkessekretær

Annette Jørstad

Buskerud Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Maren Wiger

Fylkessekretær

Ketil Jørstad

Vestfold Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Audun Emil Tvedten

Fylkessekretær

Bergljot Styrvold

Telemark Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Kari Tellefsen til 23.02.2019

Sondre Aasan fra 23.02.2019

Fylkessekretær

Helle K. Gjerde til 23.02.2019

Kari Tellefsen fra 23.02.2019

Aust-Agder Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Kjell Gunnar Blakstad

Fylkessekretær

Kjell Gunnar Eskilt

Vest-Agder Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Rune Jansen til 10.03.2019

Kjell Magne Larsen fra 10.03.2019

Fylkessekretær

May-Brit Borgi Olsen

Rogaland Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Nils Melbøe til 10.03.2019

Stig Arild Helgesen fra 10.03.2019

Fylkessekretær

Vivian Huglen

Hordaland Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Jarle Helland til 31.03.2019

Leif Grutle fra 31.03.2019

Fylkessekretær

Åse Marie Reisæter

Sogn og Fjordane Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Brit Inger Skaar

Fylkessekretær

Marit Milde

Møre og Romsdal Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Stein Brubæk

Fylkessekretær

Eli Kristin Sæther

Sør-Trøndelag Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Steinar Vatne til 02.02.2019

Ragnhild Kiplesund Gjære fra 02.02.2019

Fylkessekretær

Wenche Bringsli Husby

Nord-Trøndelag Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Olav Endre Liseter til 02.02.2019

Arnt Inge Engum fra 02.02.2019

Fylkessekretær

Åse Helene Monsø

Nordland Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Astrid Tove Olsen

Fylkessekretær

Kristin Green Johnsen til 11.10.2018

Margrethe Figved fra 11.10.2018

Troms Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Birger Bull

Fylkessekretær

Margrethe Figved

Finnmark Bonde- og Småbrukarlag

Leder

Jon Nikolaisen

Fylkessekretær

Margrethe Figved

3.4 Lokallag i Norsk Bonde- og Småbrukarlag

I Norsk Bonde og Småbrukarlag er det 207 lokallag pr. 30.06.2019. Disse fordeler seg på fylkene slik:

Fylkeslag	Antall lokallag
Østfold	2
Oslo/Akershus	7
Hedmark	23
Oppland	23
Buskerud	12
Vestfold	1
Telemark	4
Aust-Agder	2
Vest-Agder	7
Rogaland	14
Hordaland	13
Sogn og Fjordane	17
Møre og Romsdal	18
Sør-Trøndelag	13
Nord-Trøndelag	15
Nordland	18
Troms	11
Finnmark	7

I tillegg til lokallagene er det 10 medlemmer som står som direkte medlemmer under landslaget, og det er 18 fylkeslag som til sammen har 257 direkte medlemmer under fylkene.

Endringer i årsmeldingsperioden:

I Møre- og Romsdal BS har Rauma BS skiftet navn til Rauma og Vestnes BS.

I Nord-Trøndelag BS har Leksvik BS skiftet navn til Indre Fosen BS.

I Nordland BS har Beiarn/Skjerstad BS skiftet navn til Beiarn/Bodø BS.

3.5 Interne utvalg i Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Forhandlingsutvalget

Leder: Kjersti Hoff, Hedmark

Elin Bergerud, Buskerud

Torbjørn Norland, Rogaland

Sakkyndige:

Olaf Godli, NBS-sekretariatet

John Petter Løvstad, NBS-sekretariatet

Johan Warlo, NBS-sekretariatet

Hagebruksutvalget

Leder: Øystein Pugerud, Hordaland
Arne Lofthus, Hordaland
Steve Saltermark, Nordland

Internasjonalt utvalg

Leder: Stein Brubæk, Møre og Romsdal
Ilona Margarethe Drivdal, Vest-Agder
Jens Erik Furulund, Hedmark
Olav Randen, Buskerud
Marielle Vink de Roos, Nordland

Inn på tunet-utvalget

Leder: Merete Furuberg, Hedmark
Leif Grutle, Hordaland
Thomas Ødegård, Oppland
Emma Helleman, Oppland

Organisasjonsutvalget

Leder: Kathrine Kinn, Oslo
Ketil Jørstad, Buskerud
Per Anton Nesjan, Nordland
Eli Berge Ness, Sogn og Fjordane
Randi Karlstrøm, Finnmark

Rovviltutvalget

Leder: Ståle Støen, Hedmark
Roy Mikkola, Finnmark
Kjell Erik Brandstadmoen, Oppland
Tone Våg, Nord-Trøndelag
John Petter Løvstad, NBS-sekretariatet

Utmarksutvalget

Arne Vinje, Telemark
Steinar Vatne, Sør-Trøndelag
Annette Jørstad, Oppland
Ole Tvete Muriteigen, Oppland
John Petter Løvstad, NBS-sekretariatet

Klimautvalget

Kjersti Hoff, Hedmark
Elin Bergerud, Buskerud
Kathrine Kinn, Oslo

Utvalg for saueproduksjon

Leder: Kjell Erik Brandstadmoen, Oppland
Frank Halvard Valø, Troms
Steinar Bergerud, Buskerud
Eli Berge Ness, Sogn og Fjordane
Gunleik Mæland, Telemark

Utvalg for mjølkeproduksjon

Leder: Torbjørn Norland, Rogaland
Sondre Aasan, Telemark
Einar Meisfjord, Nordland
Svein Arild Aae, Møre og Romsdal
Ingolf Folven, Sogn og Fjordane

Utvalg for storfekjøttproduksjon

Leder: Elin Bergerud, Akershus
Ole Petter Berget, Oppland
Birger Bull, Troms

Ressurspersoner for kornproduksjon

Johan Warlo, NBS-sekretariatet
Dag Fossen, Buskerud

Ressurspersoner for gris og fjørfe

Anders Østlund, Hedmark
John Madssveen, Oppland
Tore Jardar Wirgenes, Vestfold
Ola Aasmund Sylte, Oppland

Utvalg for økologisk produksjon

Leder: Rebekka Bond, NBS-sekretariatet
Christian Zurbuchen, Sogn og Fjordane
Embrik Rudningen, Buskerud
Markus Koot, Vestfold
Marielle Vink de Roos, Nordland

Politikkutviklingsgruppa

Elin Bergerud
Kathrine Kinn
Svenn Arne Lie
Birger Bull
Arne Lofthus
Merete Furuberg
Torbjørn Norland (Vara)

3.6 Eksterne utvalg/arbeidsgrupper 2018-2019 Aksjon for velferdsstaten, styret

Ann Merete Furuberg, Hedmark – til 11.11.2018

Kjersti Hoff, Hedmark – fra 12.11.2018

Vara: John Petter Løvstad, NBS-sekretariatet

BioforskAutorisasjonsordningen for handtering og bruk av plantevernmidler

Johan Warlo, NBS-sekretariatet

Kulturgrupper VIPs-(Varsling innen planteskadegjørere)

Frukt/bær: Øystein Pugerud, Hordaland

Bondens marked, styret

Tove Åland, Nordland (2018-)

Budsjettnemnda for jordbruket

Olaf Godli, NBS-sekretariatet

Elin Bergerud, Buskerud

Ole Nikolai Skulberg, Nortura, fellesrepresentant NBS og NB

Brexit referansegruppe

Karl Sverre Holdal, Hedmark

Den norske FAO-komité

Stein Brubæk, Møre og Romsdal

Vara: Olaf Godli, NBS-sekretariatet

Faggruppe KIL:

Astrid Olsen, Nordland

Vara: Olaf Godli, NBS-sekretariatet

GjensidigeKontaktutvalget:

Ann Merete Furuberg, Hedmark – til 11.11.2018

Kjersti Hoff, Hedmark – fra 12.11.2018

Olaf Godli, NBS-sekretariat

John Petter Løvstad, NBS-sekretariatet

Samarbeidsutvalget:

Svein Løken, Oppland

Anne-Lise Aass, Hedmark

John Petter Løvstad, NBS-sekretariat

Innovasjon Norge, klagenemnda for BU- saker

Torbjørn Norland, Rogaland

Jury for den nasjonale kulturlandskapsprisen

Ann Merete Furuberg, Hedmark – til 11.11.2018

Kjersti Hoff, Hedmark – fra 12.11.2018

Matmerk

<i>Styret:</i>	Ann Merete Furuberg, Hedmark til 31.12.2018 Kjersti Hoff, Hedmark fra 01.01.2019
<i>Valgkomite:</i>	Eli Reistad, Norges Bondelag (fellesrepresentant)
<i>KSLs Arbeidsutvalg:</i>	Kjell Erik Brandstadmoen, Oppland
<i>Faggruppe HMS:</i>	Arne Grue, Hedmark
<i>Faggruppe planteproduksjon:</i>	Ivar Slinde, Sogn og Fjordane
<i>Faggruppe husdyrproduksjon:</i>	Olaf Godli, NBS-sekretariatet
<i>Faggruppe Inn på tunet:</i>	Oddveig P. Moen, Buskerud

Mentorordningen i landbruket, referansegruppe

Olaf Godli, NBS-sekretariatet

Landbrukets brannvernkomite

Reidar Isebakke, Østfold

Fagråd HMS i NLR

Arne Lofthus, Hordaland (2015-)

Olaf Godli, NBS-sekretariatet (2015-)

Landbrukets Økoløft

Styringsgruppa: Olaf Godli, NBS-sekretariatet

Arbeidsutvalget: John Petter Løvstad, NBS-sekretariatet

Landkreditts Representantskap

Arne Grue, Hedmark

Vara: Olaf Godli, NBS-sekretariatet

Nei til EU, rådet

Marielle Vink de Roos

Nettverk for GMO-fri mat og fôr

Ole-Jacob Christensen, Oppland

Vara: Bente Florelius, Oslo

Norsk Landbrukssamvirke*Styret*

Ann Merete Furuberg, Hedmark – til 11.11.2018

Kjersti Hoff, Hedmark – fra 12.11.2018

Vara: Olaf Godli, NBS-sekretariatet

Rådgivende utvalg for næringspolitikk

John Petter Løvstad, NBS-sekretariatet

Landbrukets risikogruppe

John Petter Løvstad, NBS-sekretariatet

Norsk Sau- og Geit, representantskapet

Ståle Støen, Hedmark

Omsetningsrådet

Kjersti Hoff, Hedmark

Vara: Elin Bergerud, Akershus

Opplysningskontoret for frukt og grønt (OFG), styret

Torbjørn Norland, Rogaland

Produsentutvalget for korn

Johan Warlo, NBS-sekretariatet

Referansegruppe – Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler

Johan Warlo, NBS-sekretariatet (fra mars 2017)

Referansegruppe – utredning av tilknytningskravet for tilskudd til avløsning ved sjukdom og fødsel mv.

Torbjørn Norland, Rogaland

Regjeringens kontaktutvalg

Ann Merete Furuberg, Hedmark – til 11.11.2018

Kjersti Hoff, Hedmark – fra 12.11.2018

Olaf Godli, generalsekretær NBS

Reklamasjonsnemndene for såvarer og kraftfôr

Olaf Godli, NBS- sekretariatet

Representantskapet i Forum for internasjonale kvinnespørsmål (FOKUS)

Ilona M. Drivdal, Hedmark

Ruralis, styret

Ann Merete Furuberg, Hedmark

Rådet for dyreetikk

Torbjørn Norland (fra mai 2019)

Vara: Birte Usland, Norges Bondelag (fra mai 2019)

Rådgivende utvalg for landbruksstatistikk - Statistisk sentralbyrå

Olaf Godli, NBS-sekretariatet

Vara: Svein Løken, Oppland

Selskapet for Norges Vel, representantskapet

John Petter Løvstad, NBS-sekretariat

Sentralt kontaktutvalg for rovdyr

Kjell Erik Brandstadmoen, Oppland

John Petter Løvstad, NBS-sekretariatet

Stiftelsen for Landbrukets næringsmiddelforskning*Styret*

Marielle Vink de Roos, Nordland

Personlig vara: Arnstein Røyneberg, Rogaland

Valgkomiteen:

Olaf Godli, NBS-sekretariatet

Styret for forskningsmidler for jordbruk og matindustri

Olaf Godli, NBS-sekretariatet

Vara: Elin Bergerud, Akershus

Stiftelsen NORSØK, styret

Birte Usland, Vest-Agder (fellesrepresentant NBS og NB)

Personlig varamedlem: Stein Brubæk, Møre og Romsdal

Strategi for økologisk jordbruk*Arbeidsgruppe:*

Kjersti Hoff, Hedmark

Johan Warlo, NBS-sekretariatet

Referansegruppe:

Marielle Vink de Roos, Nordland

Styringsgruppe for utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping

John Petter Løvstad, NBS-sekretariatet

Teknisk beregningsutvalg for klimagassutfordringene i jordbruket (2017 – 2019)

Elin Bergerud, Buskerud

Vara: Thomas Cottis, Hedmark, har møtt fast for Elin Bergerud

Fellesrepresentant: Arne Lofthus, Hordaland

Vara: Per Harald Agerup, Norges Bondelag

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

Olaf Godli, NBS-sekretariatet

Voksenagromomen, referansegruppe

Elin Bergerud, Buskerud

Internasjonale verv European Coordination La Via Campesina, vara til ICC i La Via Campesina (LVC)

Marielle Vink de Roos, fra mars 2015

3.7 Sekretariatet

Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt sekretariat og avisa Bonde og Småbruker.

Adresse: Akersgata 41, 0158 Oslo
Internett: www.smabrukarlaget.no
E-post: post@smabrukarlaget.no
Telefon: 22 00 59 10

Ansatte pr. 30.06. 2019

Olaf Godli, generalsekretær
John Petter Løvstad, assisterende generalsekretær
Johan Warlo, rådgiver
Cathrine Campbell Engelstad, medlemskonsulent (80%)
Romelia Goboy Brataker, økonomikonsulent
Kristin Lia, kontormedarbeider (85%)
Svein Løken, forsikrings- og skatterådgiver (10 %)
Terje Holen, verveansvarlig (25%)
Leonid Rødsten, Redaktør i Bonde og Småbruker

Ansatte i prosjekter denne perioden:

Slipp oss til, ungdom inn i landbruket

Prosjektleder:
Torgeir Vestre

Grønt Spatak

Prosjektkoordinator:
Thea Marie Kvam

Matnyttig

Prosjektleder:
Rebekka Bond

4 Møter i organisasjonen

4.1 Landsmøtet 2018

4.1.1 Lovendringsforslag

Innen fristen 9. september 2018 var det ikke kommet inn forslag til endringer i vedtektene til Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

4.1.2 Årsmelding 2017 - 2018

Landsmøtet hadde ingen spesielle kommentarer til den framlagte årsmeldingen.

Vedtak:

Landsmøtet godkjenner årsmelding for 2017 – 2018

Enstemmig vedtatt.

4.1.3 Innkomne forslag

A Forslag sendt inn før landsmøtet

Forslag nr. 1 Fra Fåberg Bonde- og Småbrukarlag

Økte økonomiske ressurser for investeringer i beiteområder.

Krisesommeren 2018 har vist oss at det er viktig å legge til rette for bruk av alle arealressurser som kan gi mat til drøvtyggere og hest. Dette gjelder innmark og innmarksbeiter, men i aller høyeste grad beiteressurser i utmark. På grunn av endret bruk av arealene, utbygging av bolig- og hyttefelter, og også andre store kommersielle aktører, har mye beitearealer gått ut av drift. Hovedårsaken er manglende gjerder. De reelle arealene som er omdisponert til andre formål enn beite, er isolert sett ikke avgjørende for hvor mye beiteareal som går ut av drift. Derimot er mangel på gjerder et stort problem og dette omfatter etter hvert betydelige arealer som i praksis ikke kan brukes. Utfordringene er mest synbare ved utbygging av boligfelter, idrettsanlegg o.l. Et boligfelt på 500 hus, kan i en del tilfeller føre til at mange tusen da beiteareal ikke lenger kan benyttes, på grunn av at gjerder og plikten til å gjerde ikke opprettholdes.

De siste 30 årene er det gitt offentlig støtte til sperregjerder for å løse utfordringene med dyr i boligfelter og bynært jordbruk. Dette fører da til at det arealet som er «på riktig side av sperregjerdet», utnyttes, mens resten går ut av bruk. På sikt kan en også frykte tap av beiterett i disse arealene.

Totalt utgjør ubrukte utmarksarealer en stor beredskapsmessig fôrressurs, og det bør legges til rette for mulig bruk.

Situasjonen for hyttefelter er noe enklere, da det i en del områder kan tillates inngjerding av separate områder, og at det mange steder er mulig å fortsette beitebruken som tidligere. Ved inngjerding av hyttefelter er det viktig å ta hensyn til beitebruken i området både på kort og lang sikt. Slik inngjerding må ta hensyn til beitedyras trekkveger og bevegelsesmønster. Dette kan da medføre at gjerder må deles opp for å få til praktiske løsninger. En skal også huske på

at store og konsentrerte hyttefelter fort kan bli sterke pressgrupper som ikke aksepterer tidligere tiders beitebruk.

Oppføring av gjerder, litt uavhengig av behov og typer gjerde som velges, er en stor økonomisk belastning for beitebruket. Finansiering gjennom investeringsordningen for beitebruk som forvaltes av FMLA rundt omkring, får reduserte tilgang på økonomiske midler omtrent hvert år. I tillegg dekker dette tilskuddet bare ca 40% av totale kostnader.

Fåberg Bonde og Småbrukarlag mener det er en samfunnssak å styrke beredskapen for matproduksjon. En mulighet for utvidet bruk av beite i utmark er en viktig del av dette.

Fåberg Bonde og Småbrukarlag ber Norsk Bonde og Småbrukarlag presse på for å styrke dagens ordning med tilføring av betydelige økonomiske investeringsmidler, slik at beitearealer sikres for framtidig bruk. Praktisk bistand fra kommuner og landbrukskontor til planlegging av gjerdeprosjekter vil gi muligheter for økt matproduksjon på utmark. Satsene for tilskudd til finansiering av prosjekter som samtidig ivaretar arealer for beredskapsbeiter i krisesituasjoner må ligge på 80%. På den måten reduseres egenandelen for oppføring av gjerder til et nivå som gjør det mulig å gjennomføre tiltak som er nevnt i forslaget.

Vedtak:

Landsmøtet støtter forslaget fra Fåberg BS og ber styret prioritere midler til gjerding i utmark i forbindelse med jordbruksforhandlingene.

Enstemmig vedtatt

Forslag nr. 2 Fra Fjellbonden Bonde- og Småbrukarlag

Telledato for produksjonssøknad

Forslag om å benytte husdyrregisteret til et gjennomsnitt på året.

Vedtak:

Landsmøtet støtter intensjonen med forslaget fra Fjellbonden Bonde- og Småbrukarlag og sender forslaget over til styret for videre oppfølging. Se også forslag nr. 10.

Enstemmig vedtatt

Forslag nr. 3 Fra Fjellbonden Bonde- og Småbrukarlag

Habilitetsregler innad i organisasjonen.

Ber sekretariatet/styret om å komme med forslag til landsmøtet.

Vedtak:

Landsmøtet avviser forslaget fra Fjellbonden BS. Dette begrunnes med at organisasjonen har et arbeid i gang med å utarbeide etiske regler for Norsk Bonde- og Småbrukarlag, herunder habilitetsregler.

Enstemmig vedtatt.

Forslag nr. 4 Fra Fjellbonden Bonde- og Småbrukarlag

Lønnede sekretærer bør ikke sitte i fylkesstyre

Det er ikke noe mer tekst.

Vedtak:

Landsmøtet avviser forslaget fra Fjellbonden BS. Forslaget er et forslag til endringer i vedtektene. Forslaget er ikke innsendt innen den fristen som gjelder for slike forslag.

Enstemmig vedtatt

Forslag nr. 5 Fra Hjordal og Notodden Bonde- og Småbrukarlag

Ad overgang fra årlige, til engangserstatninger ved vannkraftutbygging.

I følge vassdragsreguleringsloven §16 post 5 slik den etter revisjon trer i kraft 1 jan. 2018 har vassdragsregulanten rett til å kunne innløse erstatning for kraftutbyggingen med 25 ganger årlig beløp hvis det årlige beløpet er mindre enn 5000 kr.

Dette er en ordning vi har argumentert mot uten å nå fram. Vi ber derfor om at Norsk Bonde og Småbrukarlag tar tak i problemet.

Begrunnelsen fra regulanten er at det vil spare arbeid med utsending av erstatningene. Dette kan i liten grad være rett nå da dataprogrammer beregner endringer i størrelsen på erstatningene og utkjøringene av disse til avtalte kontoer.

Derimot vil ordninger med engangserstatninger undergrave landbrukseiendommens inntekts og overlevelsessevne. Særlig rammer dette små bruk med tilsvarende marginer og deres praktiske mulighet til å også fortsette annen landbruksdrift.

Årlige erstatninger var et premiss som partene var enige om da avtalen om dette ble gjort. Det er klart juridisk betenkelig at den ene parten, - når denne finner det formålstjenlig, - kan endre en vesentlig betingelse mot den andre partens vilje.

En slik endring burde da åpnet for reforhandling om regelverket for utregning av erstatningene. Nå tar ikke reglene høyde for regulantens fortjeneste ved å ikke utvikle kraften på stedet, men heller føre vannet fram til annet magasin med større fallhøyde. Men når erstatningene regnes ut tas det kun hensyn til verdien av vannfallet utviklet på stedet. Når vi vet at fallhøyden som parameter i regnestykket om effekt står i annen potens mens vannmengden bare i første potens er det innlysende at regulanten slipper unødvendig billig fra erstatningen. Erstatningen burde være et kompromiss mellom disse to forhold.

Nå vil altså regulanten ha dette enda billigere, og det på en for små eiendommer skadelig måte. Det synes vi det er verdt å sloss mot.

Vi ber om at Norsk Bonde og Småbrukarlag ser på mulighetene for å endre på dette. Både Bondelaget og Skogeierlaget burde være med på det og det hadde vært moro om det var nettopp NBS som initierte prosessen.

Vedtak:

Landsmøtet støtter forslaget fra Hjartdal og Notodden BS og oversender saken til styret for videre oppfølging.

Enstemmig vedtatt

Forslag nr. 6 Fra Nord-Fron Bonde- og Småbrukarlag**Jervesone**

NINA foreslår ny jervesone på Østlandet. Nord-Fron BS ber NBS om å kreve ei uavhengig konsekvensutredning av følgjene av ei slik sone, som omhandlar fem rovviltregionar, regionene 1, 3, 4, 5 og 6.

Vedtak:

Landsmøtet støtter forslaget fra Nord-Fron BS og oversender forslaget til styret for videre oppfølging.

Enstemmig vedtatt.

Forslag nr. 7 Fra Nord-Fron Bonde- og Småbrukarlag**Få bukt med overproduksjonen av kjøtt**

Situasjonen i kjøttproduksjonene er nå dramatisk for alle kjøttslag, men spesielt for sau og svin. Nord-Fron bs. ber NBS arbeide aktivt for ein endra politikk med mål å få slutt på overproduksjon av kjøtt.

Landbrukspolitikken må endrast, enten med kvotesystem for kjøtt, og/eller kraftig innrette tilskotssystemet slik at det dempar produksjon.

Vedtak:

Landsmøtet oversender forslaget fra Nord-Fron BS til styret for videre oppfølging.

Enstemmig vedtatt

Forslag nr. 8 Felles forslag fra Nord-Fron Bonde- og Småbrukarlag og Ringebu Bonde- og Småbrukarlag**Forberedelser til jordbruksforhandlingene 2019**

NBS må engasjere større deler av organisasjonen i arbeidet frem mot jordbruksforhandlingene 2019.

Arbeidspresset på forhandlingsutvalg og sekretariat er formidabel i siste tida før forhandlingene starter. I tillegg kritiseres NBS for at resten av styret ikke involveres. Tidspresset medfører at maktbalansen mellom tillitsvalgte og ansatte kanskje utfordres.

NBS sine medlemmer og tillitsvalgte må engasjeres bedre i prosessen frem mot JF19 enn vi fikk til før JF18. Jeg tror studiering ordningen er en god måte å få innspill på. Men vi trenger bedre tid fra innspillene kommer inn fra lokallagene til forhandlingene starter. Åpenhet rundt styrets og FUs arbeid er veldig viktig for engasjementet i laget.

NBSs kravdokument er det forhandlingsutvalget skal forholde seg til i forhandlingene med bondelaget. Det er veldig viktig at dette dokumentet er forankret i organisasjonen og styret.

For å kvalitetssikre innspillene foreslår vi at kompetansegrupper i hver produksjon lager innstilling til styret, forslag til medieoppslag, saker til aksjoner og aktiviteter i organisasjonen.

Hele styret behandler innspillene og utarbeider primærkrav og strategi for forhandlingene. Styret utarbeider mandat og prioriteringer til FU.

FU forhandler med bondelaget og styret deltar som diskusjonsfora og holder kontakten med kompetansegruppene og resten av organisasjonen. Styret godkjenner landbrukets felleskrav eller bryter forhandlingene med bondelaget.

Landbruket forhandler med staten. Styret godkjenner avtale eller bryter.

Vi må ha en strategi for oppfølging av media etter at forhandlingene er over, vårt preg på en avtale eller et brudd må kommuniseres i alle medier umiddelbart.

Forhandlingene evalueres mot mandat i etterkant av forhandlingene, gjerne ved hjelp av kompetansegruppene i tillegg til styret.

Vedtak:

Landsmøtet støtter fellesforslaget fra Nord-Fron BS og Ringebu BS.

Enstemmig vedtatt

Forslag nr. 9 Felles forslag fra Nord-Fron Bonde- og Småbrukarlag og Ringebu Bonde- og Småbrukarlag

Rovviltutvalget må utvides og velges på landsmøtet

Kampen for beiteretten og næringsgrunnlaget for beitenæringa blir en av de viktigste oppgavene for NBS også i fremtiden. Dette arbeidet må prioriteres og da trenger vi flere å spille på.

Styret og leder har veldig mange oppgaver og saker gjennom året og må prioritere hardt hver dag.

Vi må ha et utvalg som jobber med rovviltutfordringer kontinuerlig og uavhengig av styrets daglige virke. Vi bør selvfølgelig ha tett kontakt mellom styret og rovviltutvalget og en fra styret burde være med i utvalget, men ikke være leder.

Det bør lages et mandat og budsjett for rovviltutvalget.

Vedtak:

Landsmøtet avviser forslaget Nord-Fron BS og Ringebu BS.
Enstemmig vedtatt

Forslag nr. 10   Fra Oslo Akershus Bonde- og Småbrukarlag**Oslo Akershus Bonde- og Småbrukarlag krever ny beregningsmetode for husdyrtilskudd.**

Dagens ordning for beregning av husdyrtilskudd basert på telledato har flere uønskede konsekvenser. For det første fører det til ujevn tilførsel av dyr til slakteriene med store topper etter første mars og første oktober. I tillegg fører det til sløsing med fôrressurser gjennom at bonden fôrer enkelte dyr lengre en nødvendig for å få de med på neste telledato.

Oslo Akershus Bonde- og Småbrukarlag krever at husdyrtilskudd beregnes etter årsmetoden. Metoden går ganske enkelt ut på at bonden får betalt for de antall dager dyrene er i produksjon i en viss periode. Denne informasjonen kan enkelt hentes ut fra de forskjellige husdyrregistrene og vil medføre lite ekstraarbeid for bonden og landbruksadministrasjonen.

Vedtak:

Landsmøtet støtter intensjonen med forslaget fra Oslo Akershus Bonde- og Småbrukarlag og sender forslaget over til styret til videre behandling. Se forslag nr. 2.

Enstemmig vedtatt.

Forslag nr. 11   Fra Oslo Akershus Bonde- og Småbrukarlag**Oslo Akershus Bonde- og Småbrukarlag krever gårdstilpassede tilskuddsordninger og fjerning av soneinndelinger.**

Norge er et land der store klimatiske og geografiske variasjoner kan skje mellom relativt korte avstander. Innen samme kommune kan vi ha bugnende kornåkre på flatbygder og bratte fjellgårder over 500 meter over havet. Det er urimelig at disse brukene skal behandles likt i tilskuddssammenheng.

Dagens kart og moderne teknologi kan enkelt klassifisere det enkelte gårdsbruk. Oslo Akershus Bonde- og Småbrukarlag mener at det enkelte gårdsbruks potensiale skal legges til grunn ved tildeling av tilskudd og ikke kunstige grenser tegnet på et kart.

Vedtak:

Landsmøtet støtter intensjonen med forslaget fra Oslo Akershus BS og oversender forslaget til styret for videre oppfølging.

Enstemmig vedtatt

Forslag nr. 12   Fra Oslo Akershus Bonde- og Småbrukarlag**Oslo Akershus Bonde- og Småbrukarlag krever omfattende offentlig forskning på flerårige kornvekster.**

Jordarbeidingen som skal til for å dyrke dagens kornsorter er tidkrevende, kostnadskrevende, energikrevende og miljøbelastende. Det vil være store gevinster å hente på alle disse områdene

dersom det blir avlet frem kornsorter som gir avling flere år på rad. Det finns noe forskning på dette både fra det gamle Sovjet og i USA. Per i dag fins det noen få produsenter (Kernza) av flerårige kornsorter. Avlingen er oppgitt til å være 50-70% av regulære kornsorter.

For å oppnå best mulig produkt er det avgjørende at forskning på flerårige kornsorter foregår i de klimatiske områdene der produksjonen skal foregå. Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener derfor at denne forskningen må foregå i Norge. Ettersom det kommersielle potensialet er begrenset mener vi det er nødvendig med gjennomgående offentlig støtte til forskningen.

Vedtak:

Landsmøtet støtter intensjonen med forslaget fra Oslo Akershus Bonde- og Småbrukarlag og oversender forslaget til styret for videre oppfølging.

Enstemmig vedtatt.

Forslag nr. 13   Fra Oslo Akershus Bonde- og Småbrukarlag

Oppfordring til å få folk til å respektere regelverket i Frilufsloven!

Geocaching og andre idretter har i økende grad, en tendens til å ta seg til rette på innmark og dyrka mark, hva kan vi gjøre for å stoppe dette?

Frilufsloven skal ivareta opparbeidede arealer, men problemet er at folk ikke respekterer den. Dette er nok en trend som øker da skille mellom folk og jordbruket blir stadig større. Og at folk blir mer egoistiske i sin oppførsel. Derfor må vi få det offentlige til å informere bedre om folks plikter ute i naturen. Og følge opp når innmark og dyrka mark blir tråkket ned av turgåere. Gjerne med skilting og tilrettelegging med gjerde klyvere m.m. I populære frilufsområder. Spesielt i bynære strøk. Det nye nå er at teknologien innfører nye trender som Geocaching o.l. Hvor man blindt følger kompasset på mobilen og ikke tilrettelagte stier.

Problem:

- Folk tar seg til rette på innmark og dyrket mark.
- De ødelegger materiale f.eks. at folk stikker hull eller klatrer på fôrballer
- Gjerder trækkes ned
- Lar porter står åpne slik at dyr slippes ut av innhegning.

Når et arrangement som for eksempel geocaching er basert på nettet er det vanskelig å finne ut hvem arrangørene er. Hvis det da voldes skade og man ikke vet hvem som stå bak, umulig å få erstatning eller stoppet arrangementet.

NBS må få myndighetene til å starte en opplysningskampanje/folkeopplysning (oppdragelse) for å bevisstgjøre folk om hvilken skade de kan volde.

Aktører må bli bevisstgjort sitt ansvar om krav om tillatelse fra grunneiere før de tar seg til rette på annen manns grunn. Geocaching er et eksempel på hvordan en hvilken som helst person kan lage et arrangement hvor et ubegrenset antall mennesker kan delta.

Avklare rutineene rund kartverket om å melde inn stier/turveier i kart. Dette kan gjøres online, rette i kart, på kartverkets sider. Mange organisasjoner bruker kartverkes sider som kart grunnlag. Pr. i dag kan folk melde inn nye stier til kartverket uten å først ha innhentet grunneiers

tillatelse. Det må forutsettes at kartverket sjekker om dette er avklart med grunneier før det blir inkludert i kartet, noe som ikke alltid blir gjort.

Vedtak:

Landsmøtet støtter forslaget fra Oslo Akershus BS og oversender det til styret for videre oppfølging.

Enstemmig vedtatt

Forslag nr. 14   Fra Oslo Akershus Bonde- og Småbrukarlag

Mattilsynet må opptre som rådgivere og veiledere.

Mattilsynet har en viktig oppgave. Vi skal som næring og organisasjon jobbe for god dyrehelse og et sterkt dyrevern, i samarbeid med tilsynsmyndighetene. I den senere tid er det kommet innspill om hvordan Mattilsynet utfører sine oppgaver og hvordan de oppleves av dyreeiere. Mange omtaler Mattilsynet som pøbler og bøller. Andre, bla en HMS rådgiver i LHMS hevder at Mattilsynet står for et «skrekkregime» Mange melder at Mattilsynets kontroller ligger på et «millimeter-nivå» og at kontrollører kun er opptatt av selve regelverket, ikke det praktiske dyrevern. Mattilsynet er gitt makt til å avlive et hvert dyr og avslutte enhver dyreproduksjon. På den måte har de makt til å legge ned produksjoner. Mattilsynet har ingen bevisbyrde og er selv ankeinstans i slike saker. Dyreeier er således rettsløs i møte med Mattilsynet.

For å ivareta dyreeier / medlemmers rettsikkerhet i møte med Mattilsyn kan følgende være veien å gå.

- 1 Norsk Bonde og Småbrukarlag iverksetter et arbeid, med formål om å etablere en «støttegruppe» i saker vedrørende Mattilsynet og deres kontroller.
- 2 Gruppens mandat bør være: Støtte faglig, personlig og juridisk de som etter eget syn utsettes for uheldig behandling og saksgang fra Mattilsynet.
- 3 Bidra til mest mulig objektiv behandling av saker.
- 4 Gruppen bør settes sammen av folk med juridisk, dyre faglig og organisatorisk kompetanse.
- 5 NBS må søke samarbeid med andre fag-lag i etablering av en slik gruppe.
- 6 Få etablert en uavhengig ankeinstans. Ikke som i dag når Mattilsynet er egen ankeinstans, og taper man der må man gå til sivil rett. Noe de fleste småbrukere ikke har råd til.

Forslag:

Norsk Bonde og Småbrukarlag etablerer en støttegruppe for saker vedrørende Mattilsynet og dyreeier, for på den måten ivareta medlemmers rettigheter, rettsikkerhet og livsgrunnlag.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag arbeider for å få opprettet ei uavhengig klagenemnd hvor veterinærfaglig, juridisk og husdyrfaglig kompetanse skal være representert.

Men sist men ikke minst må NBS arbeide for at Mattilsynet også opptrer som rådgivere og veiledere på lag med næringen, da vi gjensidig er avhengige av tillit overfor befolkningen.

Vedtak:

Landsmøtet pålegger styret å opprette kontaktmøter med på både sentralt og regionalt nivå for å etablere en felles forståelse av de mange arbeidsområder der det er skjæringspunkter mellom Mattilsynet og jordbruksnæringen.

Vedtatt.

Forslag nr. 15   Fra Troms Bonde- og Småbrukarlag

Økonomiske grep i NBS

NBS baserer i all vesentlighet drifta si på frivillig innsats og på moderate ansettelseskontrakter. En bivirkning av dette, er at organisasjonen mister dyktige folk etter relativt kort tid, fordi de har brukt opp dugnadsviljen sin. Om man brenner aldri så mye for en sak, er det likevel begrenset hvor mye tid man har å gi bort til formålet.

Vi er nå inne i en tid hvor vi bygger organisasjonen større og sterkere. I denne prosessen trenger vi å ta vare på de menneskelige ressursene vi har.

Det er viktig å styrke sekretariatsfunksjonen, både sentralt og regionalt. En mulighet her er å øke satsinga på prosjekter som faller naturlig inn under NBS' arbeidsområde. Det bør i denne sammenhengen opprettes en egen prosjektstilling sentralt, som aktivt søker både nasjonale og regionale prosjekter og derigjennom bidrar til økt sysselsetting i flere organisasjonsledd. Større og sterkere sekretariater vil gi bedre grunnlag for aktivitet i hele landet, og økt synlighet gjennom prosjektarbeid vil bidra positivt til både omdømmebygging og medlemsrekruttering.

For resten av organisasjonen vil det være av vesentlig betydning å oppjustere verv- og møtegodtgjørelser, utvide kostnadsdekninger og øke lønnstilskuddet til fylkessekretærene:

Vervgodtgjøring

- Politisk og organisatorisk nestleder oppjusteres fra 35.000 til 100.000 kr/år
- Tredje medlem i Forhandlingsutvalget oppjusteres fra 7.250 til 20.000 kr/år

Møtegodtgjøring

- Landsstyremedlemmers godtgjøring for deltakelse i sentrale møter oppjusteres fra 900 til 1500 kr/dag
- Generell møtegodtgjøring ellers i NBS oppjusteres fra 630 til 1000 kr/dag

Kostnadsdekning

- Full dekning av avløserkostnader for Forhandlingsutvalget. Pr. i dag er budsjettposten på 20.000 kr, mens utvalgets arbeidstid beregnes til 3 x 25 dager. Budsjettposten økes til 100.000 kroner.
- Dekning av reisekostnader mellom hjem og arbeid for landsstyrets leder når denne har bosted utenfor Stor-Oslo, samt dekning av nødvendige bokostnader når leder må oppholde seg borte fra hjemmet.

Fylkessekretærtilskuddet

- Tilskuddet økes fra 30.000 til 40.000 kroner pr fylkeslag.

Tiltakene kan finansieres gjennom å øke medlemskontingenten. En kontingentøkning på 10% vil koste det enkelte medlem mellom 60 og 550 kroner og vil gi ca 1 mill. kr i økte inntekter.

Med hensyn til dekning av leders bokostnader, bør man se på muligheten for å investere i en leilighet i Oslo-området, framfor å leie hotellrom. En slik leilighet vil også kunne benyttes av andre tillitsvalgte i organisasjonen når leder ikke har bruk for den. I de tilfeller at leder har sitt bosted i rimelig nærhet til Oslo, kan leiligheten leies ut til andre.

Forslag til vedtak:

- Det opprettes en ny 3-årig stilling i sekretariatet, med formål å søke på og bidra til gjennomføring av aktuelle sentrale og regionale prosjekter.
- De skisserte økningene i verv- og møtegodtgjørelser, kostnadsdekninger og sekretærtilskudd gjennomføres med virkning fra januar 2019. Samtidig økes kontingentsatsen ekstraordinært med 10%.
- Landsstyret bes vurdere mulighetene for investering i leilighet i Oslo, slik at denne kan brukes som representasjonsbolig.

Vedtak:

Landsmøtet avviser forslaget fra Troms Bonde- og Småbrukarlag.

Vedtatt mot 55 stemmer

Forslag nr. 16   Fra Oppland Bonde- og Småbrukarlag

Landsmøtet i NBS krev auka lønnsemd og bærekraftig utvikling for saueneringa!

Landsmøtet i Norsk Bonde- og Småbrukarlag er bekymra for den negative inntektsutviklinga i saueneringa. Vi vurderer stopp i investeringsstøtte til nye sauefjøs i 2019 som eit godt grep for å skape balanse i marknaden, og opplever arbeidet frå årets jordbruksforhandlingar som opptakta til ei positiv vending for næringa. Arbeidet må halde fram, med auka fokus på dei grepa som kan gje økonomisk bærekraft og framgang.

Jordbruksforhandlingane 2019 må i større grad ha fokus på innretning og utforming av allereie eksisterande tilskotsordningar. Vi vil arbeide for å få på plass ein tilskotsmodell som gjer det lønnsamt å ta vare på dei gode mordyra, samstundes som ein sikrar auka bruk av utmarksbeite. Vi ser behovet for ei revurdering av det eksisterande kvalitetstilskotet frå klasse O+ og oppover, samstundes som ein arbeider med ei overgangsordning som kan dreie tilskotsordninga over på premiering av mordyret og auka tilskotsordningar for bruk av utmarksbeite. Beitenæringa er

ein viktig del av ryggraden for mange lokalsamfunn i heile landet, og treng tilskotsmidlar som er innretta på ein måte som gjer det attraktivt å bruke utmarksareala. Ei endring av innretninga på tilskotsmidlar må få ein struktur som sikrar lønnsemd og bærekraft for det enkelte bruk og næringa som heilskap.

Modellen med strukturtilskotet på mjølk, som kom på plass gjennom årets jordbruksforhandlingar, kan med fordel tilpassast saueneinga. Dette kan bli starten på eit arbeid som i større grad enn i dag gjer det lønnsamt å bruke tilgjengeleg jord og beiteareal hjå dei små og mellomstore driftseiningane. Når denne modellen kjem på plass, har vi eit godt grunnlag for å arbeide vidare med ei øvre grense for talet på vinterfôra sau.

Vedtak:

Landsmøtet støtter forslaget fra Oppland BS og oversender det til styret for vidare oppfølging.

Vedtatt.

Forslag nr. 17   Fra Oppland Bonde- og Småbrukarlag

Landsmøtet i NBS krever at utfordringene med kjøtt av voksen sau blir satt fokus på.

Landsmøtet i Norsk Bonde- og Småbrukarlag oppfatter at det ikke jobbes nok med produkter av kjøtt av voksen sau. Det er stor misnøye både innad og utenfor saueneinga over at mye kjøtt fra voksen sau behandles som et avfallsprodukt. Dette er både et økonomisk problem og et omdømmeproblem for saueneinga. Vi krever at kjøttbransjen og matkjedene må komme på banen og jobbe aktivt for å få opp statusen på sauekjøtt. Vi har noen konkrete forslag til hvordan sauekjøtt kan markedsføres og selges. Første punkt er å kommunisere ut mot forbrukerne at bruk av sauekjøtt er miljø- og ressursvennlig. Det å redusere matsvinn har stort fokus om dagen, ved å kunne bidra til at det blir økt fokus på sauekjøtt. Kan det føre til mindre matsvinn! Det bør også vurderes om det være en mulighet å blande inn mindre mengder fårekjøtt i blandingsprodukter; pølser, kjøttdeig, spekepølser ol.

I mange andre kulturer, spesielt i Midt-Østen, er kjøtt av småfe de viktigste kjøttslagene. Kan det satses enda mer på tilpasning og salg av voksen sau til muslimske innvandrere i Norge? I denne matkulturen er det også mange oppskrifter som er tilpasset voksen sau, som det kan reklameres med i butikk, eller lages hel- eller halvfabrikata av.

For noen kunder kan kanskje ordet sauekjøtt være litt «avskrekkende». NBS foreslår og kalle sauekjøtt for «småfekjøtt» på samme måte som «storfekjøtt» blir brukt.

Landsmøtet i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at NBS må fortsette presset mot kjøttbransjen og matkjedene slik at de tar mer ansvar for at sauekjøttet kommer ut til forbrukerne.

Vedtak:

Landsmøtet støtter forslaget fra Oppland BS og sender forslaget over til styret for vidare oppfølging.

Enstemmig vedtatt.

B Forslag fra redaksjonskomiteen til landsmøtet

1. Redaksjonskomiteens behandling av forslag 95 – 108 vedr. Politisk plattform for norsk matproduksjon

Økt beredskap betyr bedre selvforsyning, som igjen betyr at det må brukes mer jord i Norge. Det er viktig at det fokuseres på å bedre produksjonsgrunnlaget for korn, grønnsaker, frukt og bær – det vil si planter som menneskene kan spise direkte. Potensialet for å dyrke planter til direkte menneskemat er langt større enn hva som praktiseres i dag.

Økt bruk av jord i Norge vil allikevel i hovedsak bety at vi øker fôrgrunnlaget til våre husdyr på innmark og utmark. Vi kommer ikke utenom at størsteparten av en slik økt arealbruk vil være en større og bedre produksjon av gras.

Å øke lønnsomheten i norsk jordbruk uten at det gir overproduksjon er et sentralt dilemma i jordbrukspolitikken. Det er avgjørende at jordbruket selv anerkjenner hvor skadelig overproduksjonen er for økonomien i næringa. Overproduksjon setter alle andre virkemidler ut av spill og en nedadgående spiral med gjeldsvekst, økende overproduksjon og lavere selvforsyning tar over.

Kjernen er at summen av egenproduserte føreheter og importerte føreheter vil gi et produksjonsvolum av kjøtt og melk som er større enn det er avsetning for i det nasjonale markedet. Det er i dag en betydelig overproduksjon innenfor en rekke husdyrproduksjoner. Å øke bruken av jord i Norge, uten å samtidig redusere omfanget av importerte føreheter, vil gi overproduksjon med de omfattende konsekvensene dette har.

Vi kan ikke både stimulere til økt bruk av jord i Norge og samtidig ha tilgang på billige importerte føreheter. Skal vi øke bruken av jord i Norge, må det på foretaksnivå lønne seg å erstatte importerte føreheter med egenproduserte føreheter. Derfor er det nødvendig å endre prisforholdet mellom kraftfôr og gras slik at kraftfôret blir mindre lønnsomt å bruke, mens grasen blir mer lønnsomt å bruke i framføring av husdyr og produksjon av melk og kjøtt.

En må bygge norsk jordbruk på norske ressurser. Over mange år har utviklingen gått i feil retning. Importen av korn til kraftfôr har økt. Dette reduserer selvforsyningsgraden. For å snu denne utviklingen må en bl.a. sett inn tiltak innenfor jord- og plantekultur. En må også motarbeide tanken om maksimal ytelse f. eks. innen melkeproduksjon som over noe tid har økt sin kraftfôrandel betydelig.

Over tid vil en måtte øke kraftfôrprisen ut over prisveksten. Dette først og fremst for å kunne øke prisen på norsk korn som igjen er nødvendig for å øke norsk kornproduksjon. Økt kraftfôrpris må også vurderes for å dempe utviklingen i økt andel import av korn i fôrresepten. Dette må imidlertid balanseres opp mot de mulighetene som tollvernet gir for økt prisuttak i markedet, og økonomien i de enkelte produksjoner. Det må derfor arbeides videre med denne problemstillingen fordi norsk jordbruk over tid må utnytte og øke sin norske fôrandel. Dersom dagens trend ikke snus, vil fundamentet for norsk jordbruk smuldre opp.

NBS vil:

1. At grovfôr styrkes i forhold til kraftfôr. Et av virkemidlene her kan være økt korn- og kraftfôrpris.
2. Økt tilskudd til beiting både på innmark og utmark.

Vedtak:

Enstemmig vedtatt.

2. Løftebrudd fra regjeringa

Daværende Landbruksminister Jon Georg Dale lovte på NBS sitt landsmøte 2017 at prinsippa for Hadelandsoppgjøret skulle inn i forskrift og gjøres varig.

Etter sommeren 2018, der beitebrukere i Nord-Østerdalen opplevde alvorlige og vedvarende ulveangrep på husdyra sine, blei det satt fram krav om likebehandling ved rovdyrerstatning. Man viste til løsningene fra Hadeland året før.

Imidlertid avviser Klima- og Miljødepartementet kravet og viser til at beitebrukerne i Nord-Østerdalen opplever tap av sau til rovvilt regelmessig over tid, og at dette rettferdiggjør forskjellsbehandling.

Samtidig blir beitebrukerne kritisert for at de har drevet ekstraordinært tilsyn hele sommeren. NBS reagerer kraftig på at regjering og forvaltning kan holde beitebrukere for narr på en slik måte.

Belastninga ved rovdyrangrep blir ikke mindre fordi om angrepa er «regelmessige over tid» NBS krever at ministeren rydder opp i denne saken og behandler slike saker på en lik og rettferdig måte.

Vedtak:

Enstemmig vedtatt.

3. Sjølforsyning i 2030

Rapporten FUTURE NORDIC DIETS ble presentert den 5. Oktober på Norden Hus i København.

Målet med rapporten Nordisk Råd har bestilt var å vise om Norden kan fø sin egen befolkning i 2030 på egne arealer. Rapporten viser at vi kan det. Vi kan fø egen befolkning på egne arealer og i tillegg redusere klimautslipp i landbruket med 50-80%! Dette forutsetter omlegging av matvanene våre og at vi dreier kjøttforbruket over fra gris og kylling til drøvtyggerne, dvs. storfe, sau og geit.

Nøkkelen for å få dette til er altså grasproduksjon og graseterer. Det mest interessante fra rapporten var den synliggjøringen av betydningen av drøvtyggere har for at vi både skal produsere nok mat men ikke minst for å opprettholde fruktbarheten i jorda og at jorda tar opp karbon optimalt.

For å få dette til må mellom 30% og 50% av dyrkajorda til stadighet bestå av gras. Dette er det kun drøvtyggere som kan nyttiggjøre seg og omdanne til menneskemat. I tillegg har Norden store mengder utmark som ikke kan brukes til matproduksjon utenom til beiter for drøvtyggere.

Vedtak:

Enstemmig vedtatt.

4. Drøvtyggjarar, løysing – ikkje problem

I debatten om global oppvarming blir det lagt størst vekt på å redusere utsleppa av klimagassar. Skal me lykkast med å stogge oppvarminga, må me samtidig magasinere meir karbon. Medan meir karbonlagring i hav truleg vil øydeleggje livet i hava, og industriell karbonlagring er kostbart og vanskeleg, er metoden med å lagre meir karbon i vekstjord tilgjengeleg, billig og gir andre fordelar i tillegg.

Mellom 35 og 40 prosent av verdas landjord er aktuell beitejord. Det gjeld den jorda som ikkje er permanent is- eller snødekt og ikkje ørken eller nake fjellandskap, og som samtidig er for bratt eller for avsides eller for skrinn til å bli dyrka eller bygt ned av menneskes utbygging. Mykje av denne jorda kan nyttast meir til beiting med drøvtyggjarar.

Dyra spreier plantefrø og gjødsel, dei bearbeider jorda med klauvene sine slik at ho blir meir porøs og betre i stand til å lagre vatn, og beitinga fremjar grasveksten, som gir det beste grunnlaget for liv i jorda. Om grasplantene veks opp om våren og visnar om hausten, er beiting i høveleg omfang med på å byggje opp vekstjorda under grasdekket med planterøter, insekt, sopp og mikrobar. Denne prosessen kan gå føre seg i mange tiår før jorda er metta, og det er dei første tiåra, medan fossilt brensel framleis blir brukt, at behovet for karbonlagring er størst. Drøvtyggjarane er i stand til å omdanne gras, som menneske ikkje kan ete, til kjøt og mjølk som menneske kan ete. Meir satsing på beiting med drøvtyggjarar vil difor bidra til å redusere annan og meir klimaskadeleg landbruksproduksjon. Til mat produsert på utmarksgras blir det vanlegvis ikkje brukt mineralgjødsel, ikkje sprøytemiddel og ikkje eller i liten grad medisinar til dyra, slik at beitematen er reinare enn mat produsert i meir industrielt landbruk.

Drøvtyggjarar gir frå seg klimagassen metan, men dersom gode driftsmåtar ligg bak, vil beiting byggje opp vekstjord i den grad at det overstig metanutsleppa og bidreg til å kjøle ned kloden. Forsking og analysearbeid på denne metoden for karbonfangst er enno ikkje kome langt, men mykje tyder på at verdas bønder med meir beiting kan binde i verdas beitejord mellom 10 og 40 prosent av utsleppa. I så fall kan det føre til at oppvarminga endrar seg frå eit problem som i dag synest nesten uløyselig og til eit handterbart problem. Globalt er det 570 millionar gardsbruk og 3 milliardar menneske som kan ta i bruk denne metoden.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil arbeide for:

- at Norge skal vere eit føregangsland med meir beitebruk i utmark
- meir forskning om karbonbinding i beitejord og om agronomi for mest mogeleg karbonbinding
- norsk tilslutnad til det internasjonale 4 per 1000-initiativet, starta av Frankrikes landbruksdepartement, for å utvikle agronomiske driftsmåtar som bind meir karbon i jord.

Vedtak:

Enstemmig vedtatt.

5. Jordkloden brenn! Korleis skaffa nok mat til alle folk i alle land?

Klimaendringane utfordrar og trugar vår evne til stabil matproduksjon. Tek samfunnet vårt dette verkeleg på alvor?

Globale klimautfordringar slår også inn over det norske jordbruket, og set vår nasjonale matvareberedskap i fare. Likevel, våre klimaplager i jordbruket er berre krusningar på overflata i høve til det me er førespegla om kort tid.

I fylgje Verdas Meteorologiske Organisasjon er 2018 det varmaste året som er registrert på kloden med moderne målingar, og det blir førespegla oss varmare år i nær framtid.

I den norske debatten, prega av fåkunne og ansvarsfråskrivning, blir norske bønder kyr og sauer omtala som klimaverstingar, medan samfunnet krusar vidare med klimavotekjøp og større fokus på statsinntekter gjennom fortsatt høg gass- og oljeutvinning. Og vårt store overforbruk er skjerna avdi økonomisk vekst er kravet frå veljarane. Slik kan det ikkje halda fram!

Klimaforskarar verda over fortel oss at den rike verda kveler oss med uendelege mengder skadelege klimagassar, medan fattige land blir påført enno større utslag av ekstrem tørke og mindre grunnlag for eigen matproduksjon. Denne utviklinga blir forsterka dei neste 80 åra, medan folketalet stig dramatisk i mange land. Dei som i dag forureinar minst vil i framtida få dei største negative verknadane av global temperaturauke!

Arbeidet for betring av klodens helsetilstand kan berre løysast gjennom internasjonalt forpliktande arbeid. Dette arbeidet må prioritera bønder- og småbrukarar i alle land sine rettar til nasjonal matproduksjon der målet må vera å avskaffa urettvis fordeling av jord, innføra forpliktande rettstryggleik for småbrukarar, avskaffa fattigdom og syta for rettvis fordeling av nok mat. I dette arbeidet har dei store syndarane i klimaskadelege utslepp størst ansvar. Noreg er eitt del av desse landa, og må ta reelt ansvar for sine synder.

Norske politikarar kan ikkje lenger sleppa unna med at klimakutt skal takast andre stader i verda, og våre «reine» oljeprodukt skal vera freda. Reelt ansvar tyder å bruka oljerikdomen vår til å snu fort om til meir klimavenleg energiproduksjon, samt påleggja befolkninga å redusera forbruket.

Noreg startar sitt forpliktande arbeid med å støtta opp om erklæringa om rettar til småskala og mellomstore matprodusentar i verda som no ligg i FN's generalforsamling.

Arbeidet i FN med å godkjenne Peasants Rights Declaration skal ha Noreg si fulle støtte når endeleg vedtak skal gjerast i Hovudforsamlinga i FN i New York om kort tid!

Vedtak:

Enstemmig vedtatt.

4.1.4 Resultat av valgene

Etter valgene fikk styret, ordførerskapet, kvinneutvalget og valgmennd følgende sammensetning:

Styret:

Leder:	Kjersti Hoff, Hedmark	Ny - for ett år
Styremedlemmer:	Elin Bergerud, Buskerud Kathrine Kinn, Oslo Akershus Kjell Erik Brandstadmoen, Oppland Torbjørn Norland, Rogaland Marielle Vink de Roos, Nordland Randi Karlstrøm, Finnmark	Gjenvalg – for to år Ny – for ett år Ikke på valg Ikke på valg Gjenvalg – for to år Ny – for to år
Politisk nestleder:	Elin Bergerud, Buskerud	Gjenvalg - for ett år
Organisatorisk nestleder:	Kathrine Kinn, Oslo Akershus	Gjenvalg – for ett år
Varamedlemmer:	1. Ståle Støen, Hedmark 2. Svein Arild Aae, Møre og Romsdal 3. Olav Endre Liseter, Nord-Trøndelag 4. Svenn Arne Lie, Oppland 5. Kristian Ekre, Oppland *) Meldte seg ut av NBS i mai 2019	Ny – for ett år Ny – for ett år Gjenvalg - for ett år Ny - for ett år *) Gjenvalg - for ett år

Ordførerskapet:

Ordfører	Per Anton Nesjan, Nordland	Gjenvalgt – for ett år
Varaordfører	Eli Berge Ness, Sogn og Fjordane	Gjenvalgt – for ett år

Kvinneutvalget:

Leder:	Romy Carine Rohman, Østfold	Ny - for ett år
Øvrige medlemmer:	Yvonne Tonnaer Christensen, Oppland Britt Martinussen, Troms	Ikke på valg Ny – for to år
Varamedlemmer:	Solveig Horve Bergsholm, Rogaland Gunneri Løvdal Larsen, Finnmark	Ny – for ett år Gjenvalg – for ett år

Ungdomsutvalget:

Leder:	Åshild Charlotte Monsø, Trøndelag	Ny - for ett år
Øvrige medlemmer	Jon Ivar Tofte, Oppland Gerbrand Vink, Nordland Kjersti Winnberg, Oslo Akershus Øystein Elgevasslien, Hedmark	Ikke på valg Ny – for to år Ny – for to år Ikke på valg

Valgnemnd:

Leder:	Rakel Nystabakk, Nordland	Ny – for ett år
Nestleder	Arne Lofthus, Hordaland	Ny – for ett år

Region	Medlemmer	Varamedlemmer:	
Region Oslofjorden/Østlandet Østfold, Vestfold, Akershus, Hedmark	Audun E. Tvedten	Lajla Myrvang-Ek	Ikke på valg Sukkebråten
Region Indre Østland - Oppland	Anne S. Hanslien	Kristian Ekre	Ikke på valg
Region Sør-Norge Buskerud, Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder	Torgny Moen	Helge Fossen	Valgt for 2 år
Region Vestlandet Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane	Arne Lofthus	Ingvild Sønstabø	Valgt for 2 år
Region Midt-Norge Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag	Modulf Aukan	Ola Krokann	Valgt for 2 år
Region Nord-Norge Nordland, Troms, Finnmark	Isabel Vangen	Brynjar Dalen	Ikke på valg

4.2 Møter i representantskapet

Representantskapet har vært samlet til 2 møter i årsmeldingsperioden samt to fylkesledermøter.

4.2.1 Representantskapsmøte 2/2018

Gardermoen 9. november 2018

De viktigste sakene på møtet var:

Budsjett for 2019, årsmelding 2017 – 2018, behandling av politisk plattform samt øvrige forberedelser til landsmøtet.

4.2.2 Representantskapsmøte 1/2019

Oslo 19. mars 2019

De viktigste sakene på møtet var:

Regnskap for 2018, samvirkeorganisasjonenes prioriteringer i jordbruksforhandlingene 2019, sentrale utviklingstrekk i norsk jordbruk

4.3 Fylkesledermøter

4.3.1 Fylkesledermøte 1/2019

Oslo 20. mars 2019

De viktigste sakene på møtet var:

Presentasjon av organisasjonens prioriteringer i årets jordbruksforhandlinger med utgangspunkt i lokallagenes studievirksomhet, strategi for gjennomføring av jordbruksforhandlingene, kommunikasjonsarbeid i forbindelse med jordbruksforhandlingene samt diverse organisasjonssaker

Uttalelser fra fylkesledermøtet

Jordbruksforhandlingene 2019

Jordbruksforhandlingene danner grunnlaget for jordbrukets økonomiske forutsetninger. Norge har et svært uensartet jordbruk. Sett i sammenheng med begrensede økonomiske midler sier det seg selv at jordbruksforhandlingene krever nøye prioriteringer.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag satte et tydelig preg på fjorårets avtale. Avtalen ga grunnlag for enn antatt inntektsvekst på 14.500 kroner pr. årsverk. Saker der NBS fikk gjennomslag var:

- Strukturtilskudd til melkebruk
- Nasjonalt setertilskudd
- Hindret økning i bunnfradraget (til kr 8.000)
- Tilskudd til bratt areal gjennom RMP

Dagens situasjon er at jordbruket fortsatt henger etter i inntektsutviklingen. Effektiviseringsgevinster flater ut og det begynner å bli store etterslep i oppgradering og vedlikehold av driftsmidler. Vekst i forbruk av melkebaserte produkter kommer i hovedsak på importerte varer. Dette skyldes i vesentlig grad at bearbejdede jordbruksprodukter har lav tollsats.

Forhandlingsutvalget og styret står fritt i å hente innspill til lagets prioriteringer i jordbruksforhandlingene. Det er imidlertid en viss forskjell på hvilken tyngde de ulike innspillene skal gis.

Landsmøte er lagets øverste organ og innspill derfra må tillegges stor vekt. Enkeltvedtak fra Landsmøte må tillegges større vekt enn mer omfattende og langsiktige vedtak/dokumenter (som prinsippprogram og politisk plattform).

Landsmøtet 2018 hadde følgende uttalelser som berører jordbruksforhandlingene:

- Midler til gjerding i utmark.
- Få bukt med overproduksjonen av kjøtt
- Husdyrtilskudd beregnes etter årsdyrmetoden.
- Gårdstilpassede tilskuddsordninger og fjerning av soneinndelinger.
- Auka lønnsemd og bærekraftig utvikling for sauenæringa (innføring av strukturtilskudd)

Landsmøtet 2018 vedtok ny politisk plattform. Dokumentet er blant annet ment å være en veileder i et mer langsiktig perspektiv. Gjennomgående i dokumentet er:

Økt selvforsyning gjennom økt brukt av jord i Norge. Skal vi øke bruken av jord i Norge, må det på foretaksnivå lønne seg å ta jorda i bruk. I fjor lanserte NBS et Driftsvansketilskudd som et av mange tiltak for å gjennomføre dette. Deler av Driftsvansketilskuddet ble gjennomført i JF-18 gjennom innføring av en nasjonal ordning for drift av bratt areal.

Fylkesledermøte mener at et Driftsvansketilskudd, som omfatter flere faktorer enn «bratt areal», er viktig for å gjennomføre intensjonen om økt bruk av jord i Norge. Det er lite sannsynlig at en slik ordning vil virke volumdrivende.

NBS har (hatt) eierskap til denne saken og Fylkesledermøte mener derfor det er fornuftig å prioritere dette i årets jordbruksforhandlinger.

Studiesirkelene er en annen viktig kilde for forhandlingsutvalget og styret. En oppsummering av innspillene fra studiesirkelene ber forhandlingsutvalget prioritere:

- Korn, frukt, grønnsaker, bær, drøvtyggere - kombinasjonskua
- Styrke kanaliseringspolitikken
- Økologisk jordbruk
- Kjøttproduksjon på egne arealer
- Lokalmat
- Gamle raser
- Velferdsordninger – må følge inflasjonsvekst
- Tilskudd til økologisk frukt og bær
- Birøkt
- Mer penger til RMP

En tredje kilde er styrets egne diskusjoner. Styret har i sitt møte 13.02. listet opp følgende prioriteringer:

- Inntektsutjamning
- Overproduksjon
- Bærekraftig produksjon
- Økt sjølforsyning/produksjonsmåte
- Nye virkemidler for små og mellomstore bruk med sau/ammeku
- Velferdsordninger
- Biologisk mangfold
- Økologisk produksjon

Andre kilder kan være uttalelser fra fylkesårsmøter.

Fylkesledermøte vil videre peke på at fjorårets forhandlingsutvalg innehar uvurderlig kompetanse og informasjon om hva som er mulig/umulig å få til. Heldigvis er det kontinuitet i utvalget både av tillitsvalgte og ansatte i laget.

Baser på det ovenstående og fylkesledermøtets egne vurderinger vil Fylkesledermøte anbefale følgende prioriteringer til styret og forhandlingsutvalget:

- Driftsvansketilskudd
- Pyramidetilskudd (et strukturtilskudd som prioriterer små og mellomstore bruk)
- Tak på produksjonstilskudd
- Ordninger som bedrer likviditeten ved generasjonsskifte og oppstart/kjøp av gård.
- Teigtilpassede tilskudd i stedet for soneinndeling
- Fra telledato til årsdyr (intensjonen er å redusere antall dager dyr er i produksjon og vil virke tilskuddsbesparende)
- Fase ut kvalitetstilskudd lam over en periode på 5 år, tilbakeføre innspart beløp til mordyr/areal.
- Forskning på karbonbinding i jord
- Styrke økonomien i kornproduksjon også med tanke på karbonbinding.
- Opprettholde kanaliseringspolitikken
- Bunnfradrag reduseres til kr 3000 eller prosentberegnes.
- Avvikle privat omsetning av melkekvoter og vurdere innføring av kvoter i andre produksjoner
- Styrke økonomien i melkegeitholdet.
- Investering i oppgradering av driftsmidler
- Opptrappingvedtak for kornproduksjon i Norge
- Gjennomgang av velferdsordninger, spesielt med tanke på rekruttering av unge bønder.

Strukturtilskuddet for små og mellomstore mjølkebruk

Jordbruksforhandlingane 2018 resulterte i ein jordbruksavtale med sterke avtrykk av Norsk Bonde- og Småbrukarlag sin landbrukspolitikk. Avtala stadfestar prinsippet om eit strukturtilskott for små og mellomstore mjølkebruk. Strukturtilskottet føreset minimum 6 mjølkekyr, og gjeld frå og med ku nr. 1. For dei fyrste 23 dyra er satsen kr 1400,- per dyr. Deretter blir satsane redusert med kr 1150,- per dyr til og med 50 kyr. Ordninga kan i framtidige jordbruksforhandlingar utvidast til å gjelde andre produksjonar og husdyrgrupper. Dette gjev moglegheiter for å setje tak og grenser i bruken av budsjettmidlane, og kan på sikt bidra til utjamning i inntektsmoglegheitene mellom produksjonar, distrikt og store og små bruk.

NBS krever tiltak mot økt import av fôrråvare

NBS må være pådriver for å stoppe den usolidariske importen av soya og raps. Dette er forkastelig både utfra det sosiale aspektet med å ta livsgrunnlaget fra sjølbergingsbonden i Brasil, og det klimamessige ved å transportere fôr over lange avstander og la egen jord ligge brakk.

"Soyamel med 46% protein er basis for referansevare for proteinråvarer til kraftfôr. Referanseprisen for soyamel økes med 6,4 øre pr. kg til 408,2 øre pr. kg fra 1/7-2018" (Sitat fra siste jordbruksavtale s. 7)

Når en fastsetter en så lav referansepris medfører det at soya i dag importeres helt uten toll.

NBS må kreve at referanseprisen på soya økes, slik at tollen økes. Dette vil øke verdien av både norsk gras og korn.

Landbrukets klimaansvar

Våre barn og ungdommer har skjønt det. Politikere og maktfolk over hele verden må ta et mye større ansvar. Endringene går for sakte.

Vi må se på det store bildet. De klimavennlige alternativene må bli billigere og enklere å velge. Det er for eksempel problematisk at fly er billigere enn tog. Ansvar er hos politikerne som fører dårlig klimapolitikk.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil ta landbrukets klimaansvar på alvor. Vi vil stille krav til sjølforsyning når det skal inngås handelsavtaler. NBS mener at vi må ta ansvar for egen matproduksjon over hele landet, nasjonalt jordvern og produksjonsmåter som sikrer både biologisk mangfold og CO₂-fangst.

Klimatiltak som skal innføres i landbruket være basert på forskning og faglige vurderinger som den enkelte bonde kan slutte seg til og som gir reel effekt på klimaet.

Regjeringen må begynne å lage klimapolitikk som er bra for mennesker og miljø, og tilrettelegge for klimavennlige valg. Norsk Bonde- og Småbrukarlag støtter barn og ungdom og deres demonstrasjoner.

4.3.2 Fylkesledermøte 2/2019

Oslo 19. og 20. juni 2019

De viktigste sakene var:

Gjennomgang og evaluering av jordbruksforhandlingene 2019 og organisasjonsdag

Uttaler fra fylkesledermøtet

Bortfall av Jarlsbergeksporten – ingen melkeprodusenter å miste

Som følge av bortfallet av Jarlsbergeksporten må melkeproduksjonen i Norge reduseres med 100 millioner liter kumelk innen 2021. Dette utgjør 6,25% av tilgjengelig kvote.

Fylkesledermøtet i Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever at reduksjon av volumet gjennomføres ved å redusere forholdstallet. Det er ikke ønskelig å bruke omsetningsmidler for å kjøpe ut kvoter.

De første 100.000 liter på hvert foretak unntas fra nedskaleringen.

Det vil styrke økonomien til de minste brukere og bidra til at flere bønder opprettholder produksjonen. Norge har i underkant av 8000 melkeprodusenter. Samfunns- og beredskapshensynet tilsier at vi ikke har noen produsenter å miste.

Fylkesledermøte vil utvikle privat omsetning og leie av melkekvoter.

For ytterligere å sikre opprettholdelse av antall melkeprodusenter vil fylkesledermøtet redusere kvotetaket til 450.000 liter for nyetableringer og kvoteutvidelser. Reduksjon av kvotetaket skal ikke ha tilbakevirkende kraft.

4.4 Møter i styret

Styret har hatt 6 fysiske styremøter og 7 styremøter via Skype i løpet av meldingsåret.

Les kap. 1 Rapport fra Styret for mer informasjon

5 Politiske arbeidsområder

5.1 Jordbruksforhandlingene

5.1.1 Innledning

Grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket fra april 2019 viste at jordbrukets sammenhengende inntektsøkning fra 2013 fram til 2016 ble avbrutt med en utflating i 2017 og 2018, målt som vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk.

Det var en relativt kraftig økning i vederlaget pr. årsverk fra 2014 til 2015, først og fremst pga. at rentekostnadene på lånt kapital gikk mye ned, men også pga. gode avlinger. For 2016 viste prognosen en fortsatt økning i vederlaget. Inntektsutviklingen var i Budsjettnemndas materiale 2.200 kroner svakere i 2017 sammenlignet med 2016. Fra 2018 til 2019 forventes inntektene å bli redusert med 23.500 kroner pr. årsverk. Tørken i 2018 er hovedårsaken til denne kraftige reduksjonen. Budsjettnemndas beregninger gjelder for totaljordbruket. Disse beregningene skjuler at det er store interne inntektsforskjeller i jordbruket mellom produksjoner, distrikter og driftsomfang. Det gjennomsnittlige inntektsnivået i jordbruket som framkommer med dette materialet ligger imidlertid langt under gjennomsnittlig lønnsnivå i samfunnet.

5.1.2 Hva forhandler vi om

Jordbruket har forhandlingsrett med Staten gjennom Hovedavtalen. Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag må fremme et felles krav til staten om budsjettstøtte, priser på produserte varer og fordelingen av disse samt eventuelle andre krav, - bare da er vi regnet som forhandlingsdyktige.

Varig ramme

Den varige rammen uttrykker hvor mye mer eller mindre penger som skal fordeles i jordbruket på varig basis. Rammen er summen av endringer i målpriser, endring i budsjettstøtte og varige endringer i andre elementer fra året før.

Budsjettstøtte

Budsjettstøtte er et samlebegrep på alle ulike typer tilskudd og støtteformer som blir finansiert over jordbruksavtalen i statsbudsjettet. Dette kan være mengdeavhengige støtteformer som blir utbetalt pr. kg eller liter produsert mengde, mengdeuavhengige støtteformer knyttet til areal eller husdyr eller støtte til velferdsordninger, investeringsvirkemidler, forskning, utviklingstiltak osv.

Målpriser

Målpriser er de priser en forventer å kunne ta ut i et marked i balanse. Målprisene gjelder på engrosnivå og er ikke de priser som produsentene mottar for sine produkter.

Ikke varige midler

I tillegg til den varige rammen, kan oppgjøret også inneholde engangsutbetalinger. Dette er som regel penger "til gode" fra avtalen året før, og som ikke ble brukt opp fordi strukturendringene i jordbruket og arealnedgangen ble sterkere enn forutsatt. Andre typer engangsutbetalinger kan være investeringsmidler som blir bevilget i spesielle år for å motvirke økonomiske nedgangstider, for eksempel investeringsmidlene i 2009 og midler til styrking av LUF-fondet i 2012.

Andre elementer

Det har ved noen jordbruksoppgjør blitt tatt inn andre elementer i forhandlingene på linje med budsjettamme og produktpriser. Dette kan være forhold som spesielle skatteordninger for jordbruket, avgiftsreduksjoner på driftsmidler, endringer i tollvernet osv. Slike forhold er strengt tatt ikke forhandlingstema i jordbruksforhandlingene og må håndteres særskilt av Stortinget i forbindelse med den ordinære budsjettbehandlingen.

5.1.3 Jordbruksforhandlingene 2019

Forløp i årets forhandlinger

Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag kom fram til enighet om et felles rammekrav fra jordbruket overfor staten på 1.920 mill. kroner hvorav 700 mill. kroner ville gi den samme kronemessige inntektsutvikling som andre grupper. En tetting av inntektsgapet var en annen komponent i jordbrukets krav og utgjorde 490 mill. kroner. Det felles kravet ble overlevert staten 29. april.

Staten responderte på vanlig måte gjennom et tilbudsdokument som ble lagt fram 7. mai, som forutsatt. Tilbudet fra staten hadde en inntektsgivende ramme på 1.000 mill. kroner og utgjorde 52,1 prosent av jordbrukets krav. Staten la opp til å utnytte markedsmulighetene for korn og grønt ved å foreslå prisøkning på i gjennomsnitt 10 øre pr. kg korn og 3,8% for grønnsaker og frukt. For melkeproduksjonen ble det stimulert med budsjettmidler gjennom inntektsutjevning ordninger.

Jordbruket valgte å gå inn i en ordinær prosedyre med gjennomgang av både krav og tilbud. I denne fasen blir partene bedre kjent med hverandres argumenter og posisjoner. Denne gjennomgangen foregikk i dagene 10. – 12. mai. Dagene deretter foregikk forhandlingene med staten på ledernivå.

Staten hadde i sitt tilbud fastsatt verdien av dagens overproduksjon av lam- og svinekjøtt som gjør at jordbruket taper inntekter på 250 mill. kroner.

På kvelden 16. mai ble jordbruket enig med staten om en jordbruksavtale på 1.240 millioner. Av dette utgjorde budsjettmidlene 719,8 mill. kroner, som var rekordstort. For å oppnå kronemessig lik inntektsutvikling som andre grupper måtte jordbruket ha 20.000 kroner pr. årsverk. Avtalen gir grunnlag for en inntektsvekst på ca 20.600 kroner pr. årsverk. Norsk Bonde- og Småbrukarlag føler at organisasjonen fikk bra gjennomslag og fikk satt sitt klare preg på det endelige forhandlingsresultatet.

Avtalen bygget videre på strukturtilskuddet til små og mellomstore melkebruk som ble innført ved jordbruksoppgjøret i 2018. Tilskuddet ble økt med 250 kroner/ku til en sats på 1.650 kroner pr. ku opp til 23 kyr, som er den bruksstørrelsen som gir størst samlet tilskudd på 37.950 kroner. Deretter trappes totaltilskuddet ned med en sats på 1.355 kroner pr. ku, fram til og med ku nr. 50. Foretak med mer enn 50 kyr vil ikke være tilskuddsberettiget. Det er en forutsetning for å kunne motta dette tilskuddet at bruket har minimum 6 kyr.

Oppgjøret ga ikke grunnlag for kronemessig lik inntektsutvikling for alle i jordbruket. Årsaken til dette er overproduksjonen innenfor flere produksjoner som det vil bli en viktig oppgave å gjøre noe med.

Oppstillingene nedenfor viser utslagene for NBS sitt primærkrav, jordbrukets felleskrav, statens tilbud og endelig avtale.

Hovedtall fra årets forhandlinger

	Jordbrukets			Avtale
	NBS	felleskrav	Statens tilbud	
Målpriser	249	249	249	249
Kapittel 1150	1544,6	1359,8	640,8	719,8
Ledige midler	48,3	49,2	49,2	49,2
Effekt av jordbruksfradrag	104	262	61	222
Sum	1920	1920	1000	1240

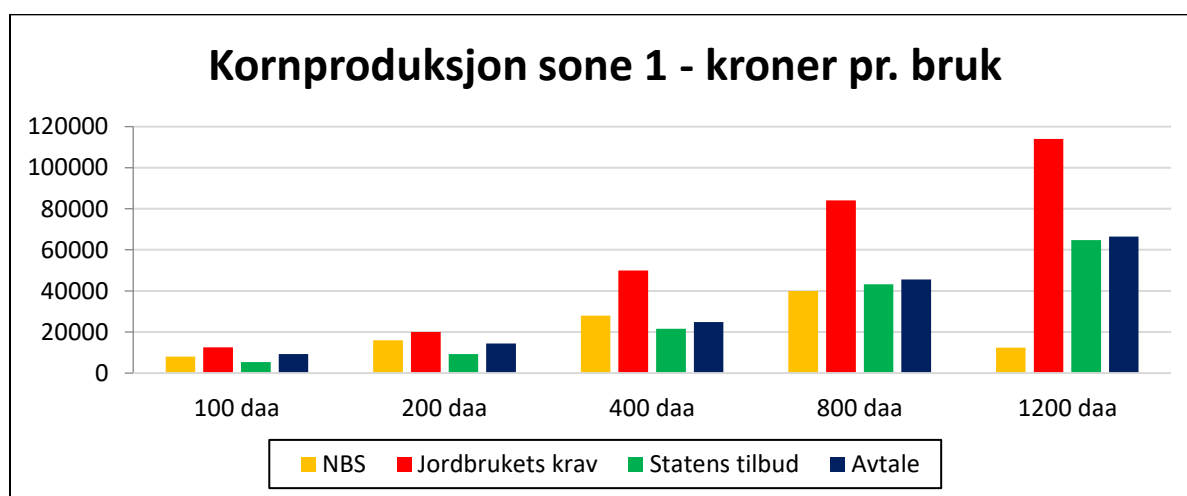
Hva prioriterte partene under årets forhandlinger?

I det følgende er det vist hvordan de økonomiske virkemidlene ble fordelt mellom produksjonene mjølk, sau og korn i krav, tilbud og endelig avtale. Fordelingen av de direkte økonomiske virkemidlene henger selvsagt sammen med politikktutformingen for øvrig.

Endringen i inntekt er vist som kroner pr. bruk med angitt størrelse. Tabellene og figurene viser bare endringer i satser.

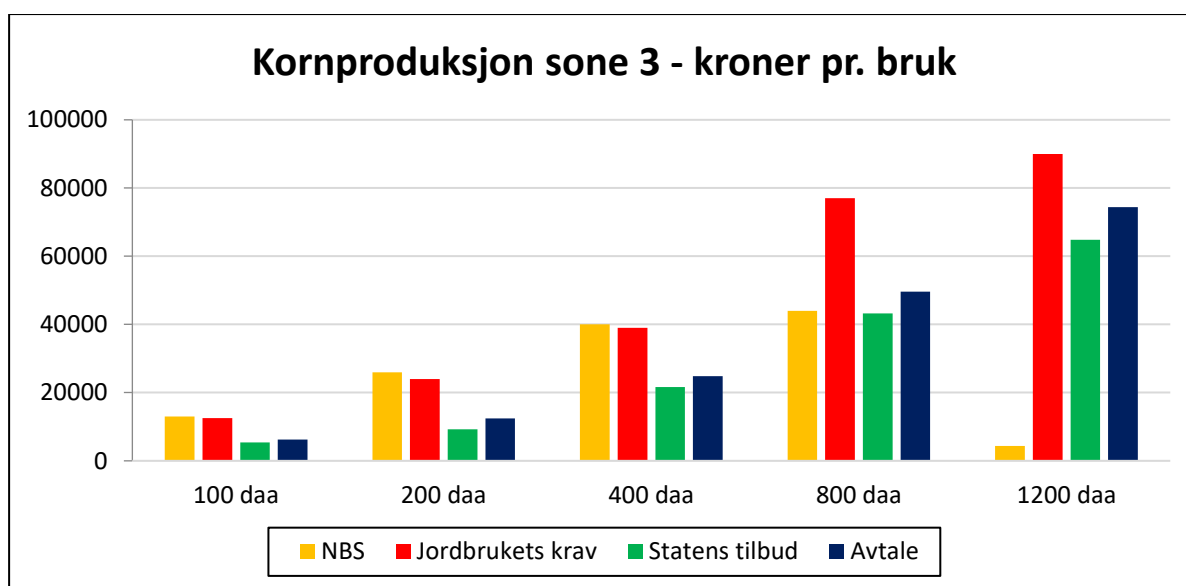
Kornproduksjonen

Korn	NBS	Jordbrukets krav	Statens tilbud	Avtale
Målpris korn	10 øre/kg	15 øre/kg	10 øre/kg	12 øre
Arealtilskudd kr/daa, sone 1, korn 0- 200 daa	+50	+25	+10	+10
Arealtilskudd kr/daa, sone 1, korn 201-400 daa	+15	+25	+10	+10
Arealtilskudd kr/daa, sone 1, korn 401-800 daa	0	+10	+10	+10
Arealtilskudd kr/daa, sone 1, korn 801-1000 daa	-50	0	+10	+10
Arealtilskudd kr/daa, sone 1, korn over 1000 daa	-198	0	+10	+10
Kulturlandskapstilskudd	-10	+15	+4	+4
Bunnfradrag	-2000	0	0	0

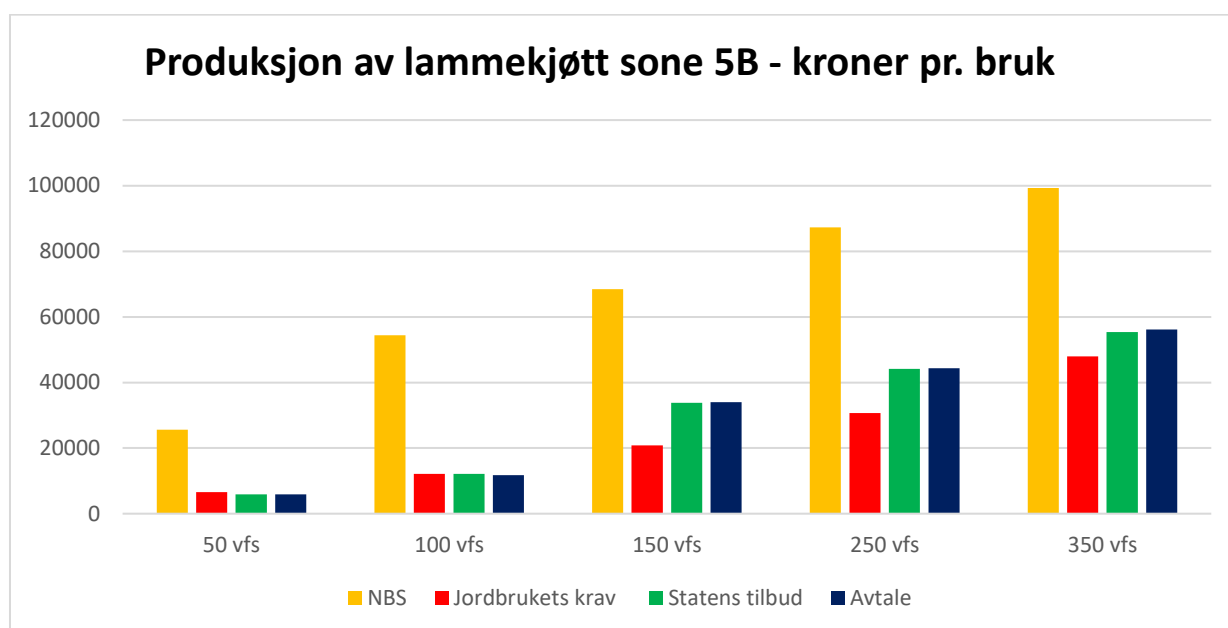

Kornproduksjonen

Korn	NBS	Jordbrukets krav	Statens tilbud	Avtale
Målpris korn	10 øre/kg	15 øre/kg	10 øre/kg	12 øre
Arealtilskudd kr/daa, sone 3, korn 0- 200 daa	+100	+45	+10	+15
Arealtilskudd kr/daa, sone 3, korn 201-400 daa	+40	+20	+10	+15
Arealtilskudd kr/daa, sone 3, korn 401-800 daa	0	0	+10	+15
Arealtilskudd kr/daa, sone 3, korn 801-1000 daa	-50	0	+10	+15
Arealtilskudd kr/daa, sone 3, korn over 1000 daa	-258	0	+10	+15
Kulturlandskapstilskudd	-10	+15	+4	+4
Bunnfradrag	-2000	0	0	0

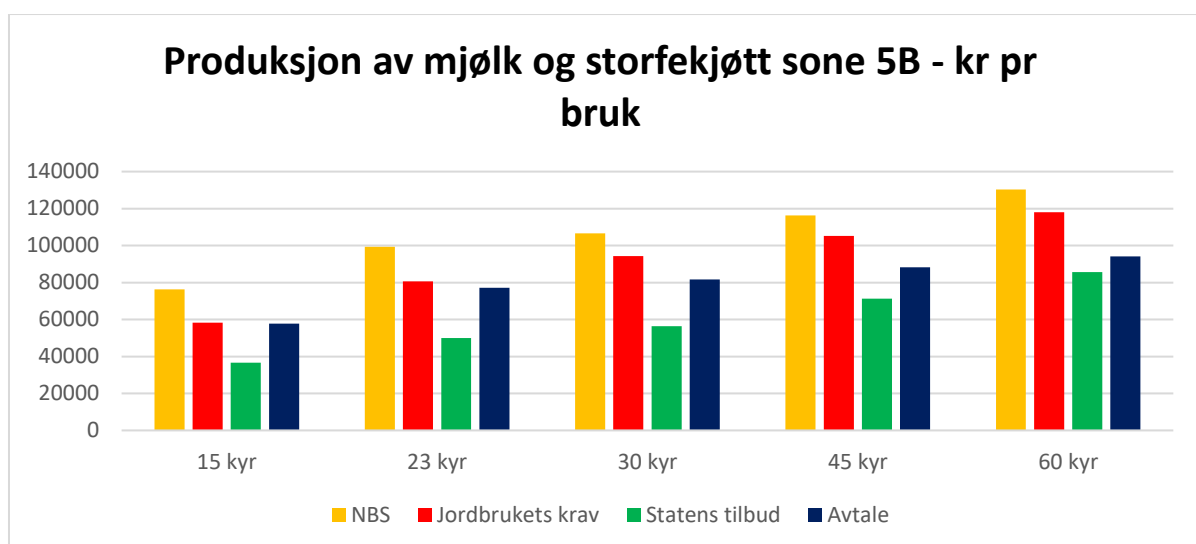
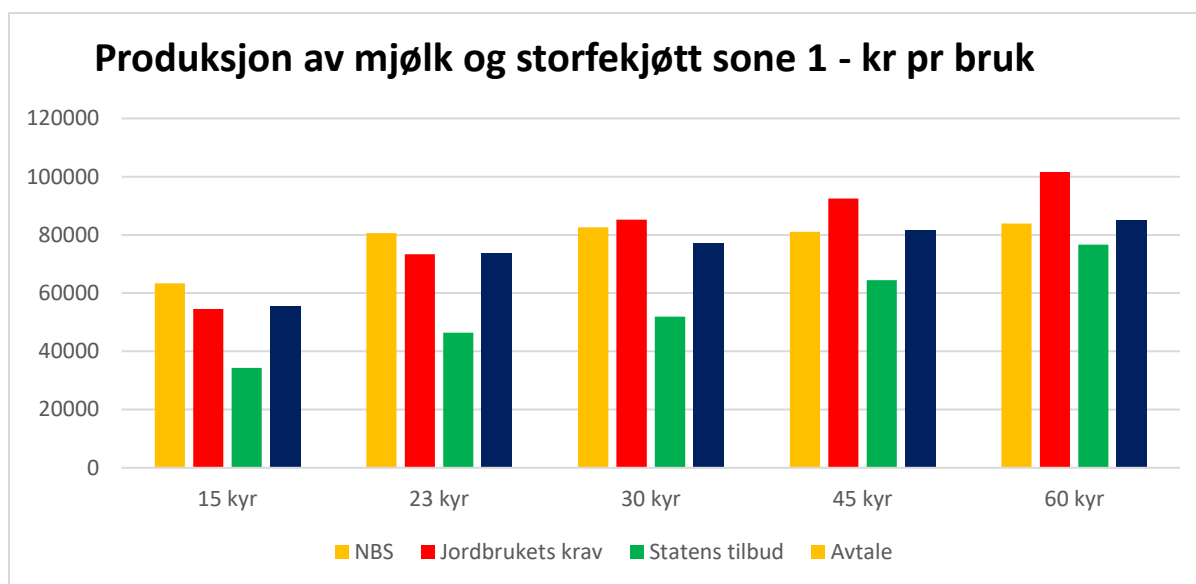
Produksjon av sau/lam

Sau/lam	NBS	Jordbrukets krav	Statens tilbud	Avtale
Tilskudd til ull, kr/kg	+1	0	0	0
Husdyrtilskudd 1-126 dyr, kr/dyr	200	-41	15	15
Husdyrtilskudd 127-150 dyr, kr/dyr	20	-50	689	689
Husdyrtilskudd 151-200 dyr, kr/dyr	20	-50	0	0
Husdyrtilskudd 201-300 dyr, kr/dyr	20	-50	0	0
Husdyrtilskudd 301-400 dyr, kr/daa	-194	-50	0	0
Husdyrtilskudd 401-500 dyr, kr/daa	-194	-50	0	0
Husdyrtilskudd over 500 dyr, kr/daa	-194	-194	0	0
Lammetilskudd (O+ og bedre), kr/dyr	-200	0	0	0
Distriktstilskudd kjøtt sone 1-5	0	0	0	0
Utmarksbeitetilskudd, kr/dyr	+105	+40	+10	+10
Beitetilskudd, kr/dyr	0	0	+10	+10
Beitefaktor	1,0	0,7	0,6	0,6
Arealtilskudd (sone 5B), kr/daa	+75	+25	+10	+15
Kulturlandskapstilskudd	-10	+15	+4	+4
Endring i kraftfôrpris, øre/kg	+ 7,6	+ 1,0	+3,0	+2,0
Tilskudd til ferie og fritid	+ 7,81 %	+ 7,81 %	+ 6,0 %	6,0 %
Tak avløsertilskudd	84.850	84.850	83.400	83.400
Dagsats sykdomsavløsning	+200	+200	0	0
Bunnfradrag	-2000	0	0	0

Produksjon av melk og storfe kjøtt

Melk og storfe kjøtt	NBS	Jordbrukets krav	Statens tilbud	Avtale
Målpris melk, øre/l	3	3	3	3
Driftstilskudd melk, kr/foretak, sone 1,3,4	+11.950	+9.000	0	+9.500
Driftstilskudd melk, kr/foretak, sone 2	+9.950	+13.000	0	+14.500
Driftstilskudd melk, kr/foretak, sone 5	+20.950	+19.000	+5.000	+14.500
Driftstilskudd melk, kr/foretak, sone 6,7	+20.950	+30.000	+5.000	+14.500
Husdyrtilskudd 1-14 melkekyr, kr/dyr	+900	+1219	+440	+440
Husdyrtilskudd 15-30 melkekyr, kr/dyr	+600	+1219	+440	+440
Husdyrtilskudd 31-50 melkekyr, kr/dyr	+200	0	+440	+440
Husdyrtilskudd, 51-100 melkekyr, kr/dyr	-770	0	0	0
Husdyrtilskudd, >100 melkekyr, kr/dyr	-770	-770	0	0
Andre storfe 1-250, kr/dyr	+136	0	-10	-10
Andre storfe over 250, kr/dyr	-770	0	-10	-10
Distriktstilskudd kjøtt sone 5	0	0	0	0
Utmarksbeitetilskudd, kr/dyr	+521	+222	+50	+114
Beitetilskudd, kr/dyr	0	+50	+50	+50
Beitefaktor	1,0	0,7	0,6	0,6
Arealtilskudd (sone 1), kr/daa	0	0	0	0
Arealtilskudd (sone 5B), kr/daa	+75	+25	+10	+15
Kulturlandskapstilskudd	-10	+15	+4	+4
Endring i kraftfôrpris, øre/kg	+7,6	+1,0	+3,0	+2,0
Tilskudd til ferie og fritid	+7,81 %	+7,81 %	+6,0 %	+6,0 %
Tak avløsertilskudd	84.850	84.850	83.400	83.400
Dagsats sykdomsavløsning	+200	+200	0	0
Bunnfradrag	-2000	0	0	0

Partenes hovedprioriteringer

I dette kapitlet er det gitt en oversikt over noen av de viktigste prioriteringene i kravet til Norsk Bonde- og Småbrukarlag, jordbrukets felleskrav og i den endelige avtalen.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag:

Samlet ramme på 1.920 mill. kroner, herav 223,1 mill. kr i målprisendringer, 1.544,6 mill. kroner i økte overføringer over budsjettet, gjenbruk av 48,3 mill. kroner og 104 mill. kroner i økt inntektseffekt av jordbruksfradraget.

Målpriser:

Melk 3 øre pr. liter
 Gris 0,00 kr pr. kg
 Korn 10 øre pr. kg
 Potet 20 øre pr. kg
 Grønnsaker 3,5 %
 Frukt 3,5 %

Budsjettmidler

- Sterkere styring av BU-midlene mot ombygging av/tilbygg til eksisterende driftsbygninger. utbedring og fornuftig oppgradering av eksisterende produksjonskapasitet og nydyrking, gjerdehold osv. Det skal ikke nyttes investeringsmidler til produksjoner som det ikke er markedsmessig rom for, dvs. både for sau/lam og storfe.
- Ombygging av båsfjøs til løsdriftsfjøs, eller eventuelt nybygg må ha førsteprioritet
- Bevilgning til LUF med 116,5 millioner. Tiltent i hovedsak drenering, skogbruk, spesielle miljøtiltak (SMIL), organisert beitebruk, til forskning, Matmerk, utviklingsprogram.
- Bevilgningen til RÅK-ordningen reduseres med netto 3 mill. kroner.
- Bevilgningen til distriktstilskudd melk beholdes uendret.
- Frigjøring av 144,8 mill. kroner i budsjettmidler ved reduksjon av satsen for lammeslakttilskuddet for klasse O+ og bedre.
- Økning i distriktstilskudd frukt, bær og grønnsaker med 11,4 mill. kroner
- Økning av arealtilskudd til grønnsaker, frukt og bær, poteter.
- Tilskudd norsk matkorn økes med 8,4 millioner
- Styrking av arealtilskuddet til korn og grovfôr. Gjeninnføring av struktur i arealtilskuddet for korn og grovfôr
- Øke satsen for «pyramidetilskuddet» med 1.000 kr pr melkeku til 2400 kr pr melkeku opp til 23 melkekyr og redusere satsen med 821 kr pr melkeku for melkekyr innenfor intervallet 24 melkekyr til 50 melkekyr.
- Innføring av intervallene 1-14, 15-30 og 31-50 ammekyr i husdyrtilskuddet.
- Styrking av husdyrtilskuddene til melkekyr, andre storfe, melkegeit, sau, avlsgris, slaktegris, bifolk, hjort og gamle storferaser
- Reduksjon av bunnfradraget fra 6.000 kr til 4.000 kr
- Styrket lønnsomhet i de grasbaserte produksjonene med særlig vekt på beitebruk – beitetilskudd, samt organisert beitebruk
- Styrking av arealtilskudd til innmarksbeite ved å endre beitefaktoren fra 0,6 til 1,00
- Styrking av areal- og husdyrtilskudd til økologisk korn, grønnsaker, frukt og bær, poteter, grønngjødsling, innmarksbeite og grovfor og annet økologisk areal.
- Økning av økologisk tilskudd i 1. karensår med 150 kr/daa til 300 kr/daa.
- Styrking av velferdsordningene
- Satsing på landbruksrelatert forskning, utvikling og utdanning

Andre forhold

- Kostnadsdekning
- Prinsipp om kronemessig lik inntektsutvikling for jordbruket som andre grupper
- Reduksjon av inntektsgap

Jordbrukets felleskrav

Samlet ramme på 1.920 mill. kroner, herav 249 mill. kroner i målprisendringer, 1.359,8 mill. kroner i økte overføringer over budsjettet, gjenbruk av 49,2 mill. kroner og 92,0 mill. kroner i økt inntektseffekt av jordbruksfradraget.

Målpriser:
Melk 3 øre pr. liter
Gris 0 øre pr. kg
Korn 15 øre pr. kg
Potet 25 øre pr. kg
Grønnsaker 3,5 %
Frukt 3,5 %

Budsjettmidler

- Økning i bevilgningen til fylkesvise og bedriftsretta investeringsvirkemidler for å oppgradere driftsapparat for å imøtekomme nye krav og standarder. Videreføring av det regionale partnerskapet i alle fylker som skal være styrt av føringer og signal gitt av de sentrale avtalepartene
- Styrking av distriktstilskuddet til frukt/bær og grønnsaker.
- Reduksjon av satsen for kvalitetstilskudd storfekjøtt for klasse O+ og bedre med 1 krone pr kg og heving for klasse O med 1,50 kroner pr kg.
- Styrking av arealtilskuddet til korn og grovfôr.
- Øke satsen for «pyramidetilskuddet» med 250 kroner pr melkeku til 1.650 kroner pr melkeku opp til 23 melkekyr og redusere satsen med 207 kroner pr melkeku til 1.355 kroner pr melkeku for melkekyr innenfor intervallet 24 melkekyr til 50 melkekyr.
- Styrking av husdyrtilskuddene til melkeku, genbevaring melkeku, bifolk og hjort over 1 år.
- Økt prisnedskrivning av korn til kraftfôr
- Styrket lønnsomhet i de grasbaserte produksjonene med økning i utmarksbeitetilskuddet for kyr, storfe, hest, sau, lam, geit og beitetilskuddet for storfe og hest
- Styrking av arealtilskudd til innmarksbeite ved å endre beitefaktoren fra 0,6 til 0,70
- Styrking av velferdsordningene
- Satsing på landbruksrelatert forskning, utvikling og utdanning
- Økning i bevilgningen til frakttilskudd kraftfôr

Andre forhold

- Kostnadsdekning
- Prinsipp om kronemessig lik inntektsutvikling for jordbruket som andre grupper
- Reduksjon av inntektsgap

Avtale

Samlet ramme på 1.240 mill. kroner, herav 249 mill. kroner i målprisendringer, økning i budsjettmidler med 719,8 mill. kroner, gjenbruk av 49,2 mill. kroner og 72 mill. kroner i økt inntektseffekt av jordbruksfradraget.

Målpriser:
Melk 3 øre pr. liter
Gris 0 øre pr. kg
Korn 12 øre pr. kg
Potet 25 øre pr. kg
Grønnsaker 3,7 %
Frukt 3,7 %

Budsjettmidler

- Styrking av distriktstilskuddet til melk.
- Styrking av distriktstilskuddet til frukt, bær og grønnsaker.
- Styrking av arealtilskuddet til korn og grovfôr.
- Økning i driftstilskuddet til mjølk
- Økning av satsen for «pyramidetilskuddet» med 250 kroner pr melkeku til 1650 kroner pr melkeku opp til 23 melkekyr og redusere satsen med 207 kroner pr melkeku til 1.355 kroner pr melkeku for melkekyr innenfor intervallet 24 melkekyr til 50 melkekyr.
- Styrking av husdyrtilskuddene til melkeku likt med 440 kroner pr melkeku for 1-50 melkekyr.
- Styrking av husdyrtilskuddene til ammeku med 300 kroner pr ammeku for 1-50 ammekyr.
- Styrking av husdyrtilskuddene for bifolk, hjort over 1 år og genbevaring storfe.
- Økning i kulturlandskapstilskuddet med 4 kroner pr daa
- Økning i arealtilskuddssatsene for grønnsaker, frukt, bær og poteter.
- Tilskudd til økologisk melkekyr, ammekyr, sau og ammegeit økes
- Økt prisnedskrivning av korn til kraftfôr
- Styrket lønnsomhet i de grasbaserte produksjonene med økning i utmarksbeitetilskuddet for storfe og hest og beitetilskuddet for storfe
- Tilskudd til veterinære reiser økes
- Styrking av velferdsordningene
- Satsing på landbruksrelatert forskning, utvikling og utdanning

Andre forhold

- Kostnadsdekning
- Prinsipp om kronemessig lik inntektsutvikling for jordbruket som andre grupper

5.2 Næringsutvikling

5.2.1 Utviklingsprogrammet - landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping

Fra 2015 er lokalmatprogrammet slått sammen med Reindriftsprogrammet til det nye Utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping.

Utviklingsprogrammet skal bidra til å skape økt vekst og verdiskaping innen lokalmat, reiseliv, reindriftsnæringen, Inn på tunet, innlandsfiske og andre tilleggsnæringer basert på landbrukets ressurser. Programmet skal stimulere til økt lønnsomhet og konkurransevne gjennom bedriftsutvikling, samarbeid, kompetanse og omdømmeaktiviteter.

På lokalmatområdet skal programmet finansiere nasjonalt arbeid med kompetanse og regionale kompetansen av, omdømmebygging, vekstsatsinger for matbedrifter og tilskudd til forpliktende produsentsammenslutninger.

Målgrupper er:

- Primærprodusenter i landbruket, reindriftsutøvere, innlandsfiske- og næringsmiddelbedrifter som utvikler, foredler og selger kvalitetsprodukter basert på lokale råvarer
- Reiselivsbedrifter som ønsker å utvikle tilbud innen mat, overnatting, servering, natur- og kulturbaserte aktiviteter og opplevelser basert på landbrukets og reindriftens ressurser
- Inn på tunet-tilbydere innenfor Matmerks godkjenningsordning . Øvrige aktører som jobber med omdømme og andre aktiviteter

Programmet kan også tilbys andre utøvere av tilleggsnæringer basert på landbrukets og reindriftens ressurser som enten er i en vekstfase eller del av et nettverk.

I 2019 disponerte Utviklingsprogrammet 106 mill. kroner. I 2020 er den samlede rammen 92 mill. kroner. Oppdragsgiveransvaret for kompetansenettverkene er fra 2020 flyttet fra Innovasjon Norge til fylkeskommunen, derfor en reduksjon på 14 mill. kroner.

Programmet finansierer tiltak innen følgende områder:

Vekstordningene

Vekstordningen er tilrettelagt for bedrifter som i en vekstfase får store utgifter, til f. eks. lønn og leiekostnader i perioder der bedriften har bundet kapital i eksempelvis store varelagre/utstyr. Bedrifter som har planer om vekst kan få støtte til ulike løpende utgifter. Støtten kan utgjøre inntil 1 mill. kroner i løpet av en treårsperiode. Støtte kan gis med inntil 75 % av godkjente kostnader.

Bedriftsnettverk

Ordningen skal bidra til etablering av kommersielt, strategisk samarbeid mellom bedrifter for å utvikle markedsmuligheter. Samarbeidet skal baseres på sterke og forpliktende samarbeidsrelasjoner og prosjekter som vil styrke bedriftenes konkurransekraft og realisere markedsmuligheter i Norge og eventuelt internasjonalt.

Fokuset i bedriftsnettverket skal være markedsmuligheter og vekstpotensial blant bedriftene som deltar. Det vil også legges til rette for kunnskapsbaserte nettverk hvor evt. norske og utenlandske kunnskaps- og teknologimiljøer samarbeider.

Kompetanse

De 5 kompetansenettverkene sin oppdragsgiver er fra 2020 flyttet fra Innovasjon Norge til fylkeskommunen, med følgende ansvarsfylker; Rogaland, Viken, Vestland, Trøndelag og Troms/Finnmark.

Omdømme

Omdømmetiltak og fylkesovergripende nasjonale aktiviteter skal bidra til å bygge stolthet og øke kunnskap om lokalmat og reiseliv blant forbruker generelt og produsentene spesielt. Stolthet og kunnskap er avgjørende faktorer både for rekruttering til bransjen, samholdet og utviklingen, i tillegg til at det påvirker kunders tilfredshet og betalingsvilje for produkter. Fra 2020 er avtalepartene enig om at Det norske måltid skal inngå i omdømmearbeidet. Videre er partene enige om at Bondens Marked og Norsk Gardsost tildeles inntil henholdsvis 2 og 1 mill. kroner hver for 2020.

Handlingsplan for høstbare viltressurser ble lagt fram i februar 2019. Det enighet om at Utviklingsprogrammet vil være en sentral aktør for oppfølging av kompetanse- og produktutvikling innen dette området.

Programmet ledes av en styringsgruppe, med representanter fra Landbruks- og matdepartementet, fylkeskommunen, fylkesmannen, Norske Reindriftssamers Landsforbund, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

5.3 Rovviltpolitikk

5.3.1 Innledning

De viktigste sakene i meldingsperioden har vært:

- Politiske kontakter/møter
- FKT –prosjektet
- Medlemskap i Naturbruksalliansen
- Høring «forslag til endringer i regelverk om rovvilt
- Riksrevisjonens undersøkelse om rovviltforvaltningen

Det nedlegges et betydelig arbeid på alle plan i organisasjonen, når det gjelder rovviltarbeidet. Også i arbeidsåret 2018/2019 har aktiviteten vært svært stor.

Gjennom FKT-prosjektet har det vært et tett samarbeid med Norges Bondelag og Norsk Sau og Geit. For å møte den krevende beitesesongen har alle fylkeslag oppnevnt «rovviltkontakter» i sitt fylke. Rovviltkontaktene er bl.a. tenkt som en «førstelinje» for dem som opplever rovviltangrep. Kontaktinformasjon om rovviltkontaktene er lagt ut på NBS sine hjemmesider. I tillegg er alle fylkeslag oppfordret til å innlede et samarbeid med fylkeslagene til Norges Bondelag og Norsk Sau og Geit.

5.3.2 Ordføreroppropet

I løpet av 2018 har over 200 ordførere skrevet under på et opprop mot regjeringens rovviltpolitikk. I oppropet fra 37 av totalt 44 ordførere i Nordland heter det bl.a.:

«På vegne av 37 av 44 kommuner i Nordland oppfordres Statsministeren på det sterkeste om å engasjere seg i den kraftig økende utfordringen blant annet Hedmark, Oppland, Nordland og Trøndelag står ovenfor, og sørge for at Stortingets rovvilt forlik følges opp slik det er vedtatt!

Nordland har opplevd stort rovvilttrykk og store skader år etter år. Det er sterkt påkrevet med en gjennomgang av apparatet som er satt til å følge opp forliket i praksis.

Som alltid må oppnåelsen av Stortingets bestandsmål avveies mot andre hensyn, slik som hensynet til beitenæringen og lokalbefolkningen. I beiteprioriterte områder skal disse hensyn veie tyngre.

Skadefelling må i større grad gis forebyggende når det er potensial for skader på sau og rein. Når tillatelse til skadefelling er gitt, er det myndighetenes ansvar å avlive dette dyret raskt. Forvaltning betyr ikke bare å bevare, men også å ta ut de dyrene som er

bestemt skal avlives. Dette må gjøres så raskt som mulig av folk som har kunnskap om dette.

En forsvarlig rovviltpolitikk tilsier at rovvilt som beveger seg i nærheten av og inn på et beiteprioritert område tas ut før skade oppstår»

5.3.3 Årets beitekommune

Styret i NBS bestemte i 2017 å opprette prisen ”Årets beitekommune”. Styret er jury for prisen og RU skal innstille ovenfor styret på hvem som skal få prisen.

Bakgrunn for prisen: Det er stor forskjell på måten kommuner stiller opp for beitenæring, ikke minst i forhold til rovviltplagene.

For å heise fram kommuner som utmerker seg i positiv retning, er det vedtatt i styret at NBS skal etablere en pris: «Årets beitekommune» som skal deles ut på landsmøtet..

På den måten kan vi få positiv omtale og heise fram et eksempel for andre kommuner hvordan de kan støtte opp om ei hardt pressa beitenæring.

Bonde og Småbruker, nett no og Kommunal rapport brukes for å bekjentgjøre prisen. Enkeltmedlemmer, lokallag eller fylkeslag i NBS har forslagsrett.

Kriterier for prisen «Årets beitekommune».

- Være i tett dialog med beitenæringa før, under og etter beitesesongen.
- Ta tak i den psykiske belastninga rovviltangrep utgjør for beitebrukerne
- Tar på seg ansvaret for søknader om skadefellingstillatelse
- Klager på eventuelle avslag
- Bidrar til mest mulig rettferdig erstatningsoppgjør
- Kurser og organisere på en god måte kommunens skadefellingslag
- Bidrar til kurs for kadaverhundekvipasjer
- Etablere varslingstjeneste ved rovvilt/angrep i beiteområdene

Prisen årets beitekommune ble i 2018 tidelt Meråker kommune, ved ordfører Kari Anita Furunes. Furunes har også vært svært sentral i oppfølging av «ordføreropprøret».

5.3.4 Mattilsynet sin vurdering av beitesesongene 2018- 2019

Mattilsynet utgir hvert år Oppsummering av beitesesongen og utsikter for kommende beitesesong (brev av 14.3.-19). I 2019 kom Mattilsynet med en oppdatert risikovurdering av beitesesongen 2019 (brev av 6.6.-19). Beskrivelsene i denne delen av årsmeldinga bygger på disse brevene og alle vurderinger og konklusjoner er Mattilsynet sine. Det er ingen tvil om at Mattilsynet i sine brev i 2019 er tydeligere i sine konklusjoner/råd enn tilsynet har vært tidligere.

Følgende fylker har i 2018-sesongen hatt størst tap av sau og lam til freda rovvilt. Oppland, Hedmark, Trøndelag, Nordland og Troms.

I brevene til Mattilsynet heter det bl.a.:

«Med omsyn på ulveåttaket i Nord-Østerdalen vil Mattilsynet peike på at behovet for genetisk kartlegging av ulv før felling i beiteprioritert område bidrog til det store skadeomfanget». «Det store og sterkt aukande tapet av rein er ikkje minst uakseptabel med omsyn på dyrevelferd. Vi saknar politiske inisativ for snarlig å redusere tapet.».

Når det gjelder Nordland skriver Mattilsynet.:

«Mattilsynets erfaring er at man ser en tydelig effekt på tapene der det gjøres uttak av rovvilt i forkant av beitesesongen, noe som medfører at rovviltpresset i området minskes.».

I en samlet vurdering av region øst (Hedmark, Oppland, samt deler av Vestfold, Buskerud og Telemark) skriver Mattilsynet:

«Det må være en forutsetning at rovviltforliket etterleves slik at bestandsmålene holdes på et riktig nivå. I tillegg må alle rovdyr i beiteprioriterte områder tas ut.».

Er rovviltforliket oppfylt?

Mattilsynet har gjort en vurdering av fire punkt i rovviltforliket og konkluderer med at disse punktene ikke er oppfylt. Det er pkt. 1 «Bestandsovervåking og registrering», pkt 2.2.1. «Det legges til grunn at kommunene etablerer godt skolerte, lokale fellingslag der det er aktuelt, og opplæring av disse skal styrkes, pkt. 2.2.4. «I de tilfeller der lisensfelling ikke gir tilfredsstillende uttelling, skal miljøforvaltningen så langt det er mulig sørge for at restkvotene tas ut i de områdene lisensfellingskvoten er gitt» og pkt. 2.2.19. «Det er et felles mål at tapstallene for beitenæringa med ned».

I den «oppdaterte risikovurderingen for beitesesongen 2019 heter det bl.a.:

«Regionen (Nord) vurderer det som svært uheldig dyrevelferdsmessig sett, at det ikke ble gjort forsøk på uttak av bjørn i i området (Grane og Salten i Nordland), både med tanke på tapene i sommer og potensialet for ytterligere skade på sau denne (2019) sesongen».

«I mai ble søknad om skadefelling på bjørn i kommunene Øyer og Ringeby avslått av Miljødirektoratet på grunn av lite skadepotensiale. Regionen ser det som bekymringsfullt at skadepotensialet ikke vurderes som høyt i et beiteprioritert område med stort antall sau».

Det er ingen tvil om at beitenæringa deler Mattilsynet sine vurderinger. Flere av kommentarene og kritikken Mattilsynet kommer med, er krav som beitenæringa har kommet med over flere år.

5.3.5 Politiske kontakter/møter

Det har i løpet av meldingsperioden vært mange møter med politikere både på Stortinget og i regjeringen om rovviltspørsmål.

Den 13.9. sendte Naturbruksalliansen brev til statsminister Erna Solberg. I brevet ble 5 viktige «pilarer» i norsk rovviltforvaltning tatt opp. Det var «den todelte målsettingen», «geografisk differensiert forvaltning», «bestandsmål vedtatt av Stortinget», «regional forvaltning» og «konfliktdemping».

Den 19. september møtte ledelsen i Norsk Sau og Geit, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag statssekretærene i KLD og LMD. Hovedsaker på møtet var ulveforvaltningen og mulighet for bruk og trening av løs, på drevet halsende hund, på ulvefelling. I tillegg ble erstatning til beitebrukerne i Tynset, Tolga og Rendalen tatt opp. Kravet fra beitenæringa var at det måtte ytes samme erstatning som til sauebøndene på Hadeland/Toten i 2017. Dette kravet ble fremmet i brev til de to departementene 23.8.-18 og i nytt brev 1.11.18, uten at kravet ble etterkommet. I sitt svarbrev 29.10.-18 skriver KLD «Departementet viser også til at tap av sau til rovvilt i Østerdalen oppstår regelmessig over tid, i motsetning til på Hadeland, der situasjonen var mer ekstraordinær».

23. oktober 2018 deltok NBS på høring i Stortingets Energi- og miljøkomite om statsbudsjettet 2019. NBS tok spesielt opp FKT-midlene og ulveforvaltningen .

5. og 6. november 2018 arrangerte Norsk Sau og Geit, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag, beiteseminar med rovviltfokus. Tema på seminaret var nødverge, skadefelling av ulv og bjørn, beredskap og krisehåndtering, ordføreroppopp. Siste dag var det paneldebatt med representanter for Energi- og miljøkomiteen på Stortinget.

8. januar 2019 arrangerte en rekke organisasjoner fakkeltog i Oslo. Kravet var at regjeringa må følge opp Stortingets vedtak om antall ulveynglinger. Over 10.000 mennesker deltok i markeringen.

5.3.6 FKT-prosjektet

Det overordnede målet med prosjektet var å gjennomføre tiltak som skulle forebygge tap av beitedyr til rovvilt og å dempe konflikten mellom beitenæringa og rovviltforvaltningen. Prosjektet har derfor arbeidet med å formidle informasjon om forebyggende tiltak, bestandsovervåking, rutiner ved skadesituasjoner, samt bidratt til å skape dialogarenaer både på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå.

I 2017 ble det søkt om et nytt 3-årig prosjekt fra 2018. Det ble bare innvilget en forlengelse på et år. Alle de tre organisasjonene har klaget på denne avgjørelsen. 8. august 2018 svarte Klima- og miljødepartementet på klagen og den ble avvist.

Dialogmøter

Prosjektet har arrangert og deltatt på en rekke møter rundt om i de ulike fylkene. Dialogmøte om rovviltsituasjonen og om samarbeidet mellom de ulike aktørene. Prosjektleder deltok på rovviltmøte dagen før NBS sitt landsmøte høsten 2018.

Organisasjonenes tidsskrift og nettsider har blitt brukt for å spre relevant og aktuell informasjon om rovvilt og beitebruk som prosjektet har utarbeidet. Bestandsregistrering, forebyggende tiltak, tips, råd og frister for FKT-søknader, erstatningssøknader etc. er noen av temaene i disse artiklene.

Beredskapsplaner

Med bakgrunn i erfaringen fra Rendalen 2016 og Hadeland, Toten og Hurdal 2017 har FKT-prosjektet i 2018 arbeidet mye med beredskapsplaner ved massive rovtangrep.

FKT-prosjektet ble lagt ned 31.12. 2018.

5.3.7 Medlemskap i Naturbruksalliansen

Følgende organisasjoner vedtok 13. juni 2019 å stifte Naturbruksalliansen som en frittstående og selveiende forening:

Norges Bondelag, Norges Skogeierforbund, Folkeaksjonen Ny Rovdyrpolitikk, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norsk Sau og Geit, Norskog, Glommen Skog, Norges Jeger- og fiskerforbund i Hedmark, Akershus og Oppland.

Naturbruksalliansen er et samarbeid som er opprettet for å samle ulike nærings-, friluftslivs- og distriktsinteresser til felles/koordinert arbeid for å forbedre forvaltningen av ulvebestanden i Norge. Alliansen jobber for at politikk og forvaltning skal vise respekt for de enkeltmennesker og lokalsamfunn som mister livskvalitet, næringsgrunnlag og rettigheter til samfunnets ønske om at utvalgte områder av landet tar belastningen

Kjell Erik Brandstadmoen fra NBS sitter i styret for Naturbruksalliansen.

5.3.8 Høring «forslag til endringer i regelverk om rovvilt»

I juni 2019 sendte Klima og miljødepartementet ut en omfattende høring på endringer i regelverk knyttet til rovviltforvaltningen. De viktigste forhold som blir tatt opp er:

- En uavhengig rovviltklagenemnd.
- Antall forvaltningsregioner for rovvilt.
- Felles bestandsmål og arealdifferensiering på tvers av flere rovviltregioner.
- Landbruksdirektoratets rett til å avgi uttalelser til regionale forvaltningsplaner for rovvilt.
- Kommuners adgang til å klage på rovviltneemndenes vedtak om felling av rovvilt.
- Innføring av nye fellingsmetoder av jerv.
- Nødverge.

Saken er sendt fylkeslagene for uttalelse. NBS har uttalefrist 1.10. 2019.

5.3.9 Riksrevisjonens undersøkelse av rovviltforvaltningen. Dokument 3:13

I juni 2019 la Riksrevisjonen fram «Undersøkelse av rovviltforvaltningen, Dokument 3:13 (2018-2019). Riksrevisjonen kom med kritikk av rovviltforvaltningen på flere områder. Dette gjelder soneforvaltningen, bruken av skadefelling og uenighet mellom departementet og flere nemnder om sentrale deler av rovviltpolitikken.

5.4 Matsvinn

Våren 2015 skrev mange organisasjoner, aktører fra næringsmiddelindustri og handel samt flere departementer under på en intensjonsavtale der deltakerne forpliktet seg til å gå inn i et arbeid

som skulle resultere i et opplegg for å redusere matsvinn på alle nivåer. Norsk Bonde- og Småbrukarlag var en dem som skrev under på denne avtalen.

Høsten 2016 ble de involverte partene enige om en felles definisjon av matsvinn:

«Matsvinn omfatter alle nyttbare deler av mat produsert for mennesker, men som enten kastes eller tas ut av matkjeden til andre formål enn menneskeføde, fra tidspunktet når dyr og planter er slaktet eller høstet.»

Som følge av denne definisjonen regnes som matsvinn når nyttbare deler av mat produsert for mennesker ender som blant annet dyrefôr. Partene skal bidra til en best mulig ressursutnyttelse i hele verdikjeden. Selv om eventuelt svinn før slakte-/høstetidspunktet ikke regnes som matsvinn, skal bransjen likevel søke å innhente data for primærleddet og utføre tiltak som kan redusere svinn og sikre god kvalitet på maten.»

Etter at denne definisjonen ble avklart høsten 2016 har arbeidet bestått i videre klarlegging av de ulike sektorvise utfordringene knyttet til å utarbeide opplegg for innhenting av tilgjengelige og relevante data om matsvinn.

Den vedtatte definisjonen av matsvinn begrenser hva som skal rapporteres fra primærproduksjonen av råvarer. Det er et faktum at en betydelig andel av det svinnet som skjer i primærproduksjonen skjer før varen når det punktet som svinnet skal regnes fra, ut fra definisjonen. Det er likevel tatt inn et punkt i definisjonen om at det skal arbeides for å redusere svinn også før registreringspunktet. Utfordringen er at dette svinnet ikke blir registrert, hovedsakelig fordi det skyldes forhold som ligger utenfor kontrollen til den enkelte bonde.

23. juni 2017 ble det underskrevet en bransjeavtale mellom fem departementer som representanter for myndighetene og 12 organisasjoner som representerer matbransjen, herunder Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

Bakgrunnen for og formålet med å arbeide for et redusert matsvinn burde intuitivt være kjent for alle. Bransjeavtalen har også definert klare reduksjonsmål fram mot 2030. For 2030 er det måltallet i FN's bærekraftsmål på 50 prosents reduksjon som gjelder. Fram mot 2030 er det satt to delmål:

- 15 prosents reduksjon innen 2020
- 30 prosents reduksjon innen 2025

Høsten 2017 engasjerte Landbruks- og matdepartementet Østfoldforskning til å gjennomføre et forprosjekt om metoder og systemer for kartlegging av matsvinn i landbruket. Norsk Bonde- og Småbrukarlag har deltatt i referansegruppe for prosjektet. Rapporten ble ferdigstilt våren 2018.

I etterkant av dette prosjektet ble det bestemt å gi Landbruksdirektoratet i oppdrag å utvikle et opplegg for registrering/måling av matsvinn i primærsektoren. Dette arbeidet startet opp høsten 2018. Norsk Bonde- og Småbrukarlag deltok i en referansegruppe for dette arbeidet som ble slutført vinteren/våren 2019.

Reduksjon av matsvinn inngår som et svært viktig element i arbeidet med å redusere utslippet av klimagasser fra jordbruket, jfr. den avtalen som ble inngått mellom faglaga i jordbruket og staten 20. juni i år. En oppnåelse av målet for redusert matsvinn er en betingelse for å kunne nå målet om reduksjon i utslippet av klimagasser.

Arbeidet med å registrere og måle matsvinn går nå over i en mer operativ fase. Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil følge dette arbeidet nøye framover, bl.a. gjennom Klimakur 2030.

5.5 Arbeid i forskningsstyrene

Styret for fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter (FFL) og styret for forskningsmidler over jordbruksavtalen (JA) forvalter til sammen om lag 230 mill. kroner pr. år til landbruks- og matforskning. Fellesbegrepet for disse midlene er "Forskningsmidlene for jordbruk og matindustri". Landbruksdirektoratet er sekretariat for forskningsstyrene.

Forskningsmidlene over jordbruksavtalen brukes for dekke jordbruksnæringens forskningsbehov. Næringen definerer problemstillinger det skal forskes på. Næringsaktørene og forskningsmiljøene samarbeider om å planlegge og gjennomføre forskningsprosjekter. På den måten bidrar forskning finansiert av forskningsmidlene over jordbruksavtalen til å løse viktige utfordringer og samtidig til verdiskaping for jordbruksnæringen. Næringen skal så langt det er mulig ut fra praktiske og habilitetsmessige årsaker delta i forskning som finansieres av midler fra jordbruksavtalen. Det sikrer høy relevans, og kort vei fra forskning til anvendelse og verdiskaping.

Forskningen skal bidra til at en voksende befolkning får trygg og sunn mat, basert på norske ressurser. Forskningen skal også bidra til økt bærekraftig matproduksjon basert på norske ressurser - over hele landet. Dette inkluderer blant annet forskning for bedre utnyttelse av grovfôrressursene i inn- og utmark, utnyttning av lokale ressurser gjennom bioprosessering, og dyrehelse og dyrevelferd. er også viktig. Bioøkonomi er også relevant tema.

Landbruksnæringen etterspør forskning som bidrar til reduserte klimagassutslipp og en mer miljøvennlig drift, og samtidig en bedre utnyttning av potensialet for økt produksjon i et endret klima. Det inkluderer blant annet forskning for optimal dyrkingsteknikk og agronomi for mindre avrenning, jordpakking og bedre karbonbinding, samt utvikling av moderne avlsmetoder for friske, robuste og tilpassede husdyr og plantesorter.

Næringen er opptatt av forskning innen teknologi og verdiskaping både i primærjordbruket og i matindustrien. Produktutvikling og kvalitet i alle ledd i verdikjeden er viktig for konkurransekraften og evnen til å forhindre økende import av matvarer.

Innenfor matområdet er næringen opptatt av at forskning bidrar til trygg mat, bedre råvarekvalitet, bedre kunnskap om ulike helseaspekter knyttet til mat, og hvordan norske produkter kan ivareta dette og er attraktive for forbrukeren.

Normalt har Norsk Bonde- og Småbrukarlag levert innspill til forskningsområder hvert år i februar. På grunn av en omlegging i opplegget for utlysning av forsknings- og utredningsmidler i 2019 er fristen for innspill forskjøvet til høsten 2019. Det betyr at de utlysninger som allerede er foretatt i år for 2020 bygger på de prioriteringer som ble foretatt i fjor samt konkrete prioriteringer fra jordbruksforhandlingene i 2019.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har prioritert forskning på praktiske problemstillinger som bonden møter i hverdagen, bedre grovfôrkvalitet, dyrevelferd, økt produksjon av grønnsaker, frukt og bær og kornproduksjon.

I 2019 er det lyst ut midler innenfor følgende områder:

Utredninger til jordbruksforhandlingene i 2020 (JA). Temaer her er karbonfangst og -lagring i jord, utprøving av grønnsakssorter tilpasset norske forhold, utvikling av bærekraftige produksjonssystemer for norske forhold, utdanningstilbud ett i forhold til utdanningsbehov i landbrukets verdikjede.

Utredninger og forprosjekter (FFL). Temaer her er økt konkurransekraft, trygg mat, lønnsomme og bærekraftige verdikjeder i jordbruk og matindustri, klimaløsninger i hele verdikjeden for mat og drikke.

Dyrevelferd – forskerprosjekt (JA).

Innovasjonsprosjekter i næringslivet (JA – FFL). Temaer her er:

- Reduserte klimagassutslipp og klimatilpasset produksjon i jord- og skogbruk
- Økt utnyttelse av biomasse (herunder mat, fôr og trebruk) og reduksjon av matsvinn i hele verdikjeden
- Utvikling av nye bioprodukter eller nye prosesser/metoder for bioprodukter
- Produksjon av trygg mat i hele verdikjeden
- Tjenester i landbruksnæringen, herunder lokalmat, opplevelser, reiseliv, helse, velferd og omsorg

5.6 Arbeid i Matmerk

5.6.1 Styrets virksomhet

Kjersti Hoff representerer NBS i styret for Matmerk. Det har vært vanskelig å finne tid til å prioritere dette arbeidet, noe som også skyldes at det ikke opereres med vara til dette styret.

KSL - Kvalitetssystemet i landbruket

KSL sikrer kvalitet og trygghet for bonde, industri og forbruker. KSL-standarden består av sjekklister og veiledere, som skal brukes i egenrevisjon på gården. Den er bygd opp med utgangspunkt i lover og forskrifter og er et nyttig verktøy for gårdens drift.

I meldingsåret har styret arbeidet videre med nye krav og regler fra varemottakerne og myndighetene. Disse er nå oppdatert i KSL-standarden.

Merkeordninger

Arbeidet med å utvikle et felles generisk dyrevelferdsmerke er avsluttet. Animalia behandlet arbeidsgruppens vurderinger i 2018 og besluttet å overføre videre ansvar til Norges Bondelag.

Det er også arbeidet med å bruke merket på flere produkter, og bl.a. på mat på serveringssteder. Arbeid er på gang med å styrke synlighet og gjenkjennelse av merkene Spesialitet og Geografisk opprinnelse.

5.6.2 Arbeid i faggruppene

KSL i landbruket er et viktig tema. Matmerk har organisert arbeidet med å holde et oppdatert opplegg for kvalitetssystemet i landbruket i ulike faggrupper. Det er egne grupper for:

- HMS
- Planteproduksjon
- Husdyrproduksjon
- Inn på Tunet

Faglagene har representanter i alle faggruppene. I tillegg møter det representanter for Matmerk, varemottakerne, Mattilsynet osv., alt etter hvilken gruppe det gjelder. Faggruppene møtes flere ganger i året og bidrar til at Matmerk kan holde KSL-systemet oppdatert/revidert til enhver tid. Det er arbeidet med å oppdatere de ulike KSL-standardene som er faggruppens viktigste oppgave.

5.6.3 Lokalmat.no

Lokalmat.no samler opplysninger om lokalmatproduksjon fra hele Norge på ett sted og er det viktigste bindeleddet mellom lokalmatprodusenter og innkjøpere i dagligvare- og restaurantmarkedet. Produsenten legger enkelt inn all informasjon om seg selv og sine produkter, slik at innkjøper finner alt som behøves av informasjon. Det er i dag 542 produsenter som er registrert med 2.224 produkter på Lokalmat.no

Enklere for produsenter:

- Bli mer synlig for potensielle kjøpere
- Oppdaterer egen profil på en rask og enkel måte
- Forteller historien - få frem det unike
- Dokumenterer krav fra kjøper og myndigheter på en enkel måte

Enklere for innkjøper:

- Finne alt om lokalmat samlet på ett sted
- Søke på hva som produseres i nærområdet eller hva som er i sesong
- Sjekke næringsinnhold og allergener i produktene
- Finne epd-nummer
- Finne ut hvilken grossist som fører produktet og hvilke størrelser som finnes på forpakning
- Få dokumentasjon på mattrygghet, HMS o.l.

Hvem kan registrere seg?

Produsenter av lokalmat; mat- og drikkevarer med en lokal identitet, særegen opprinnelse eller spesielle kvaliteter knyttet til produksjonsmetode, tradisjon eller råvarer. Produsenten legger selv inn sin profil, men må godkjennes av Matmerk før informasjonen publiseres.

Hvem står bak?

Matmerk er ansvarlig for Lokalmat.no, som er utviklet og finansiert i samarbeid med Rema 1000, Coop, Norgesgruppen, Hurtigruten, Nores, Servicegrossistene, Systemkjøp, Spesialgrossisten, Miniekspress, Odd Langdalen, Tine Distribusjon og Forsvarets Logistikkorganisasjon (FLO). I tillegg er Hanen, Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Landbruks- og matdepartementet viktige samarbeidspartnere i Lokalmat.no.

5.7 Omsetningsrådet

Omsetningsrådet er et offentlig, partssammensatt forvaltningsorgan. Rådet har et hovedansvar for markedsbalanseringen av jordbruksvarer. Etter omsetningsloven skal rådet forvalte avgiftsmidler til reguleringsformål.

Omsetningsrådet har følgende hovedoppgaver:

- 1 Fatte vedtak om bruken av midlene i fondene for omsetningsavgift:
  - markedsbalanserende tiltak
  - faglige tiltak
  - opplysningsvirksomhet
  - administrering av ordningene, herunder kvoteordningen for melk
- 2 Kontrollere at markedsregulator følger opp forskrifter og vedtak fra Omsetningsrådet
- 3 Sørge for oppdatering og utvikling av regelverket under omsetningsloven
- 4 Sikre at vedtak som fattes er i samsvar med lov, forskrifter og gjeldende jordbruksavtale

Virksomheten til Omsetningsrådet er hjemlet i omsetningsloven.

I 2018 hadde Omsetningsrådet 13 møter og behandlet 127 saker.

2018 var et krevende arbeidsår for Omsetningsrådet med store utfordringer i flere markeder, spesielt for sau, svin og egg. Til tross for nedgang i produksjonen av sau, økte lageret av sauekjøtt i løpet av året, og behovet for avsetningstiltak økte. For svin var det en svak økning i produksjon, mens salget gikk ned. I tillegg til avsetningstiltak, vedtok Omsetningsrådet også produksjonsregulerende tiltak. Mot slutten av 2018 ble det vedtatt en utkjøpsordning for smågrisprodusenter som slutter med svinehold. Styret i NBS har bedt om en evaluering av dette tiltaket.

Produksjonen av egg har økt de siste årene. Dette har Omsetningsrådet møtt med en flerårig informasjonskampanje for å øke etterspørselen. Dette har gitt resultater, og etterspørselen etter egg økte også i 2018. Det har likevel vært behov for å dempe produksjonen gjennom førtidsslakting av verpehøner samt avsetningstiltak som skillevirksomhet.

2018 vil bli husket som et spesielt år for norsk matproduksjon med en varm sommer med tørke og fôrangel i store deler av landet. Den vanskelige førsituasjonen førte også til behov for ekstra tiltak for Omsetningsrådet. I juli vedtok Omsetningsrådet å heve taket for å legge storfe på reguleringslager som følge av den varme sommeren.

Markedssituasjonen på korn var også preget av tørkesommeren med en totalavling på 59 prosent av gjennomsnittet de siste 5 år, noe som vil medføre stor import av mathvete og rekordimport av fôrhvete i 2019. På grunn av tørken og frykt for melkemangel ble forholdstallet i kvotesystemet endret både i juni og august. Dette kombinert med mer nedbør utover høsten, endte med for mye melk og lageroppbygging av ost, smør og pulver. På grunn av utfasing av Jarlsbergeksport og oppbygging av mjølkfondet vedtok Omsetningsrådet å øke omsetningsavgiften på mjølk med 10 øre 1. juli 2019.

Omsetningsrådet har i hele 2018 og 2019 arbeidet med gjennomgang av regelverk og ordninger i markedsbalanseringen som oppfølging av Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2016 - 2017). Se kap. 5.9

5.8 Samarbeid med Norsk landbrukssamvirke

5.8.1 Samarbeidsavtale med Norsk Landbrukssamvirke

Avtalen med Norsk Landbrukssamvirke (NL) har bestått av to avtaler. Disse avtalene ble første gang inngått i 2002.

Den første avtalen hadde som formål å sikre en samordning av/samarbeid om viktige saker som Norsk Bonde- og Småbrukarlag og samvirkeorganisasjonene arbeider med.

Den andre avtalen var utformet med tanke på å forankre et regionalt samarbeid gjennom de sju samarbeidsrådene med deltakere fra de ulike samvirkeorganisasjonene og fylkeslagene i Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag. Denne avtalen sikret Norsk Bonde- og Småbrukarlag et visst økonomisk bidrag som skal gi organisasjonen mulighet til å delta i dette samarbeidet.

Avtalene som Norsk landbrukssamvirke hadde med begge faglagene ble fornyet høsten 2011.

Nye vedtekter og ny styringsstruktur for NL ble vedtatt på rådsmøte i 26. mai 2015. Det tidligere store styret som omfattet alle medlemsorganisasjonene samt begge faglagene ble redusert til et styre på 8 personer der TINE SA, Nortura SA og Norske Felleskjøp SA samt begge faglagene har faste plasser i styret. De tre siste styreplassene rulleres mellom de øvrige samvirkeorganisasjonene som er medlemmer av Norsk landbrukssamvirke. Norsk Bonde- og Småbrukarlag deltar aktivt i dette styrearbeidet som omfatter der næringspolitikk, samvirkespørsmål, organisasjonsutvikling, kommunikasjonsstrategier osv.

Rådsmøtet ble erstattet av medlemsmøter som skal avholdes med jevne mellomrom eller når et visst antall av medlemsorganisasjonene krever det.

Avtalene har sikret NL representasjon i representantskapet til NBS med fire personer. Det samme gjelder vår deltakelse i de faglig/politiske arbeidsgruppene som drives i regi av Norsk Landbrukssamvirke. Dette gjelder rådgivende utvalg næringspolitikk, rådgivende utvalg kommunikasjon, landbrukets risikogruppe, og rådgivende utvalg for forskningsbasert innovasjon. Dette har gitt oss innsikt og kompetanse på mange viktige områder som vi ellers ville brukt mye tid og energi på å skaffe oss. Det er spesielt rådgivende utvalg for næringspolitikk som har stor møtefrekvens og med diskusjon av viktige temaer for norsk jordbruk og Norsk Bonde- og Småbrukarlag har deltatt aktivt i dette utvalget gjennom det siste året.

Våren 2017 sendte administrasjonen i NL på høring et forslag om framtidig organisering av de regionale samarbeidsrådene. Det ble lagt opp til forholdsvis store endringer i den strukturen som har vært nyttet i mange år. De viktigste punktene i høringssvaret er tatt inn i tidligere årsmeldinger.

I desember 2017 vedtok styret i NL nye retningslinjer for organiseringen av samarbeidsrådene som heretter skal kalles landbruksråd. De viktigste punktene i retningslinjene er:

- Formålet med landbruksrådet er å være et samarbeidsforum for landbrukets organisasjoner som skal bidra til å fremme landbrukets felles interesser i regionen.
- Deltakere i rådet skal være medlemsorganisasjonene i Norsk landbrukssamvirke og begge faglagene.
- Medlemsorganisasjonene i NL oppnevner hver en tillitsvalgt og en ansatt til rådet innenfor den geografiske avgrensingen for hvert råd. Faglagenes fylkeslag oppnevner en tillitsvalgt og en ansatt fra hvert fylke innenfor den samme geografiske avgrensingen. Disse skal møte på årssamlingen som skal gjennomføres hvert år innen 1. november. Utover årssamlingen kalles det inn til møter etter behov.
- Hvert landbruksråd skal ha et arbeidsutvalg med en representant fra hver av de tre store samvirkeorganisasjonene samt en fra hvert av faglagene.
- De sju landbruksrådene skal kjøpe sekretariatstjenester fra Norges Bondelag.
- De deltakende organisasjoner/faglag dekker sjøl sine kostnader med deltakelse i landbruksrådet.

15. februar 2018 underskrev Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norsk landbrukssamvirke en avtale om regionalt samarbeid. Avtalen er gjengitt i sin helhet under:

Bakgrunn og formål

Denne avtalen har sin forankring i «Samarbeidsavtale mellom Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norsk Landbrukssamvirke» datert 10. desember 2002, og vedtak om framtidig organisering og finansiering av det regionale samarbeidet i NLS styre 9.september og 15. desember 2017.

Denne avtalen erstatter tidligere avtale om «Regionalt samarbeid mellom Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norsk Landbrukssamvirke datert 10. desember 2002.

En tilsvarende avtale inngås med Norges Bondelag. Målet for avtalene med faglagene er å legge til rette for, og fremme samarbeid og felles opptreden på fylkes- og regionnivå mellom landbrukssamvirket og faglagene i landbruket.

Organisering og oppgaver

Det felles regionale arbeidet for landbrukets organisasjoner er organisert i regionale landbruksråd, hvor NLS medlemsorganisasjoner, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag deltar. Virksomheten i nettverket ledes av et arbeidsutvalg. Det vises til enhver tid gjeldende retningslinjer for landbruksrådene som vedtas i NLS organer. Alle medlemmer skal innkalles til en årssamling. Fra NBS innkalles en tillitsvalgt og en ansatt fra de respektive fylkeslagene i regionen. NBS skal ha en representant i Landbruksrådets arbeidsutvalg.

Landbruksrådene skal:

- være en arena for læring, nettverksbygging og koordinering for tillitsvalgte på regionalt nivå,
- bidra til en koordinert samfunnskontakt i regionen og
- delta i utvikling av regional grønn næring og bruk av regionale virkemidler

Nærmere konkretisering og prioritering av oppgaver skal skje i arbeidsutvalg og i årssamlingen. NLs styre kan i forbindelse med budsjettbehandling og bevilgning peke på saker som en ønsker at skal gis prioritet det kommende året.

Foruten en aktiv deltakelse i de regionale landbruksrådene skal

- NBS gjennom sitt organisasjonsapparat bidra til økt forståelse for samvirkets oppgaver og utfordringer, og arbeide for oppslutning om samvirke blant produsentene.
- Bidra med sitt kontaktnett mot myndigheter, organisasjoner og opinion til beste for landbrukssamvirket og det samlede landbruk.

Økonomi

For å sikre nødvendige ressurser til aktiv deltakelse i det regionale arbeidet, ytes NBS en økonomisk kompensasjon. Den økonomiske rammen drøftes hvert år i forbindelse med NLs budsjettprosess.

Ramme for samvirkeorganisasjonenes økonomiske bidrag til regionalt arbeid for det etterfølgende året, herunder bidraget til NBS, beslutes i NLs årsmøte, som avholdes innen utgangen av mai.

NBS skal stille til disposisjon nødvendig dokumentasjon for vurdering og vedtak om endelig bevilgning.

Vedtatt kompensasjon faktureres Norsk Landbrukssamvirke Servicekontor AS i to terminer; 1. februar og 1. august.

Avtalens varighet - Oppsigelse

Avtalen skal gjennomgås og evalueres hvert 4. år – neste gang før fastsetting av budsjett for 2021.

Avtalen kan sies opp av begge parter med 6 måneders varsel.

Avtalen innebærer en økonomisk støtte til Norsk Bonde- og Småbrukarlag for 2019 på 400.000 kroner.

Norges Bondelag har en likelydende avtale og mottar samme beløp. Norges Bondelag selger sekretariatstjenester til landbruksrådene med en ramme på 1,4 årsverk.

I 2018 og 2019 har de ulike landbruksrådene brukt tiden til å finne ut av hvordan deres aktivitet skal gjennomføres. De tidligere samarbeidsrådene går forholdsvis langt tilbake i tid og det vil derfor nødvendigvis også gå noe tid før den nye strukturen er innarbeidet fullt ut.

5.8.2 Arbeid i NL-styret

Årsmøtet i NL vedtok ny strategi for Norsk Landbrukssamvirke juni 2018:

Visjon: Landbrukssamvirkene har en sterk stilling i samfunn og marked

Misjon: Være en arena for strategiske drøftinger og koordinering mellom landbrukets organisasjoner, og en felles interesseorganisasjon for landbrukssamvirkene.

Strategiske mål

- Inneha spisskompetanse på samvirke og befeste samvirke som et verktøy for en bærekraftig omstilling av samfunnet
- Bidra til rammebetingelser som styrker landbrukssamvirkenes konkurransekraft
- Gi medlemmer og tillitsvalgte et godt og relevant kompetansetilbud tilpasset landbrukssamvirkenes strategiske utfordringer
- Gi medlemmene innsikt i internasjonale rammebetingelser og utviklingstrekk, samt fremme deres interesser i internasjonale prosesser.

Norsk Landbrukssamvirke (NL) driver kontinuerlig overvåking og analyse av internasjonale beslutninger og utviklingstrekk av stor betydning for landbrukssamvirkene. NL følger relevante internasjonale saker bl.a. gjennom kontakt med EU-organer og norske representanter i Brussel.

Norsk landbrukssamvirke prioriterer arbeidet med å styrke landbrukssamvirkenes konkurransekraft. Arbeidet med næringspolitiske spørsmål drøftes i medlemsorganisasjonene gjennom rådgivende utvalg for næringspolitikk (RUN).

Samarbeidet om det forskningspolitiske arbeidet i medlemsorganisasjonene drives gjennom Rådgivende utvalg for forskning og innovasjon (RUFU).

I 2018 startet NL en ny podcast som er tilknyttet sakene som skrives på landbruk.no, «Landbruk.no på øret». Ukentlig skriver redaksjonen flere tematiske nyhetsbrev innen handelspolitikk, økonomi og trender og innovasjon og teknologi.

Landbruk Arena er NL sin kompetanse- og kursavdeling. De arrangerer spesialtilpassa kurs som introduksjonskurs (Bli med) - mentorprogram (Ta grep) - temakurs - fordypningskurs (Politikk og omdømme, Forretningsutvikling og Styrelederprogram).

Samvirke som foretaksform er et av Norsk Landbrukssamvirkes strategiske hovedområder. NL har en løpende overvåking og dialog med myndighetene om rammebetingelser samvirkelov, konkurranseregelverk, regnskapsregler, skatt og avgifter. Det er lagt stor vekt på å etablere kunnskap og hente erfaringer fra andre land med videreutvikling av samvirkeformen på landbrukssektoren under ulike rammebetingelser.

Norsk Landbrukssamvirke var i 2018 en interesseorganisasjon for 17 organisasjoner og foretak i norsk landbruk – eid og styrt av norske bønder.

5.8.3 Rådgivende utvalg for næringspolitikk(RUN)

RUN er et rådgivende utvalg for styret i Norsk Landbrukssamvirke (NL). Utvalget består av representanter for TINE, Nortunar, Norske Felleskjøp, Gartnerhallen, Hoff, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag foruten representanter fra Norsk Landbrukssamvirke. Utvalget behandler næringspolitiske spørsmål, som Statsbudsjettet, stortingsmeldinger, strategi for NL samt overordna spørsmål som hele landbruket er opptatt av. Utvalget har 4 - 6 møter pr. år.

5.9 Markedsregulering

5.9.1 Innledning

Markedsordningene er svært viktige for at jordbruket skal kunne ta ut de priser som blir framforhandlet gjennom jordbruksforhandlingene eller som markedsregulator for kjøtt og egg setter to ganger i året. Uten konkrete tiltak for å regulere både produksjon og avsetning løpende gjennom året vil tilbudet av norske jordbruksprodukter variere både gjennom året og fra år til år. Dette vil påvirke inntektene til bonden og det vil påvirke tilbudet til norske forbrukere.

Nåværende regjering har hatt et programfestet arbeidsmål om å svekke markedsordningene for å øke usikkerheten for den enkelte råvareprodusent. Dette kom også klart fram gjennom de mange forslag til endringer i markedsordningene som regjeringen presenterte i Meld. St. 11 (2016 – 2017).

Stortingsbehandlingen våren 2017 blokkerte mange av disse forslagene, men næringskomiteen skrev i Innst. 251 S (2016 – 2017) at Omsetningsrådet burde foreta en større gjennomgang av markedsordningene for alle sektorer. Dette oppdraget ble nærmere formulert i brev fra Landbruks- og matdepartementet til Omsetningsrådet høsten 2017.

Departementet formulerte seg bl.a. slik:

«Det forventes at Omsetningsrådet innen rimelig tid foretar en grundig gjennomgang av virkemiddelbruken og gjennomfører nødvendige endringer i bruken av avgiftsmidlene»

Omsetningsrådet gjorde vinteren/våren 2018 vedtak om hvordan dette arbeidet skulle gripes an. Det ble oppnevnt i alt fem ulike arbeidsgrupper innen følgende temaer:

- Informasjonsplikt for markedsregulatorer
- Opplysningskontorene og deres virksomhet og lokalisering
- Markedsregulering av mjølk
- Markedsregulering av kjøtt og egg
- Konkurranserettslig vurdering/juridisk gjennomgang av de ulike markedsordningene

5.9.2 Nærmere om arbeidsgrupper i regi av Omsetningsrådet

Gruppene ble bemannet med representanter fra organisasjonene som er representerte i Omsetningsrådet. Bemanningen er foretatt av leder i Omsetningsrådet.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag hadde representanter i tre av gruppene; opplysningskontorenes virksomhet og lokalisering, regulering av mjølkemarkedet og regulering av kjøtt- og eggmarkedet, herunder lederen i gruppe kjøtt og egg. Alle gruppene startet opp sitt arbeid i mai/juni 2018. Hoveddelen av dette arbeidet pågikk høsten 2018 og vinteren 2019.

De viktigste konklusjonene som ble støttet av Norsk Bonde- og Småbrukarlag i de tre gruppene er:

Opplysningskontorene

Opplysningskontoret for egg og kjøtt og Opplysningskontoret for Meieriprodukter finansieres i sin helhet fra omsetningsavgiften, mens Opplysningskontoret for brød og korn i dag får 50 prosent av finansieringen fra omsetningsavgiften på korn og 50 prosent fra mølle- og bakebransjen. For Opplysningskontoret for frukt og grønt kommer midlene fra jordbruksavtalen som såkalt «kollektiv dekning av omsetningsavgift». To av kontorene er organisert som aksjeselskap, ett er en avdeling hos respektive markedsregulator og ett er organisert som en stiftelse.

Arbeidsgruppa anbefaler:

1. Opplysningskontorene bes om å samordne sine aktiviteter og samarbeide på spesifikke områder basert på alternativ b. ovenfor. Det igangsettes arbeid med sikte på en samlokalisering. Vesentlige kostnadsbesparelser må være en forutsetning.
2. Arbeidsgruppa legger til grunn at alle fire kontorene inngår i eventuelle samordnede enheter. Dess færre kontorer som slås sammen, dess mindre vil potensielle synergier/gevinster bli.

Flertallet i arbeidsgruppa, representantene Lise Sandsbråten, Lars Fredrik Stuve, Per Harald Agerup og John Petter Løvstad anbefalte:

- Opplysningskontoret for egg og kjøtt gis en basisbevilgning vesentlig lavere enn dagens bevilgning.
- Markedsregulator kan etter vanlige prosedyrer i tillegg søke Omsetningsrådet om finansiering av særskilte kampanjer basert på utfordrende markedssituasjoner for spesifikke produksjoner.

Mindretallet i arbeidsgruppa, representantene Rolf Gjermund Fjeldheim og Bjørn-Ole Juul-Hansen anbefalte følgende alternative løsninger:

- Opplysningskontoret for egg og kjøtt gis en basisbevilgning. Denne foreslås 85 prosent av dagens bevilgning
- I budsjettet for egg og kjøttsektoren settes av en økonomisk ramme for kampanjepregede, kortsiktige markedsreguleringsaktiviteter. Disse midlene styres av markedsregulator ved Totalmarked som et verktøy for hurtig å gjennomføre kampanjetiltak og/eller andre tiltak for å rette opp ubalanser i markedet. For første driftsår foreslås dette budsjettet til å være 15 prosent av dagens bevilgning. Ubrukte midler fra foregående år, er overførbare, dog begrenset til nivået på foregående års bevilgning.

Regulering av mjølkemarkedet

Mottaksplikt. Opphør av mottaksplikt på smør fra 2021 pga. mangel på avsetningsmuligheter for overskuddssmør ved opphør av reguleringseksport.

Prioriterte markeder. Prioritering av melkeanvendelse i en underskuddssituasjon: 1. melk til flytende produkter, 2. melk til ost og 3. melk til tørrmelk.

Klageorgan. Omsetningsrådet blir klageorgan for markedsregulators håndhevelse av prioriteringsreglene.

Leveranser på forsyningsplikt. 80 % regelen innebærer at de selskaper som får leveranser under forsyningsplikten i alle uker er pliktig til å ta imot minst 80% av de siste 3 måneders gjennomsnittlige ukentlige mottak av melk. Det foreslås at 80% regelen avgrenses til meieriselskaper over en viss størrelse, f.eks. 5 millioner liter pr år og meieriselskaper som produserer en betydelig andel flytende produkter blir ikke omfattet av denne regelen.

Regulering av kjøtt- og eggmarkedet

Dobbel mottaksplikt av kjøtt. Med bakgrunn i Stortingets diskusjon, som det er vist til over, brukte arbeidsgruppa svært mye tid på å diskutere om det skulle foreslås å innføre en generell dobbel mottaksplikt for alle kjøttslag slik det er for egg i dag. Et flertall i arbeidsgruppa, inkludert Norsk Bonde- og Småbrukarlag, gikk ikke inn for en slik løsning. Hovedbegrunnelsen for et slikt standpunkt er at det vil fjerne all risiko for de uavhengige slakteri- og foredlingsaktørene når det gjelder å få avsetning for egen råvare. Flertallet i gruppa foreslo imidlertid innføring av dobbel mottaksplikt i helt spesielle situasjoner der det skjer store og raske endringer i tilgangen av eller etterspørselen etter kjøtt, slik en opplevde tørkesommeren 2018.

Produksjonsregulerende virkemidler/avsetningstiltak – generelt.

- Innføring av to-delt omsetningsavgift – høyere avgift for nyetablerte enn eksisterende produsenter i en periode
- Bedre utnyttelse av spesialmarkeder ved å justere vareomfang

Produksjonsregulerende virkemidler/avsetningstiltak – spesifikt for vareslag

Egg. Videreføre førtidsslakting og skillevirksomhet, fastsette skriftlig regelverk for førtidsslakting, innføre en prisnedskrivingsordning for norske egg til industri.

Gris. Utkjøp av produksjonskapasitet, dvs. utkjøp av mordyr, videreføring av slakting av gris på lette vekter, forlenge tomtiden for innsett i besetninger med saneringer i forbindelse med SPF-gris eller sjukdom.

Sau/lam. Ikke etablere utkjøpsordninger for sau fordi det er et veldig lite effektivt virkemiddel. Storfe. Produksjonsregulerende tiltak må rettes mot spesialisert kjøttproduksjon, tilskudd til slakting av kalv.

Alle arbeidsgruppene avsluttet arbeidet vinteren 2019 og rapportene er overlevert til Omsetningsrådet som med utgangspunkt i gruppens forslag, utarbeider et samlet sett av forslag til endringer i markedsordningene og sender disse på høring høsten 2019.

5.10 Arbeid med HMS

5.10.1 Forsikringsmøter

Det er gjennomført 50 forsikringsmøter i lokallagene løpet av perioden.

Det er fylkeslagene som gjennomfører møtene hos lokallagene. Fylkeslagene får 5.000 kroner pr. møte, mens lokallagene får 2.000 kroner pr. møte. Fylkene får tildelt møter etter antall lokallag. En tredjedel av lokallagene får hvert år støtte over ordningen. I tillegg har forsikring

eller HMS vært tema på mange fylkesårsmøter. I tillegg er det gjennomført en sentral forsikrings-samling for fylkesledere og sekretærer.

5.10.2 Markvandring i regi av Gjensidige

I avtalen med Gjensidige ble det foreslått 2 møter pr. år til markvandring med HMS-fokus. Dette er møter som støttes med 10.000 kroner per møte. Her er prinsippet om «først til mølla» gjeldende, og det er fylkeslaget som står for møtene.

I 2019 var det Hordaland og Finnmark som fikk møtene, Finnmark vil gjennomføre vandringen på høsten, mens Hordaland har gjennomført.

Her følger referat fra fylkessekretæren i Hordaland BS:

«22. mai inviterte Hordaland Bonde- og Småbrukarlag til markvandring på Radøy i samarbeid med lokallaget. Henning Koppedal var sporty og stilte garden sin til disposisjon.

Øystein Tholo frå Norsk Landbruksrådgiving Vestland tok oss med på ein runde både innandørs og utandørs. Ting som vart kommentert og diskutert var nok velkjende for dei fleste av oss. Alle dei aktuelle problemstillingane, dramatiske og lærerike historiar, nokre sjølvopplevde, fortald på ein ofte humoristisk måte, gjorde at dette alvorlege temaet vart langt frå kjedeleg.

Andreas Granli frå Radøy kommune var også med oss. Han fortalde litt om skogshogsten som er i gang i området. Mange av dei frammøtte fekk svar på spørsmål dei hadde om dette.

Jarle Helland tok ein gjennomgang av resultatet av jordbruksforhandlingane. Ein del stilte spørsmål og litt diskusjon vart det.

5.10.3 Nasjonalt samarbeidsforum for HMS i landbruket

Nasjonalt samarbeidsforum for HMS i landbruket skal koordinere arbeidet med HMS i landbruket og sikre godt samarbeid mellom de ulike aktørene, representert ved faglagene Matmerk, Arbeidstilsynet, forsikringsbransjen, NLR-HMS osv. Samarbeidsforumet ledes av landbruks- og matministeren.

Relevante temaer den siste tiden har vært:

- Psykisk helse i landbruket.
- Kampanjen trygghet og helse i landbruket.
- Statistikk og registreringer samt brannsikring i landbruket.

Flere temaer innenfor HMS i landbruket blir diskutert på disse møtene. Arbeidstilsynet og Matmerk samarbeider om å informere bøndene om regelverket innenfor HMS på Arbeidstilsynets områder. Andre temaer som diskuteres er informasjons- og rådgivningstilbud, helsekontakt, brannforebygging, risikovurdering av gårdsbruk, kursing, velferdsordninger og tilgang til avløsning for bonden.

5.11 utfordringer i dagens dyrehold

5.11.1 Dyrevelferd

Debatten om dyrevelferd for produksjonsdyr i jordbruket pågår kontinuerlig. Det gjelder for eksempel oppstallingsforhold for pelsdyr, dyretetthet i slaktekylling eller ulike holdformer for verpehøner.

De siste årene har det vært stor oppmerksomhet rundt forholdene for slaktegris. En rapport fra Mattilsynet fra 2017 viste at over 70 prosent av kontrollerte svinebesetninger hadde ett eller flere dyrevelferdsmessige avvik.

I juni 2019 ble det presentert en film i Brennpunkt – NRK, basert på hemmelige filmopptak i en del grisebesetninger i Norge, som avdekket flere ulovlige hendelser knyttet til praktisk hold av gris. Filmen utløste en massiv og berettiget kritikk av de forholdene som ble avslørt og med klare krav om at slike forhold må opphøre. Debatten ble fort dratt helt inn på møterommet til landbruks- og matministeren der faglaga, Mattilsynet, slakteriene og andre organisasjoner i jordbruket måtte gjøre rede for hvordan en skal få til forbedringer i griseholdet.

Slike hendelser er svært negative for jordbrukets omdømme og det vil også ramme jordbruket økonomisk fordi en del forbrukere vil se etter alternative matkilder til grisekjøtt.

Jordbruket kommer fort i en forsvarsposisjon etter slike oppslag og det skjedde også i dette tilfellet. Sett fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag er det underlig å se hvordan mange forsøkte å framstille disse tilfellene av dårlig dyrehold som enkelttilfeller, altså at det som ble avdekket skyldtes manglende kunnskaper og dårlige holdninger hos enkeltbønder. Norsk Bonde- og Småbrukarlag forsøkte å nyansere denne debatten ved å stille spørsmål ved om det ikke også er behov for å se på systemene rundt denne produksjonen og for øvrig også andre produksjoner. Fra enkelte hold innad i jordbruket ble et slikt forsøk på vinkling avvist. Debatten som har fulgt i ettertid viser at det flere som tenker på samme måte som Norsk Bonde- og Småbrukarlag og som stiller spørsmål ved om produksjonssystemene er tilrettelagt på en slik måte at de bidrar til god dyrevelferd. Denne diskusjonen er ikke avsluttet.

En registrerer fortsatt store tap av beitedyr til rovdyr i områder der beitedyr har førsteprioritet og der en bare skal ha begrensede bestander av rovdyr. Forvaltningen av ulvestammen er særlig utfordrende. En økning i antall ynglende ulver både på norsk og svensk side av grensen fører til et økende antall ulver som hvert år må forlate familiegruppen for å finne sine egne leveområder. Disse dyrene slår seg ikke ned i de områdene der ulv har fått førsteprioritet, men trekker vestover og nordover inn i områder med et stort antall beitedyr i utmark. De siste tre-fire årene har dette resultert i betydelige skader og tap av beitedyr både i Sør- og Nord-Norge.

I 2018 var det igjen Rendalen og nabokommunene i Nord-Østerdalen som hadde store tap til ulv, men også andre områder ble rammet, f. eks grenseområdene mellom Hadeland og Ringerike. Forsommeren 2019 fortsatte tapene i de samme områdene i Nord-Østerdalen, men ikke med like stor intensitet, noe som bl.a. skyldes uttak av ulv utenom beitesesongen.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har fulgt utviklingen nøye. De viktigste kravene har vært at beitebrukerne i disse områdene skal få samme behandling som beitebrukerne på Hadeland, Toten og i Hurdal fikk i 2017 når det gjaldt skadeoppgjør og kompensasjon for medgått tid til fellingsforsøk, ekstraordinært tilsyn og for å holde dyr på hjemmebeiter.

Disse angrepene representerer et betydelig velferdsproblem for beitedyra og Norsk Bonde- og Småbrukarlag registrerer at både Mattilsynet og Riksrevisjonen uttaler seg sterkt kritisk til hvordan rovviltforvaltningen skjer i praksis, også ut fra et dyrevelferdsmessig ståsted.

Pelsdyrholdets framtid i Norge ble tatt opp til ny diskusjon i forbindelse med regjeringsforhandlingene etter Stortingsvalget høsten 2017. Venstres krav om avvikling av norsk pelsdyrhold innen 2025 ble tatt inn. Denne enigheten førte til at arbeidet med å innføre det planlagte dyrevelferdsprogrammet for pelsdyr ble avvirket fra myndighetenes side, et vedtak som Norsk Bonde- og Småbrukarlag var uenig i. I løpet av det siste året er det fattet vedtak i Stortinget om nedlegging av denne produksjonen.

5.11.2 Dyresjukdommer

I løpet av det siste året har det kommet varsler om tilfeller av ulike alvorlige husdyrsjukdommer som f.eks. MRSA (primært gris) og mædi på sau. Funnet av mædi kom overraskende fordi en trodde at den bekjempingen som ble gjennomført på 1990-tallet hadde bidratt til å utrydde denne sjukdommen.

Heldigvis er det ikke rapportert om utbrudd av alvorlige husdyrsjukdommer som veterinærmyndighetene og næringen ikke har handtert innenfor sitt vanlige apparat.

Sauenæringen sliter fortsatt med å bli kvitt fotråte i Rogaland-Agder. Det rapporteres fortsatt om enkelte utbrudd av sjukdommen til tross for det omfattende saneringsarbeidet som har vært gjennomført siden 2008 og som Norsk Bonde- og Småbrukarlag har tatt aktivt del i.

Fra tid til annen kommer det meldinger om diverse sjukdommer på fugler i hobbybesetninger, men disse har heldigvis ikke blitt spredd videre til bruksbesetninger.

5.11.3 Deltakelse i KOORIMP

Norsk Bonde- og Småbrukarlag deltar sammen med de økonomiske organisasjonene i jordbruket (både samvirkeorganisasjoner og ikke-samvirkebaserte organisasjoner), avlsforeninger og forsikringsbransjen samt Mattilsynet i et arbeid for å kvalitetssikre eventuell import av levende dyr og dyremateriale, sikre en beredskap for håndtering av smittsomme husdyrsjukdommer og diskutere strategiske problemstillinger knyttet til bekjemping av disse.

Alle de deltakende organisasjonene er samlet i en styringsgruppe som møtes 2-3 ganger i året. Den daglige driften er lagt til Animalia som også håndterer fortløpende forespørsler om import av levende dyr og dyremateriale (sæd, embryo).

5.11.4 Strategisk forum dyrevelferd

Mattilsynet har et eget forum for dyrevelferd som involverer faglagene, varemottakerne, veterinærer, Mattilsynet osv. Forumet møtes et par ganger i året for å diskutere hvordan en skal opprettholde og bedre dyrevelferden for produksjonsdyr i jordbruket i Norge. Norsk Bonde- og Småbrukarlag deltar i dette arbeidet.

5.12 Sentrale høringer i perioden

5.12.1 Lov om forbud mot hold av pelsdyr og forslag til ordning for økonomisk kompensasjon til pelsdyroppdrettere

Innledning om høringsforslaget

Landbruks- og matdepartementet sendte den 22. november 2018 ut på høring et forslag til lov om forbud mot hold av pelsdyr og forslag til ordning for økonomisk kompensasjon til pelsdyroppdrettere. Det foreslås et forbud mot å holde eller drive oppdrett av dyr utelukkende eller primært for at dyrene eller deres avkom skal avlives med sikte på salg eller annen utnyttelse av pelsen. Lovforbudet foreslås å tre i kraft straks, men med en avviklingsperiode fram til 1. februar 2025. I den politiske plattformen for en ny regjering av Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti av 17. januar 2019 fremgår det at forslaget skal gjennomføres.

Bakgrunnsfakta om pelsdyrnæringa i Norge

Det er drøyt 200 familiedrevne gårder som driver med pelsdyrproduksjon i Norge. Disse sysselsetter ca. 450 personer. Halvpartene av gårdene driver med pels i kombinasjon med annen type landbruksvirksomhet. Sør-Trøndelag, Oppland, Sogn og Fjordane er viktige distriktsfylker for pelsdyrnæringen. Biprodukter fra slakteri- og fiskeriindustrien blir utnyttet. Omtrent halvparten av produserte skinn er mink, mens den andre halvparten fordeler seg på sølvrev og blårev. Norsk pels utgjør om lag 1 prosent av verdensmarkedet, men er i verdenstoppen når det gjelder kvalitet på skinnen og dyrevelferden i pelsdyrnæringen.

Vurdering av lovforbudet

Pelsdyrnæringen i Norge er ei viktig tilleggsnæring til matproduksjonen i distriktene. Av ordningene over jordbruksavtalen mottar pelsdyrnæringen kun avløsertilskudd som gir en sysselsettingseffekt. Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at et pelsdyrhold med god dyrevelferd skal være en del av norsk landbruk. Uten et forbud mot import av pels vil et norsk forbud kunne stimulere til pelsdyrhold i land der det er dårligere dyrevelferd, dårligere kontroll og ikke tilsvarende strenge krav til pelsdyrholdet som i Norge.

Forslaget om lovforbud kommer kun et år etter at pelsdyrnæringa fikk ja til videreføring etter en faglig prosess der et offentlig oppnevnt utvalg (*NOU 2014:15 Norsk pelsdyrhold – berekraftig utvikling eller styrt avvikling*) foreslo en bærekraftig utvikling med flere tiltak for å bedre dyrevelferden. Det ble foreslått nye regler for gruppehold av mink og strengere dokumentasjonskrav for avl, tilsyn og stell av dyr. I ny regjeringsplattform i januar 2018 gikk likevel regjeringen inn for å avvikle pelsdyrnæringa i Norge innen 2025 med et forbud mot pelsdyroppdrett. Forbud nå er uforutsigbar næringspolitikk fra regjeringen.

I Meld. St. 8 (2016-2017) var den overordnede vurderingen at det er mulig å ha en tilstrekkelig god dyrevelferd i næringen, selv om pelsdyrholdet i likhet med annet kommersielt dyrehold medfører begrensninger i livsutfoldelsen som ville dyr ikke har.

Pelsdyroppdrett skiller seg fra annet kommersielt dyrehold og annen landbruksproduksjon ved at formålet er å produsere pels og ikke mat. Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at formålet i seg selv ikke skal være det avgjørende i vurderingen av om næringen skal «få leve sitt liv» og ha sin berettigelse.

Krav til minkoppdrett i henhold til dyrevelferdsprogrammet fra 1. juli 2018

Fra 1. juli 2018 må minkprodusenter som vil holde flere enn ett dyr av hvert kjønn i samme bur, såkalt gruppehold, delta i et dyrevelferdsprogram. Dyrevelferdsprogrammet er utviklet av pelsdyrnæringen i samarbeid med faglagene og godkjent av Landbruks- og matdepartementet. Ut fra fastsatte kriterier i programmet kan Mattilsynet fatte vedtak om produsenter skal inkluderes eller ekskluderes fra programmet. Pelsdyrnæringen administrerer dyrevelferdsprogrammet og har dermed eierskap til programmet. Mattilsynets rolle vil være å føre tilsyn med at kravene i forskriften blir fulgt, mens næringen har ansvaret for å følge opp innholdet i dyrevelferdsprogrammet og å rapportere til Mattilsynet om resultatene.

Strengere krav til reveoppdrett

Det er innført nye bestemmelser for å hindre at det blir avlet på rev med feil beinstilling. Kun dyr som er vurdert til å ha god, eller meget god beinstilling, kan nå brukes i avl. Sålegjengere, det vil si dyr som på grunn av svak beinstilling og overvekt trår ned på hele foten istedenfor bare på poten, skal avlives med en gang de blir oppdaget. Det er et krav at alle rever nå skal ha tilgang til aktivitetsobjekter som er spiselige, eller gode å tygge på. Rever som er avlsdyr skal ha spiselige aktivitetsobjekter i den perioden av året de får minst fôr. Målet er at de nye reglene kommer til å styre avlen på rev i en mer bærekraftig retning med bedre dyrevelferd, slik at færre dyr må lide på grunn av overvekt og medfødte skjevstillinger i beina. Det er også et viktig tiltak for å bedre dyrevelferden at avlsdyra får spiselige aktivitetsobjekter i den perioden de får minst fôr.

Kompensasjon til pelsdyroppdrettere

Departementet mener det foreligger en rettslig plikt til å kompensere pelsdyroppdretterne som følge av et forbud mot pelsdyrhold med en overgangsperiode fram til 1. februar 2025. Departementet foreslår at det gis individuell kompensasjon basert på en beregnet verdi av ikke-realiserbar drifts- og anleggskapital som er brukt i pelsdyrvirksomheten pr 15. januar 2018. Dette omfatter bygninger som benyttes til pelsdyroppdrett, bur og annet inventar, fôrmaskiner, utstyr til avlaving og pelsing og annet løssøre som er til bruk i pelsdyrvirksomheten. I tillegg foreslås det at det gis en standardisert kompensasjon for kostnader til avvikling og rydding etter driften. Til slutt foreslår departementet en omstillingspakke på 50 mill. kroner som øremerkes omstilling til annen landbruksvirksomhet på gården.

Totalt blir næringen forespeilet å få inntil 365 mill. kroner samla til kompensasjon, opprydding og omstilling. Fra banker som betjener pelsdyrbønder blir det advart om at pelsdyrbønder vil kunne sitte igjen med milliongjeld knyttet til pelsdyrdrifta selv etter en kompensasjon. Spesielt de som har investert de siste årene vil stå i fare for å få store gjeldsproblemer som vil kunne hefte ved de og vanskeliggjøre etablering av ny virksomhet. Pelsdyrbrukene har ofte lite ressursgrunnlag og lite jord samtidig som driftsbygningene har liten alternativverdi.

I den politiske plattformen for en ny regjering av Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti av 17. januar 2019 heter det at kompensasjonsordningen for forbudet mot hold av pelsdyr skal utredes og klargjøres i løpet av 2019. Det heter også at andre tiltak bør iverksettes for å lette omstilling til annen landbruksproduksjon for aktuelle produsenter. Kravet om forbedret dyrevelferd i pelsdyrnæringen som var vedtatt før forslaget avvikling av pelsdyrnæringen kom, vil nå ikke bli gjennomført i avviklingsperioden.

Konklusjon

- Norsk Bonde- og Småbrukarlag går imot forbudet mot hold av pelsdyr.
- Pelsdyrhold med god dyrevelferd må være en del av norsk landbruk.
- Pelsdyrnæringa må utvikles på en bærekraftig måte, ikke avvikles
- Dyrevelferdsprogrammet for å tillate gruppehold av mink gjeldene fra 1. juli 2018 må få sjansen til å få virke en tid og evalueres.
- Mål om naturlig adferdsmønster og sunne dyr skal ligge til grunn for både fôring og avl. Avlsmålene må være tydelige og innrettet mot velferd for dyret.
- Den skisserte kompensasjonen ved opphør av pelsdyrnæringen er mangelfull. Hver eneste pelsdyrbonde må få gjelden knyttet til pelsdyrvirksomheten sanert dersom forslaget om opphør av næringen blir gjennomført. Regjeringsplattformen for en ny regjering av H, FrP, V og KrF av 17/1-19 er lite forpliktende mht. om pelsdyrbrukerne skal bli tilfredsstillende økonomisk kompensert. Punktet om tiltak for å lette omstilling til annen landbruksproduksjon for aktuelle produsenter er heller ikke tungtveiende. Kompensasjonsordningene må blir så gode at oppdretterne blir holdt fullstendig økonomisk skadesløse som en følge av yrkesforbudet.

5.12.2. Forslag til endring av nasjonale regler for omsetning av rå melk og rå fløte til konsum

Bakgrunnen for forslaget

Helse- og omsorgsdepartementet ga Mattilsynet 16. august 2017 i oppdrag å lage et forskriftsforslag som åpner opp for at gård og seter kan omsette rå melk og rå fløte til konsum i begrenset omfang. Departementet ønsket en nærmere tilpasning til kravene i regelverket til de andre nordiske landene. Forslag til regelendringer har tidligere vært utredet av Mattilsynet i årene 2008 til 2011. Da ble det ikke gått videre med saken fra Helsedepartementets side.

Hovedinnhold

Forskriftsutkastet gjelder omsetning av rå melk og rå fløte til konsum uten varmebehandling. Hovedregelen er at rå melk og rå fløte til konsum skal varmebehandles (pasteuriseres). Varmebehandling er et viktig forebyggende tiltak for å hindre overføring av sykdomsfremkallende smittestoffer til mennesker. Helse- og omsorgsdepartementet har bedt Mattilsynet om å utarbeide et forskriftsutkast som tillater en begrenset omsetning av rå melk og rå fløte til konsum. Forslaget går ut på at bondegård eller seter kan omsette inntil 5000 liter rå melk eller rå fløte per år dersom visse vilkår er oppfylt, som for eksempel tilfredsstillende hygiene, ubrutt kjølekjede og advarselsmerking. Hittil har det kun vært et unntak til å omsette rå mjølk og rå fløte direkte til forbruker for bruk i egen husholdning dersom omsetningen skjer tilfeldig og ikke har preg av butikksalg.

Forslag til unntak fra hovedregelen om krav til varmebehandling av rå melk og rå fløte

I høringsutkastet fremgår det videre at en forutsetning for å omsette rå melk og rå fløte beregnet på direkte konsum er at dette skjer fra gård eller seter direkte til forbruker for bruk i egen husholdning. Separering, tapping i emballasje og andre aktiviteter er ledd etter primærproduksjon som tilsier at det bør være andre krav til hygiene enn for primærprodusenter. Dette innebærer at en virksomhet som omsetter rå melk og rå fløte til forbruker må etterleve hygienekravene til detaljister i næringsmiddelhygieneforskriften.

Andre forutsetninger som ligger i forslaget om tillatelse til omsetning av rå melk og rå fløte

- Det kan til sammen omsettes 5.000 liter rå melk eller rå fløte pr. bondegård eller seter i året.
- Det foreslås krav om at rå melk og fløte skal tappes hygienisk i emballasje og lukkes umiddelbart etter tapping med mindre det er tilrettelagt for at forbrukeren benytter egen emballasje. Tilrettelegging for at forbrukeren benytter egen emballasje, kan eksempelvis være at melken omsettes fra en automat eller dispenser på gården.
- Rå melk og rå fløte er lett bederverlig, og skal derfor etter tapping oppbevares og omsettes ved en temperatur på 0 til 4 °C innen 72 timer (tre døgn) etter melking.
- Ved omsetning av rå melk til konsum er det viktig å ha kontroll med melkehygiene og jurhelse. Ønskelig å påvirke dette med lavere grenseverdier for ulike kvalitetsparametre enn det generelle regelverket stiller. I Norge har vi god melkekvalitet og jurhelse. Størsteparten av melkeprodusentene har en langt bedre kvalitet på melka enn kravet til elitemelk.
- På grunn av de særlige fareegenskapene til rå melk og rå fløte er det viktig at forbrukeren får tydelige og klar informasjon om dette ved lett synlig oppslag og være skriftlig tilgjengelig for forbrukeren i eget skriv ved omsetningen: «*Rå melk (alternativt rå fløte) er ikke varmebehandlet og kan inneholde helsefarlige bakterier og andre smittestoffer. Barn under 10 år, gravide, eldre og personer med nedsatt immunforsvar bør ikke konsumere rå melk uten at den først blir varmebehandlet til over 70 grader i minimum 1 minutt.*» Ved servering kan disse opplysningene gis som oppslag på disk, i menyen og/eller annet lett synlig sted. Kravet er at forbruker skal kunne ta et informert valg.

Forbrukerønsker/-krav:

- Stor etterspørsel etter rå melk
- Likt regelverk som andre land i Europa
- Ekstra inntektskilde for bonden
- Utnyttelse av gårdens ressurser i forbindelse med seterturisme og reiseliv
- Forbrukerønske om å kjøpe melk fra kyr som f.eks drives økologisk, biodynamisk, kjent dyrevelferd, kjente beiteforhold, bevaringsverdige eller utryddingstrua raser, lokal bonde eller miljømessige motiver
- Ønske om dagsfersk melk/fløte som er ubehandlet
- «Utflyttede» fra gård ønsker rå melk og noen som har flyttet hit til landet er vant med rå melk fra landet de kommer fra
- Mulig positiv effekt på allergier av rå melk
- Rutinene for melkehygiene, dyrehelsestatus, stell av dyrene og oppbevaring av melken har endret seg mye siden dagens forbud ble etablert på 50-tallet.
- Ulike typer kaffe- og kakaodrikker basert på rå melk bør tillates i lokale cafeer rundt omkring.

Oppsummering

Det slås i høringsutkastet fast at vi i Norge har registrert svært få sykdomstilfeller hvor kilden til sykdommen er rå melk. Vi har et svært restriktivt regelverk, god dyrehelsestatus, god melkehygiene etc. Norsk Bonde- og Småbrukarlag er av samme oppfatning.

Bønder som skal selge upasteurisert melk, må ha kompetanse slik at de kan oppfylle de generelle kravene i næringsmiddelregelverket og tilleggskravene i denne forskriften. Det bør

følge et krav til opplæring/kurs for å kunne bli godkjent til å selge rå melk. Ordningen med at salg av rå melk og fløte evalueres etter 2 år støttes.

Konklusjon

- Norsk Bonde- og Småbrukarlag støtter forslaget om omsetning av rå melk og rå fløte fra gårdsbruk og seter.
- I tillegg bør melkeprodusenten få muligheten til å omsette rå melk via automat ved butikk eller cafe i kommunesentrum og tettsteder rundt omkring i landet. Lokaliseringen av melkeproduksjonen i vårt land og avstandene gjør at dette blir nødvendig for at omsetning skal få noe omfang av betydning. Dette vil gjøre melka tilgjengelig langt flere steder og innebære langt mindre kjøring for interesserte forbrukere.

5.12.3 Forslag om ny forskrift for å forebygge, begrense og bekjempe pærebrann (Erwina amylovora)

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er fornøgde med at forskrifta for å forebyggja og kjempa ned pærebrann er oppe til fornying.

Det verkar på oss at Mattilsynet har levert eit gjennomarbeidd høyringsutkast, sjølv om endra forskrift truleg tek inn over seg den store og omfattande importen av frukttrø og hageplanter.

Både hageplanter og eple- og pæretre er utsette for pærebrann, og målet må vera og nedkjempa sjukdomen. Forebygging vil sjølvstøgt vera det beste middelet mot spreining av denne sjukdomen, men me ser at det også må vera aktiv avgrensing og nedkjemping av sjukdomen.

Sonekartet er etter vårt syn bra, og me er nøygde med at det i høyringsutkastet er sagt å vera dynamisk. Til dei ulike sonene med fargeskala går me ut frå at Mattilsynet har ekspertise til å vurdere rett.

Vårt interessefelt er i fyrste omgang å hindra smitta planter inn i fruktområda våre. Her er me skeptiske til om kontrollen er god nok. Det er store mengder frukttrø som blir importerte gjennom året, og trailertransportane er mange. Tidsaspektet spelar inn som viktig når frukttrø blir transportert på trailer frå td. Belgia og Nederland. Transportane skjer til alle tider i veka og i døgnet, og dette krev særleg skjerp kontrollar frå Mattilsynet. Me kan ikkje gjere anna enn å stole på dei, sjølv om kjensla nok ofte er at kontrollane er tilfeldige og gjerne basert på dokument utferda i avsenderlandet.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil minna på at myndigheiter og ivrige deler av fruktnæringa er ansvarlege for eventuelle sjukdomsutbrot. Vår organisasjon saman med andre var imot fri import av frukttrø. For hageplanter blir situasjonen den same.

Krav om internkontroll frå verksemder som omset planter er bra.

Det har lenge vore diskutert omkring faren for smitte frå bifolk som blir flytta inn og ut av fruktområde. Me ser at det er føreslege forlengta sluttdato, og dette støttar me. Spørsmålet om import av bifolk inn i dei norske fruktområda er alvorleg, og er ikkje del av denne høyringa. Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil sterkt átvara mot dette, og vil koma med innspel på dette ved seinare høve.

Mattilsynet må få eit budsjett som avspeglar arbeidsbyrden ved gode kontrollar, avgrensingar og nedkjemping av evt. sjukdomsutbrot.

5.12.4 Høring - midlertidig videreføring av forsøksordning for mer effektiv felling av jerv

Norsk Bonde- og Småbrukarlag støttet i brev av 6.10.2018 Klima- og miljødepartementets forslag om å fjerne tidsbegrensningene for § 29a og §34 første til tredje ledd, i forskrift 22. mars nr. 313.

5.12.5 Høring NOU 2018:11 Ny fjellov

I NBS sitt høringssvar av 25.02. - 2019 heter det bl.a.:

«Norsk Bonde- og Småbrukarlag konstaterer at lovutvalget er enstemmig i mange viktige spørsmål. I de sentrale spørsmål utvalget er delt, er det et stort flertall og et lite mindretall. Flertallsforslagene styrker det lokale selvstyret og innebærer overføring av oppgaver fra statlig til lokalt folkevalgt nivå.

- Norsk Bonde- og Småbrukarlag støtter at Fjelleva av 1975 og statsallmenningslova av 1991 slås sammen. Statsallmenningene skal forvaltes i et langsiktig perspektiv
Viktig for de bruksberettigede, reindrifta, jakt, fiske, friluft.
- Videreføring av et generelt forbud mot salg av areal.
Henger sammen med de bruksberettigedes rettigheter.
- Gode rammer som sikrer de bruksberettigede, samtidig som tida og tilhøva gir rom for ny bruk av areal med bruksrett.
- Loven må sikre jordbrukstilknnyttede bruksretter. Slike rettigheter har stor betydning både for jordbruksdrifta og dermed bosetting. Beite, setring, tilleggsjord, hogst. Samtidig må loven utformes slik at bruksberettigede kan utvide/endre sine bruksretter i forhold til tida og tilhøva.
- Tilleggsjord må regnes som en bruksrett. Ikke som i dag, en mulighet fjellstyrene kan gi. Utvisning av tilleggsjord skal håndteres på samme måte som utvisning av beite og seter. Tilleggsjord som ikke er tatt i bruk innen 5 år, bortfaller. Det må kunne utvises tilleggsjord på skogsmark.»

5.12.6 Høring om statsbudsjettet - Stortingets Energi- og miljøkomite

Norsk Bonde- og Småbrukarlag ved John Petter Løvstad deltok på høring i komiteen om Statsbudsjettet 2019. De viktigste sakene som ble tatt opp var:

- Kap. 1420 post 73 Tilskot til rovvilttiltak
Norsk Bonde- og Småbrukarlag henstiller til Energi- og miljøkomiteen om å øke posten forebyggende og konfliktdependende tiltak til minimum 115 mill. kroner.
- Ulveforvaltningen
Norsk Bonde- og Småbrukarlag ber Energi- og miljøkomiteen bidra til full kompensasjon for skader og merutgifter for beitebrukerne i de aktuelle områdene på samme måte som i fjor og bidrar til at det gis fellingstillatelse både på ulv og bjørn på sporsnø om våren
- Beiting og biologisk mangfold

- FKT-prosjektet mellom organisasjonene
- Klimaforbedringer og skatteordninger

5.12.7 Høring i næringskomiteen om jordbruksoppjøret 2019

Innledning

Årets jordbruksforhandlinger endte med avtale mellom staten og jordbrukets organisasjoner. Norsk Bonde- og Småbrukarlag er tilfreds med at en lyktes med å finne fram til en enighet både mht. rammens størrelse og ikke minst fordelingen av rammen. En ramme for budsjettmidlene på 720 mill. kroner gjorde det mulig å prioritere virkemidler over jordbruksavtalen som vil styrke økonomien på små og mellomstore bruk. I tillegg fikk en på plass et utvidet jordbruksfradrag med en beregnet inntektsvirkning på 150 mill. kroner som også vil bidra til det samme.

Forutsetninger ved årets forhandlinger

Vårt utgangspunkt for årets forhandlinger var full kostnadsdekning, kronemessig lik inntektsutvikling som sammenligningsgruppen og en viss reduksjon i inntektsforskjellen mellom jordbruket og sammenligningsgruppen. Hovedprioriteringene var knyttet til:

- Økt sjølforsyning
- Ytterligere styrking av små og mellomstore bruk
- Økt dyrking av frukt, grønt og potet
- Styrket kornøkonomi for å stanse arealnedgangen i korn og øke den igjen
- Økt beitebruk og grasbasert kjøttproduksjon
- Styrking av velferdsordningene
- Tak og strukturdifferensering innen flere produksjoner

Markedssituasjonen

Markedssituasjonen innenfor flere viktige produksjoner har vært krevende en stund. For alle husdyrproduksjoner, unntatt storfekjøtt, er tilførslene større enn etterspørselen i markedet. Produksjonen av mjølk reguleres gjennom kvotesystemet, men også mjølkeproduksjonen vil bli utfordret gjennom den reduksjonen i mjølkeproduksjonen som må gjennomføres innen 2021 som en konsekvens av at eksporten av at Jarlsbergost må opphøre.

Produksjonen av storfekjøtt er foreløpig mindre enn etterspørselen, men behovet for å importere storfekjøtt går stadig nedover. Kjøttbransjen opplever samtidig et det blir stadig vanskeligere å finne avsetning for hele storfeskrotten fordi det er en synkende etterspørsel etter visse stykningsdeler. Det er all mulig grunn til å følge nøye med på utviklingen i antall ammekyr for ikke å risikere å havne i samme situasjon som saueholdet var oppe i og fortsatt er preget av. Jordbruket krevde stans i tildeling av investeringsmidler til ammekufjøs ved forhandlingene.

Når det gjelder korn, poteter, grønnsaker, frukt og bær er det et stort rom for økt norsk produksjon. Vi vil si oss godt tilfreds med etableringen av et innovasjons- og vekstprogram for grøntsektoren, og med satsing også på mindre grøntprodusenter med lokal omsetning. Norsk Bonde- og Småbrukarlag beklager samtidig at en ikke fikk igjennom gjeninnføring av øvre tak på arealtilskuddene til frukt, bær og grønnsaker ved forhandlingene. Når det gjelder korn vil en gi uttrykk for tilfredshet med styrkingen av lønnsomheten i norsk kornproduksjon som ledd i å oppnå økt selvforsyning.

Gjennomføring av årets forhandlinger

Jordbruket overleverte felleskravet 29. april. Kravet hadde en ramme på 1.920 mill. kroner. Det ble foreslått en økning i målprisuttaket på 198 mill. kroner og en økning i budsjettoverføringene på 1.462 mill. kroner.

Behovet for inntektsvekst i 2020 var avledet av grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket fram til 2019 og med prognoser for utviklingen fram til og med 2020. Markedssituasjonen, som det er vist til over, tilsier at det er begrenset rom for økte priser i markedet for husdyrprodukter. Dette har medført et tilsvarende større behov for budsjettmidler for å møte kravet om inntektsvekst.

Statens tilbud ble framlagt 7. mai med en ramme på 1.000 mill. kroner. Jordbrukets forslag til målprisuttak var tilnærmet imøtekommet. I tilbudet var det forutsatt en økning i budsjettmidlene med 640,8 mill. kroner. I statens oppbygging av rammen var det lagt inn en forutsetning om et uforløst inntekspotensial på 250 mill. kroner som ved markedsbalanse ville kunne la seg realisere. Dette ble et element i de videre forhandlingene.

Partene ble 16. mai enige om en ramme for årets jordbruksoppgjør på 1.240 mill. kroner. Økningen i rammen fra statens tilbud kommer som en del av at det uforløste inntekspotensialet ble redusert fra 250 mill. kroner til 195 mill. kroner. Utvidet inntektsverdi av jordbruksfradraget ble en viktig faktor for finansiering av rammen

Nærmere om noen hovedtall i avtalen

Av budsjettøkningen på 720 mill. kroner for 2020 brukes 380 mill. kroner til direkte tilskudd, i hovedsak økte arealtilskudd, økte tilskudd til husdyr i form av økning i satsene for strukturtilskuddet til mjølkekyr, en viss økning i driftstilskuddet til henholdsvis mjølkeku og ammeku samt økte tilskudd til regionalt miljøprogram (RMP).

Det ble også enighet om en økning i bevilgningen til avløsertilskuddet.

Landbrukets Utviklingsfond ble tilført i alt 177,4 mill. kroner mens det er lagt opp til et forbruk på 84 mill. kroner. En vesentlig del av tilskuddsrammen for LUF for 2020 er avsatt til ordninger som skal stimulere til investering og bedriftsutvikling, næringsutvikling og gründerskap i landbruket. Skogbruk, og ordninger knyttet til klima- og miljøtiltak, utgjør en annen sentral del av tilskuddsrammen for fondet.

Det vil igjen bli brukt IBU-midler til bygging av nye sauefjøs. Fra jordbrukets side har stans i bruk av IBU-midler fortsatt vært et ønske for å kunne dempe på den sterke kapasitetsøkningen som har skjedd i saueholdet de siste årene og som har bidratt til den overskuddssituasjonen en har kommet opp i. Jordbruket foreslo at en i årets avtale bidro til å utsette fornyingen av produksjonsanlegg til en har bedre kontroll med overproduksjonen av sauekjøtt. Også stans i bruk av IBU-midler til nye ammekufjøs burde vært vedtatt.

Nærmere om kronemessig lik inntektsutvikling

For jordbruket har det vært viktig å operasjonalisere Stortingets merknad om kronemessig lik inntektsutvikling med andre grupper. Dette var også et viktig element i kravet, se over. Forutsetningen om en kronemessig inntektsutvikling som andre grupper tilsier en inntektsvekst på 20.000 kroner pr. årsverk fra 2019 til 2020.

Årets avtale gir en kronemessig lik inntektsutvikling på gjennomsnittet for alle produksjoner. De markedsmessige utfordringene som flere produksjoner står overfor tilsier at det vil være

forskjeller mellom produksjonene. Dersom en studerer hvordan årets avtale slår ut for de enkelte produksjoner i referansebruksberegningene så ser en at de produksjonene som har rom for økt norsk produksjon også har fått et inntektstillegg som kommer godt ut i sammenligningen mot kronemessig lik. Referansebrukene viser at bruk med gris og kylling kommer ut med en inntektsvekst som ligger klart under kronemessig lik inntektsutvikling pr. årsverk mens produksjoner med handlingsrom i markedet ligger over dette nivået. Norsk Bonde- og Småbrukarlag er fornøgd med at en har klart å få til en slik differensiering av inntektsutviklingen i årets avtale.

Frukt, bær, grønnsaker og poteter

Frukt, bær, grønnsaker og poteter er produkter med stort markedspotensial og det er en ernæringsmessig trend i tiden å øke forbruket. Nye produkter og produktvarianter gir et potensial for utvikling og nyskaping i sektoren. Økt produksjon og forbruk av disse energirike matvekstene kan bidra til økt selvforsyningsgrad. Med bakgrunn i dette ser Norsk Bonde- og Småbrukarlag med tilfredshet på utfallet av årets jordbruksforhandlinger der etableringen av et innovasjons- og vekstprogram for grøntsektoren, med satsing også på mindre grøntprodusenter med lokal omsetning var det viktigste som ble oppnådd.

Styrket kornøkonomi

Det er sentralt i norsk jordbrukspolitikk å legge til rette for kornproduksjonen i de klimatiske beste områdene, mens tyngden av den grasbaserte husdyrproduksjonen blir liggende i distriktene. Norsk Bonde- og Småbrukarlag er fornøyd med en gjennomsnittlig kornprisøkning på 12 øre/kg gjeldene og en viss økning i arealtilskuddssatsene. Jordbruket foreslo å innføre en strukturprofil på arealtilskuddet til korn, men det var staten ikke innstilt på.

Økt beitebruk og grasbasert kjøttproduksjon

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er ambisiøse i målsettingen om økt bruk av uutnyttede grasressurser. Bedre utnyttelse av både innmarks- og utmarksbeite kan redusere behovet for innkjøpt fôr og frigjøre arealer til annen anvendelse. Dette kan styrke vår selvforsyningsgrad. Utfallet av jordbruksforhandlingene var en betydelig forbedring i utmarksbeitetilskuddet og beitetilskuddet for storfe. For småfe var økningen noe mer moderat.

Velferdsordningene

Gode velferdsordninger i landbruket er viktig for å bidra til rekruttering og landbruk over hele landet. Uten ordnet ferie og fritid kan det bli tungt i lengden. Spesielt ved sykdom og fødsel mv er ordningene helt avgjørende. Norsk Bonde- og Småbrukarlag er meget tilfreds med økningen i tilskuddet til ferie og fritid med 6% ved oppgjøret, mens det mangler en oppjustering av satsen for tilskudd til avløsning ved sykdom.

Strukturtilskuddet i mjølkeproduksjon

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er svært godt fornøgd med at alle prater ville bygge videre på strukturtilskuddet i mjølkeproduksjon der produsenter med 23 kyr maksimerer effekten av tilskuddet og at tilskuddet deretter trappes ned igjen slik at de som har over 50 kyr ikke får tilført noe over denne ordningen i det hele tatt. Bevilgningene blir økt med 24,5 mill. kroner over denne ordningen i 2020. Dette tilskuddet representerer operasjonaliseringen av satsingen på små og mellomstore mjølkebruk, en bruksgruppe som Stortinget har vært svært opptatt av å styrke.

Dette tilskuddet representerer et klart brudd med den politikken som ble ført i perioden 2014-18 og som i betydelig grad også er årsak til den overproduksjonssituasjonen som en står oppe i.

Referansebrukene 12, 13 og 14 viser inntektsnivå og utvikling for tre ulike bruk med mjølkeproduksjon. Disse tre brukene representerer samtidig det klareste bildet på mulighetene for «et landbruk over hele landet».

Nivåmessig ligger inntekten pr. årsverk for det største mjølkebruket (14) betydelig over inntekten for det minste mjølkebruket (12). Dette sier noe om stordriftsfordeler for større bruk, men det sier også noe om hvor bruk med den angitte gjennomsnittsstørrelsen befinner seg i landet. Det som er spesielt nå er at en har klart å etablere en ordning som vil bidra til å redusere inntektsforskjellene mellom store og små mjølkebruk, regnet pr. årsverk. Det er et resultat som Norsk Bonde- og Småbrukarlag er godt fornøyd med.

5.12.8 Høring vedr. dokument 8, forslag fra Senterpartirepresentanter

Norsk Bonde- og Småbrukarlag ved John Petter Løvstad deltok på høring i komiteen om 1) Representantforslag om erstatningsreglene ved tap av beitedyr til rovvilt 2) Representantforslag om en bjørneforvaltning som er i tråd med rovviltforliket 3) Representantforslag om mer effektiv lisensjakt på jerv

Det ble gitt støtte til alle tre forslagene.

5.12.9 Endringer i jordlova mv.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag går imot forslaget til endringer i jordlova som er ment for å begrense eller stanse nydyrkingen av myr.

Hovedmotivet for de foreslåtte dyrkingsforbudene er utslipp av klimagasser fra omdanningsprosessen av myr, skade på følsomme økosystemer og forringelse av habitater for truede arter. Norsk Bonde og Småbrukarlaget er opptatt av alle verdiene i naturen, og er villige til å ivareta viktige samfunnsinteresser. Endringer i temperatur vil endre utslipp fra myr, uavhengig av om den blir brukt til matdyrking eller blir vernet. God agronomi binder betydelige mengder CO₂. Det er derfor viktig med forskning og kunnskapsbygging på den enkelte gard.

Norsk Bonde og Småbrukarlag har tidligere krevd en grundigere gjennomgang av konsekvensene. For å nå vedtatte mål om økt matproduksjon, øke selvforsyningsgraden og ivareta vårt ansvar i den globale matproduksjonen, må alle tilgjengelige jordressurser tas i bruk. Derfor kan vi ikke utelukke myrdyrking i fremtiden. Andelen myr av totalt dyrkbart areal er stedvis stor. For flere kommuner vil et dyrkingsforbud ha store konsekvenser for jordbruket. For enkelte gårdbrukere vil løsningen bli å kjøre mer og lengre med traktor. Heller ikke det er god klimapolitikk.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil vektlegge følgende forhold som viktige i forbindelse med myrjord og et mulig dyrkingsforbud:

1. Dagens forskrift oppleves som tilfredsstillende for å nå målet om en forsvarlig forvaltning av myr som ressurs. I regjeringsplattformen er det poengtert at nydyrking skal reduseres for å ta vare på biologisk mangfold. Dette ivaretas gjennom eksisterende forskrift.
2. Et forbud vil medføre en unødvendig byråkratisering av søknader om nydyrking. Dispensasjonssaker vil dra ut i tid og medføre store administrative kostnader og påføre gårdbrukerne større kostnader i form av konsulentbistand. Vurderinger av hensyn til klima må kunne legges inn i eksisterende forskrift.
3. Dersom innskjerping av lovverket blir vedtatt forutsetter vi at de foreslåtte dispensasjonskriteriene ikke endres. Det må åpnes for ytterligere dispensasjonsmuligheter til bruk av myr knyttet til bygging av nye arealer og flytting av jord når dyrket eller dyrkbar jord omdisponeres til andre formål. Myrområder er ikke en truet biotop nasjonalt. Det er opprettet en rekke verneområder der vernet er begrunnet ut fra myras verdi som biotop. I mange områder er fastmarksbiotoper mer truet.
4. Dersom lovverket skal brukes for å redusere klimautslipp fra myrjord må dette gjelde all samfunnsmessig bruk av myrjord, ikke bare myrjord brukt til matproduksjon.
5. Det arbeides med registrering av kommuner og bygder som kun har myrjord tilgjengelig for å kunne nå nasjonale mål for matproduksjon. Denne kunnskapen må vektlegges ved dispensasjonssøknader.
6. Det er stor usikkerhet i kunnskapsgrunnlaget som er lagt til grunn for forslag om endring av Jordloven. Det vil være viktig å øke kunnskapsgrunnlaget for klimagassutslipp basert på undersøkelser i Nord-Norge der det er få eller ingen registreringer. Det trengs også mer kunnskap om klimagass-utslipp/ reduksjoner avhengig av dyrkingsmetode.
7. Dersom det blir stilt krav om en bestemt dyrkingsmetode som gir økte kostnader må dette kompenseres.

5.12.10 Høring - forslag til endringer i forskrift om regulering av svine- og fjørfeproduksjonen

Norsk Bonde og Småbrukarlag viser til Landbruksdirektoratets rapport og Landbruksdepartementets høringsforslag til nytt regelverk som er en oppfølging av Jordbruksavtalen i 2018.

Bakgrunnen for forslaget

I jordbruksoppgjøret 2018 ble staten og bondeorganisasjonene enige om endringer i husdyrkonsesjonsregelverket, bl.a for å håndtere veksten i engangspurkeproduksjon. Regulering av smågrisproduksjonen basert på antall avlspurker (innsatte avlspurker og slakta/omsatte purker) ble vurdert som nødvendig. Det skulle gjøres særskilte vurderinger for foredlings- og formeringsbesetninger.

Andelen engangspurkeprodusenter og engangspurkeprodusentenes andel av slaktede purker har økt over tid. Disse produsentene står for en stadig større del av tilførselen av smågriser ut i markedet. I et allerede presset marked for svinekjøtt, kan dette gjøre store utslag i konkurransen mellom smågrisprodusentene, og føre til færre og større produsenter. Bruken av engangspurker er etisk problematisk fordi det innfører en systematisk bruk-og-kast praksis av purker i

svineproduksjonen. Engangspurker vil kunne vekke reaksjoner blant forbrukere og svekke legitimiteten til svinenæringa spesielt, og landbruket generelt.

Det vil være i tråd med regelverkets formål å stramme inn på produksjon av smågris basert på bruk av engangspurker.

Oppsummering

Engangspurker undergraver målet om at svineproduksjon skal spres på mange produksjonsenheter. Engangspurker fører til større besetninger som i neste omgang øker smittepresset.

Bruken av engangspurker er etisk problematisk fordi det innfører en systematisk bruk-og-kast praksis av purker i svineproduksjonen. Engangspurker vil kunne vekke reaksjoner blant forbrukere og svekke legitimiteten til svinenæringa spesielt, og landbruket generelt.

Det er etter Norsk Bonde- og Småbrukarlag sin oppfatning fornuftig, både landbrukspolitisk og ressursmessig, å regulere markedene. Bøndene driver biologisk produksjon, altså varer som i vanskelige markedssituasjoner ikke så lett kan plasseres på lager uten betydelige merkostnader.

Konklusjon:

Norsk Bonde- og Småbrukarlag støtter Landbruks- og Matdepartementets forslag til endringer.

5.13 Arbeid med klima

5.13.1 Tørkesommer 2018

Sommeren 2018 rammet tørken store deler av Sør-Norge. Etter en nedbørsfattig mai kunne en allerede i midten av juni registrere betydelig avlingsvikt i fôrproduksjonen og tynne kornåkre. 20. juni sendte NBS brev til Landbruks- og matdepartementet med krav om endring i avlingsskedeforskriften. Kravet var at vekst nr. 2 (raigras/grønnfôr) på tørkeskadet kornåker, ikke skulle gå til fradrag i erstatningsordningen. Dette kravet ble etter hvert innfridd fra statsrådets side, men det tok tid å få overbevist politisk ledelse om at situasjonen var så alvorlig som NBS sa.

I begynnelsen av juli, henholdsvis 2. og 6. juli ble det sendt nye brev til Landbruks- og matdepartementet og til Norges Bondelag, med ønske om snarlig møte for å drøfte ytterligere tiltak for å begrense effektene av tørken.

13. juli ble det etablert en "kriseorganisering" mellom Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Det vil si at ledelsen i de to organisasjonene hadde telefonmøter eller fysiske møter etter behov, ofte flere ganger pr. uke. På det første møtet 13. juli la NBS fram sine 20 punkters liste med forslag til tiltak. De viktigste tiltakene var lavere egenandel og økte erstatningssatser, innmarksbeite inn i ordningen og transportstøtte til frakt av grovfôr. I tillegg ble det etablert egne grupper knyttet til formidling og kommunikasjon av hvordan situasjonen utviklet seg. I tillegg til faglaga deltok, TINE, NORTURA, Felleskjøpet og Norsk landbruksrådgivning i disse gruppene. Den mest sentrale gruppa gjennomførte ukentlige møter via Skype til langt utpå høsten 2018. Det ble også gjennomført møter vinteren/våren 2019.

Krav om krisepakke

Landbruks- og matdepartementet aksepterte kravet fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag om et møte og 23. juli 2018 fremmet faglagene krav om en krisepakke i møte med Landbruks- og

matminister Dale. På dette møtet ble partene enige om å arbeide videre med følgende fem krav av økonomisk karakter:

- Satsen for kompensasjon av avlingsskade på gras økes med 50%. Satsen var 3,85 kr FE/m og er basert på normale fôrpriser. Kostnadene pr. fôrenhet grovfôr ble langt høyere enn normalt.
- Taket for utbetaling av avlingsskade måtte økes
- Tilskudd til frakt av norskprodusert halm og grovfôr.
- Ved avlingsskade på gras skulle det åpnes for individuell vurdering av skadeomfanget. For en del bruk avvek avlingsnivået vesentlig fra avlingsnormen i kommunen og medførte dermed en egenandel langt ut over 30%.
- Krav om at avlingsskade på innmarksbeite tas inn i avlingsskadeordningen. Dette kunne enkelt gjøres ved at avlingsskade i kroner pr dekar beregnet for fulldyrka eng på foretaket multipliseres med den etablerte faktoren for innmarksbeite på 0,6.

Partene ble enige om å opprette en teknisk arbeidsgruppe som skulle utrede nærmere innholdet i disse fem punktene.

På møtet 23. juli ble følgende punkter av regelverksmessig karakter kvittert ut:

- Krav om å gi dispensasjon fra kravet knyttet til beitetilskuddet om at hoveddelen av fôropptaket skal skje på beite. Dette ga mulighet for tilleggsfôring på beite slik at dyra fikk tilstrekkelig tilgang på fôr samtidig som bonden oppnådde beitetilskudd på dyra som normalt.
- Muligheten for forskuddsutbetaling av antatt avlingsskade skulle ble økt fra 50 % til 70 %.
- Myndighetene ville sørge for tilstrekkelig kapasitet i forvaltningen slik at det ble en rask søknadsbehandling.
- Myndighetene skulle øke kontrollen importert av grovfôr til Norge
- Det skulle umiddelbart gis dispensasjon til bruk av korn fra ikke-sertifiserte kornprodusenter med floghavrefrie arealer til såkorn for neste år
- Det ble bestemt å gi dispensasjon til å beholde tilskudd til økologisk grønningsarealer selv om arealet brukes til fôr eller beite. Det gjaldt også dispensasjon til å gjødsle og høste arealer med fangvekster og samtidig opprettholde tilskudd til fangvekster over RMP.

Jordbruket krevde at finansieringen av en krisepakke måtte skje i form av en tilleggsbevilgning, men dette ble det ikke tatt stilling til på møtet 23. juli.

I slutten av juli gikk leder av Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Merete Furuberg, ut i media med en oppfordring til statsminister Erna Solberg om å besøke tørkeramma bønder, slik at hun ved selvsyn kunne få innsikt og kunnskap om konsekvensene av tørken. 7. august deltok statsministeren på gårdsbesøk på Kløfta, og med hele media-Norge på slep.

Krav om tilleggsforhandlinger

To dager etter befaringen på Romerike, 09.08.2018, sendte faglaga brev til LMD med krav om å starte tilleggsforhandlinger for å avklare de økonomiske kravene som jordbruket hadde krevd i møtet 23. juli.

Kravet om å starte opp tilleggsforhandlinger ble raskt innfridd og 20.08.2018 presenterte jordbruket sine konkrete krav i forhandlingene. Kravet var bl.a. bygd på den rapporten som den

tekniske gruppa i mellomtiden hadde lagt fram. Kravet fra jordbruket bestod av følgende punkter:

- Frakttilskudd ved innkjøp av erstatningsfôr av gras og halm
- Økt sats med 40 prosent for erstatning av avlingsskade på egenprodusert grovfôr
- Individuell vurdering av normalavlingsnivå ved avlingsskade på gras
- Erstatning for avlingsskade på innmarksbeite
- Utvidelse av øvre tak for utbetaling av avlingsskadeerstatning
- Oppsplitting av vekstgruppe «grønnsaker»
- Redusert egenandel for grønnsaker, frukt, bær og potet
- Økte erstatningssatser for korn
- Utsatt frist for gjennomføring av investeringsprosjekter

Det ble ikke kvantifisert noe samlet kostnadsramme for de kravene som ble framsatt.

Enighet om tilleggsavtale

Etter diverse forhandlingsrunder ble partene 30.08.2018 enige om økonomisk ramme for og innholdet i de ekstraordinære tiltakene som skulle bidra til avhjelpe konsekvensene av tørken. Tiltakene hadde en beregnet ramme på 525 mill. kroner som ble finansiert ved en ekstrabevilgning på 300 mill. kroner og en omdisponering av midler som var bevilget til styrking av egenkapitalen i Landbrukets Utviklingsfond ved jordbruksforhandlingene 2018 på 225 mill. kroner.

Gruppering av tiltakene i tilleggsforhandlingene:

Tiltak	Mill. kroner
Engangsutbetaling av husdyrtilskudd i fylkene Østfold, Akershus/Oslo, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold, Telemark, Agder-fylkene samt kommunene Bjerkreim, Strand, Sokndal, Eigersund og Lund.	285,0
Ekstra utbetaling av arealtilskudd til grønnsaker med 500 kroner pr. daa i de samme geografiske områder som er nevnt for ekstra husdyrtilskudd, begrenset oppad til 500.000 kroner pr. foretak.	24,0
Økt erstatningssats for grovfôr til eget bruk med 1,55 kr/FEM	190,0
Økt tak i avlingsskadeordningen, hevet fra 750.000 kroner til 1.500.000 kroner pr. vekstgruppe.	26,0
Sum	525,0

Det ekstra husdyrtilskuddet fikk følgende profil:

Dyreslag	Kroner pr. dyr	Mill. kroner
Mjølkeku	1290	90,5
Ammeku	860	46,0
Andre storfe og hest	430	101,0
Sau, geit og hjort	130	47,5
Sum		285,0

Utbetalingen av ekstra husdyrtilskudd var basert på søknadsdata fra mars 2018. Utbetalingene av ekstra areal- og husdyrtilskudd ble gjennomført høsten 2018.

Ellers ble den vedtatte jordbruksavtalen for 2018-2019 endret vedr. bruk av økologiske grønnkjødsarealer til fôr, videre at fangvekster kunne brukes til fôr, ingen avkorting av tilskudd til redusert jordarbeiding ved tilsåing av høstede kornarealer med en ettervekst samt at arealtilskudd til korn ville bli utbetalt sjøl om kornet var høstet til fôr. Dette var krav som Norsk Bonde- og Småbrukarlag var tidlig ute med å fremme.

Etterord

Tørken rammet ikke hele landet og utslaget av tørken blir dermed noe forskjellig mellom de to største kulturene; korn og grovfôr. For korn ble gjennomsnittlig avlingsnivå for hele landet redusert til 57 prosent av normalårsnivå for 2018 mens for grovfôr ble gjennomsnittlig avlingsnivå 71 prosent av normalårsnivå. Dette førte til en rekordstor søkning om avlingsskadeerstatning.

Det ble satt inn betydelige ressurser for å handtere de om lag 15.000 søknadene om avlingsskadeerstatning som kom inn. Ved årsskiftet 2018/2019 var det utbetalt 1.614,2 mill. kroner til 11.173 søkere.

Saksbehandlingen og utbetalingen fortsatte utover vinteren, våren og sommeren. Pr. 30.06.2019 var det utbetalt 1.968,1 mill. kroner til 13.460 søkere. I alt 1.132 søknader var avslått/avvist på det tidspunktet. Fortsatt var det om lag 400 søknader som ikke var behandlet innen utgangen av første halvår 2019.

Prognosen fra Landbruksdirektoratet antyder en utbetaling på om lag 2,1 mrd. kroner direkte over avlingsskadeordningen. I tillegg kommer om lag 310 mill. kroner fra ekstra areal- og husdyrtilskudd.

Budsjettnemnda for jordbruket beregnet i forbindelse med framleggingen av grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene i 2019 at jordbruket lå an til å få et netto tap pga. tørken, fordelt på 2018 og 2019, på om lag 600 mill. kroner. Dette er basert på størrelser som det går an å regne på. I realiteten vil tapet være større fordi det ble gjennomført mange arbeidsoppgaver og tatt mange kostnader som det ikke er mulig å kvantifisere.

Det var gjennom sommeren og høsten 2018 svært mange oppslag i media knyttet til tørken. Dette omfattet innslag i Dagsrevyen, TV2 og Dagsnytt 18 hvor ledelsen i NBS var med. I tillegg var det svært mange avisoppslag.

5.13.2 Teknisk beregningsutvalg for jordbrukets utslipp av klimagasser

Landbruks- og matdepartementet opprettet høsten 2017 Teknisk beregningsutvalg for jordbrukets utslipp av klimagasser (TBU) for å lage en samlet oversikt over hvordan jordbruket påvirker Norges utslipp av klimagasser, og å forbedre de beregningsmodellene som Norge bruker til å rapportere jordbrukets utslipp av klimagasser til FN.

TBU leverte sin rapport 01.07.2019. Rapporten kan lastes ned fra hjemmesiden til Landbruks- og matdepartementet

Opprettelsen av utvalget ble bestemt av partene i jordbruksoppgjøret 2016. En viktig grunn til dette var at man innså at flere typer endringer og klimatiltak som den enkelte gardbruker gjør på egen gard, ikke ble fanget godt nok opp i de beregningsmodellene som ble brukt. Utvalget har en bred sammensetning med representanter fra flere departementer, næringen, ulike

forskningsmiljøer og direktorater. Steffen Kallbekken, forskningsleder på CICERO Senter for klimaforskning, har ledet utvalget.

Utvalget har sett på alle de sektorene som jordbruket påvirker; Jordbrukssektoren, arealbruk (LULUCF), transport og bygg. Med påvirkning menes både utslipp og binding av klimagasser som jordbruksnæringen bidrar til. Der det er mangel på kunnskap har utvalget budsjettert til å sette i gang forskning.

Rapporten har blitt et viktig kunnskapsdokument for jordbruket og gir en god oversikt over jordbrukets utslipp av klimagasser i regnskaps-sektorene Jordbruk, Arealbruk og energibruken i bygg og transport. Den beskriver hvordan utslippene av klimagasser blir beregnet, og hvordan aktuelle klimatiltak i jordbruket kan bli tatt med i det offisielle klimaregnskapet. Dette er viktig kunnskap for arbeidet med hvordan jordbruket kan få bokført de tiltakene næringa setter i gang for å nå det utslippskuttet på 5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter i perioden 2021-2030 som faglagene og regjeringen har forpliktet seg på gjennom [avtalen](#) som ble inngått 20.06.2019.

Rapporten har også med eksempler på utslippsregnskap og utslippsfaktorer for jordbruket i andre land som det er aktuelt å sammenligne med for norsk jordbruk.

TBU hadde noe finansiering for å sette i gang forskningsprosjekter for å forbedre enkelte beregninger. NMBU gjorde et prosjekt for å forbedre beregningsmetodikken for metan fra melkeku. AgriAnalyse vurderte beregningsmetoden for metan fra sau og geit, og anbefalte at dagens metode ikke bør endres. NIBIO vurderte metodikken for beregning av lystgassutslipp fra dyrket mark, og kom til noen anbefalinger for ny forskning som er nødvendig for å forbedre dagens utslippsfaktorer.

Rapporten avsluttes med utvalgets konklusjoner om hvordan utslippsregnskapet kan forbedres ytterligere. Alle i utvalget var enige i rapportens innhold og konklusjoner, men det kom en særmerknad om den internasjonalt vedtatte metoden for sammenligning av metan og andre klimagasser. Særmerknaden ble fremmet av Landbruks- og matdepartementets representant i utvalget, og den ble støttet av Bondelagets representanter. NBS valgte å støtte flertallet i utvalget sin beskrivelse av metan i forhold til andre klimagasser.

5.13.3 Klimaforhandlinger – klimaavtale

Allerede i november 2016 ble faglagene kalt inn til statsministerens kontor for å bli informert om at staten ønsket å gjennomføre klimaforhandlinger med jordbruket. Målsettingen med forhandlingene ville være å inngå en forpliktende avtale om reduksjon av klimagassutslipp fra jordbruket. Forhandlingene ville bli ført med grunnlag i de forpliktelser som Norge ville bli tillagt etter forhandlingene med EU. Det skjedde imidlertid ikke noe mer i 2016 og 2017.

I forbindelse med jordbruksforhandlingene i 2018 varslet staten i sitt tilbud at disse forhandlingene ville starte opp seinere i 2018.

I juni fikk faglagene en invitasjon til et oppstartsmøte med ministrene fra både LMD og KLD. Møtet ble gjennomført 25. juni og regjeringens representanter informerte om at jordbruket ville bli møtt med et krav om å redusere utslippene med 5 mill. tonn CO₂ - ekvivalenter for perioden 2021 - 2030. Dette ble fra statens side ansett til å være et rimelig krav til jordbruket, gitt det reduksjonskravet som staten var i forhandlinger med EU om for ikke-kvotepliktig sektor.

Staten informerte videre om at Norge ville måtte regne med et reduksjonskrav på 40 prosent for denne sektoren, altså vesentlig større enn kravet for jordbruket. Det ville videre bli lagt opp til å føre et skyggeregnskap for utviklingen i utslippene for jordbruket for å kunne ta hensyn til alle mulige forhold som kunne/kan bidra til å nå det reduksjonsmålet som var angitt. For å sette reduksjonskravet i perspektiv og med forutsetning om at jordbrukets totale utslipp vil holde seg konstant i 10-års perioden, så vil en reduksjon på 5 mill. tonn CO₂ – ekvivalenter utgjøre mellom 7 og 8 prosent av de samlede utslippene fra jordbruket.

Staten var nøye med å informere om at tilbudet om forhandlinger om reduksjoner i utslippene kun var gitt til to konkrete næringer; jordbruk og fiskeri. Det betyr at primærnæringene ble gitt muligheten til å kunne påvirke hvordan reduksjonsforpliktelsene skulle gjennomføres, altså hvilke tiltak som skulle settes i verk og virkemidlene for disse tiltakene. For alle andre næringer innenfor ikke-kvotepliktig sektor ville kravet om reduksjoner komme som et ensidig krav fra staten. Jordbruket kunne velge å avstå fra å inngå en avtale med staten om reduksjoner, men konsekvensen av det ville bli at staten ville gjennomføre sine tiltak ensidig for å få ned utslippene.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag signaliserte at organisasjonen var beredt til å gå inn i et arbeid med mål om å redusere utslippet av klimagasser fra jordbrukssektoren, men framholdt samtidig at kravet om økt norsk matproduksjon var et overordnet mål. Norsk Bonde- og Småbrukarlag ville ikke kunne akseptere en løsning på utslippene fra norsk jordbruk som ville bety redusert norsk produksjon og økt import av matvarer.

Kort tid etter dette møtet fikk begge faglag oversendt fire oppfølgingsspørsmål som jordbruket valgte å besvare i et felles svar. I det felles svarbrevet ble det innledningsvis kommentert at jordbruket aldri kan bli utslippsfri og at norsk jordbruksproduksjon må innrettes slik at jordbruksarealene i størst mulig grad er i drift. Videre ble det kommentert at fordi utslippene i ikke-kvotepliktig sektor i Norge skiller seg fra utslippene i ikke-kvotepliktig sektor i EU så vil reduksjonsbelastningen på jordbruket i Norge bli langt større enn i EU. (Det er EUs krav til reduksjon i ikke-kvotepliktig sektor som Norge må forholde seg til.) Av den grunn må en framtidig klimaavtale være fleksibel mht. hvordan reduksjonen skal tas i denne sektoren.

Det ble også problematisert rundt det faktum at dersom en ikke kommer i gang med effektive kutt i jordbrukets utslipp allerede i begynnelsen av perioden så vil kravet til reduksjoner i slutten av perioden bli desto sterkere. Jordbruket mente at forslaget om å føre et skyggeregnskap for utslippene var et positivt og konstruktivt bidrag for å kunne fange opp den faktiske klimainnsatsen i jordbrukssektoren.

Svar på spørsmålene:

Forhandle samlet eller hver for seg?	Forhandle samlet.
Vurdering av måltallet?	Problematiske. Vanskelig å overskue konsekvensene, spesielt fordi grunnlaget for regjeringens måltall ikke var kjent.
Gir mandatet grunnlag for en enighet?	Faglagene svarte bekreftende på det.
Framdriftsplan, når ferdig?	Ikke mulig å være ferdig i løpet av 2018, må avvente bl.a. rapport fra teknisk beregningsutvalg som skulle være ferdig 1. juli 2019.

Svarbrevet fra jordbruket kom først noe ut i august. Staten kom med sitt tilsvarende i begynnelsen av september. En av momentene i det tilsvaret var forslaget om å opprette en egen teknisk gruppe som skulle klargjøre flere faglige spørsmål og berede grunnen for videre forhandlinger. Mandatet for denne gruppa ble det arbeidet med utover i september og var klar i månedsskiftet september/oktober.

Den tekniske gruppa fikk, i hovedsak, to oppgaver:

- Utarbeide et forslag til hvordan skyggeregnskapet for utslipp i jordbruket skulle bygges opp
- Klargjøre beregningsgrunnlaget for regjeringens måltall om en utslippsreduksjon på 5 mill. tonn CO₂ – ekvivalenter

Gruppa fikk opprinnelig en tidsramme til rådighet fram til 15. november, men denne ramma viste seg raskt å være for snau. Gruppa avga sin rapport først 10. desember 2018. Norsk Bonde- og småbrukarlag hadde to representanter i gruppa. Det samme hadde Norges Bondelag. I tillegg hadde jordbruket med en fellesrepresentant. Representantene for Norsk Bonde- og Småbrukarlag var Thomas Cottis og Olaf Godli. Fellesrepresentanten var Helge Bonesmo fra NIBIO.

Rapporten inneholder en beskrivelse av klimagassutslipp fra jordbruket, framskrivninger av utslippene (gitt noen forutsetninger), en beskrivelse av modellen for skyggeregnskapet samt en gjennomgang av ulike tiltak som kan bidra til reduksjon i utslippene. Denne tiltakslisten inneholder forslag som jordbruket kan ta et ansvar for og tiltak som staten må ta et ansvar for, f.eks. redusert matsvinn og evt. en reduksjon i kjøttforbruket. Det skal ikke underslås at diskusjonen om redusert kjøttforbruk som et klimatiltak var kontroversielt for jordbruket.

Styret i NBS brukte mye tid på møtet i desember på å sette seg inn i rapporten.

Det ble gjennomført et nytt møte med statsrådene i de to departementene rett før jul (20.12.2018) og etter klimamøtet i Polen. Dette møtet ble brukt til en gjennomgang av rapporten og meningsutveksling mellom partene, ikke minst fordeling av ansvar. Det ble orientert om at kuttkravet i ikke-kvotepliktig sektor lå an til å bli økt fra 40 til 45 prosent. På dette møtet ble også tidsrammen for forhandlingene justert til ferdigdato 1. april.

I løpet av januar utarbeidet jordbruket en rapport til innspill i de videre forhandlingene. Rapporten inneholder over 30 ulike forslag til klimaløsninger for jordbruket. I dette arbeidet ble det bl.a. lagt mye arbeid i å klarlegge nettoeffekten på utslippene av redusert ytelse i mjølkeproduksjonen og økt produksjon av storfekjøtt på kalver i en mjølkeproduksjonsbesetning.

Innspillet ble presentert for politisk ledelse i begge de berørte departementene 6. februar. Da hadde for øvrig LMD skiftet politisk ledelse etter at KrF gikk inn i regjeringen.

Staten uttalte at det ville komme et svar tilbake innen 1. mars, jfr. den tidsplanen som ble satt på møtet rett før jul. Det skjedde ikke og forhandlingene ble først gjenopptatt etter at jordbruksforhandlingene var ferdige. Først godt ut i juni 2019 gikk en inn i den avsluttende runden med forhandlinger. Torsdag 20. juni var avtalen et faktum.

Avtalen gjengis i sin helhet her:

Intensjonsavtale mellom jordbruket og regjeringen om reduserte klimagassutslipp og økt opptak av karbon fra jordbruket for perioden 2021-2030

Det inngås en intensjonsavtale mellom Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og regjeringen med mål om å redusere klimagassutslippene, og øke opptaket av karbon i jordbruket. Avtalen er ikke juridisk bindende.

1. Bakgrunn

I møte den 30. november 2016 inviterte statsministeren jordbruksorganisasjonene til å inngå en frivillig avtale om utslippsreduksjoner. Det har vært gjennomført en rekke møter mellom partene og høsten 2018 ble det utarbeidet en teknisk arbeidsgrupperapport som skulle danne et faglig grunnlag for en klimaavtale. Rapporten skisserer utformingen av et skyggeregnskap for utslippsreduksjoner i jordbruket, og jordbruksrelaterte utslippsreduksjoner innen transport, bygg og arealdelen av LULUCF. Rapporten gir også en oversikt over mulige tiltak som kan bidra til å nå utslippsforpliktelsen. Med skyggeregnskap menes et regnskap for jordbrukets samlede bidrag til klimagassreduksjoner, utover det som inngår i det offisielle utslippsregnskapet for jordbrukssektoren.

2. Overordnede rammer for avtalen

Parisavtalens mål er at den globale oppvarmingen skal holdes godt under to grader sammenlignet med førindustriell tid, og tilstrebe at temperaturøkningen ikke overstiger 1,5 grad. For å få til dette har landene vedtatt et mål om at verdens samlede utslipp skal slutte å vokse så raskt som mulig, og å oppnå balanse mellom menneskeskapte utslipp og opptak av klimagasser i andre halvdel av århundret. Dette skal gjøres uten å sette matproduksjonen i fare.

Stortinget har gitt sin tilslutning til at Norge tar del i EUs klimaregelverk fra 2021 til 2030. Norge vil fortsatt stå fritt til å bestemme hvordan utslippene skal kuttes. Regelverket åpner for ulike fleksibilitetsmekanismer, og Norge vil ha de samme vilkårene for fleksibilitet som andre EU-land. Regjeringen planlegger imidlertid for kun å benytte fleksibilitet om strengt nødvendig.

Det er fire hovedmål for jordbrukspolitikken, matsikkerhet og beredskap, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og et bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser. Ved Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2016-2017), slo man fast at matproduksjon er jordbrukets hovedoppgave. Komiteen understreket blant annet at "*arbeidet med å redusere*

klimagassutslipp fra norsk jordbruk må prioriteres samtidig som målet om økt matproduksjon med intensjon om økt selvforsyning ligger fast." I tillegg slo komiteens flertall fast at jordbrukets viktigste oppgave i klimasammenheng er å redusere klimagassutslippene per produsert enhet, i tillegg til å øke opptaket av CO₂ og tilpasse produksjonen til et klima i endring. Komiteen presiserte at klimagassutslipp fra biologiske prosesser ikke kan sidestilles med utslipp fra fossile kilder. Komiteens flertall understreket videre at "Det er ikke god miljøpolitikk å gjennomføre tiltak som bidrar til karbonlekkasje, og det vil si at produksjonen flyttes ut av Norge".

I regjeringens politiske plattform, Granavolden-plattformen, heter det at "Landbruket er en viktig bidragsyter i det grønne skiftet, både gjennom binding av karbon og produksjon av fornybar, biobasert energi og drivstoff. Samtidig er reduserte klimagassutslipp fra landbruket helt nødvendig. Et bærekraftig jordbruk er en forutsetning for å sikre ressursene og miljøverdiene for fremtiden." Innovative løsninger, for eksempel presisjonsjordbruk, som kan bidra til klima- og miljøvennlige produksjonsmetoder, kan samtidig også bidra til god agronomi og økt verdiskaping i jordbruket.

Om klimaforhandlingene med jordbruket har Stortinget, ved næringskomiteen, sagt følgende i behandlingen av Prop 1 S (2018-2019): "Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, viser til at det i statsbudsjettet vises til forhandlingene med jordbrukets organisasjoner der det overordnede målet er å inngå en politisk avtale om hvor mye jordbrukssektoren skal redusere sine utslipp fram mot 2030. Regjeringen varsler samtidig at det skal vurderes å innføre klimagassavgifter på jordbrukets utslipp som i dag ikke er ilagt avgifter. Disse medlemmer vil understreke at Stortinget tidligere har slått fast at de biologiske prosessene ikke skal avgiftsbelegges. Disse medlemmer ber regjeringen legge dette til grunn for klimaforhandlingene med jordbruket."

Partene viser til følgende formulering i kap.5 Økonomi, skatt og bærekraft i Granavolden-plattformen: "Unntakene for landbruk og fiskeri fjernes dersom det partssammensatte utvalget for fiske og forhandlingene mellom staten og jordbruksorganisasjonene om en klimaavtale ikke kommer frem til tiltak som gir reelle og tilstrekkelige utslippsreduksjoner."

Partene legger til grunn at avtalen gir reelle og tilstrekkelige utslippsreduksjoner.

All matproduksjon starter med fotosyntesen. I utgangspunktet er derfor all jordbruksproduksjon basert på opptak av CO₂. Jordbruksaktiviteter, og særlig husdyrhold, er biologiske prosesser som også er opphav til utslipp av klimagasser, hovedsakelig i form av metan (CH₄) og lystgass (N₂O). Det er behov for mer kunnskap om jordbrukets samlede utslipp og muligheter til utslippsreduksjoner og opptak.

De rapporterte klimagassutslippene fra jordbrukssektoren i utslippsregnskapet utgjør ifølge SSBs foreløpige tall for 2018 4,5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter, en nedgang siden 1990 på 4,3 pst. Fra 2017 – 2018 viser tallene en nedgang på 0,1 pst. Samlet utgjør klimagassutslipp fra jordbrukssektoren 8,5 pst av de totale norske utslippene og 16,5 pst av de ikke-kvotepiktige utslippene.

Metan er den største utslippskilden fra jordbruket. Metan er en såkalt kortlevd klimadriver som har en betydelig sterkere oppvarmende effekt enn CO₂ per kg på kort sikt, men der innholdet i atmosfæren fra et utslipp har en levetid på omtrent et tiår, slik at den oppvarmende effekten er sterkt avtakende over tid. Det har kommet ny kunnskap om både den oppvarmende effekten som sådan, og om hvordan man kan håndtere det faktum at metan har mye kortere levetid i

atmosfæren enn CO₂ når gassene skal sammenlignes. Jordbrukets utslipp av klimagasser er noe redusert siden 1990. Reduksjonen omfatter også metan, noe som innebærer at jordbruket ikke har bidratt til økning i metankonsentrasjonen i atmosfæren i perioden. Når det føres regnskap for klimagassutslippene i jordbrukssektoren i denne avtalen, vil man derfor både synliggjøre utslippene gass for gass, og omregnet til CO₂-ekvivalenter.

Jordbruket påvirker også klimagassutslippene i andre sektorer i utslippsregnskapet. Til tross for økt produksjon har endringer i jordbruket bidratt til at utslipp fra energiforbruk fra jordbruket er redusert med 30 pst. siden 1990, herunder 15 pst. fra bruk av traktorer og annen redskap. Veksthussektoren har hatt en betydelig reduksjon i energiforbruk i de senere år, og det har skjedd en betydelig overgang fra fossile til mer miljøvennlige energikilder.

Jordbruket er en viktig bidragsyter til det grønne skiftet både gjennom binding av karbon og produksjon av fornybar, biobasert energi og drivstoff.

Jordbruket er en av næringene som i størst grad blir direkte påvirket av klimaendringer. Jordbruket har alltid søkt best mulig tilpasning til vær – og klimavariasjoner. Endret klima kan gi nye produksjonsmuligheter, men vil også medføre stor usikkerhet. Det er derfor viktig og nødvendig at jordbruket over hele landet er godt rustet til et klima i endring. Utvikling av tilpasset teknologi og forskningsbasert og praktisk agronomisk kunnskap er en forutsetning for å lykkes under mer krevende forhold.

3. Ansvarsforhold og regelverk

Avtalen er bygget opp slik:

Del A	Jordbrukets bidrag til reduksjoner i klimagassutslipp og opptak i perioden 2021-2030
Del B	Regjeringens arbeid med forbruksendringer som indirekte kan medføre reduksjoner i klimagassutslipp i fra jordbrukssektoren i perioden 2021- 2030
Del C	Regler om hvordan avtalen skal følges opp og hvordan tiltak skal regnskapsføres.
Anneks 1	Skyggeregnskap
Anneks 2	Regnskap for tiltak som ikke fanges opp i det offisielle utslippsregnskapet

Jordbruket er kun ansvarlige for tiltak i Del A. Regjeringen er ansvarlig for tiltak i Del B. Effekten av tiltak i Del A og B skal samlet gi en klimagassreduksjon på 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter, der en vesentlig andel tas av Del A.

Del A Jordbrukets bidrag til reduksjoner i klimagassutslipp og opptak i perioden

Jordbruket skal arbeide med intensjon om å oppnå økte karbonopptak og reduserte klimagassutslipp i perioden 2021 -2030. Denne delen av avtalen omfatter kun tiltak jordbruket selv kan styre og gjennomføre.

Jordbruket står fritt til selv å bestemme hvilke tiltak de ønsker å gjennomføre. Aktuelle tiltak som vil bidra til måloppnåelse kan for eksempel være:

- Avlsarbeid
- Bedre gjødselhåndtering
- Overgang til fossilfri oppvarming og energibruk i jordbruket

Det er også en rekke tiltak jordbruket gjennomfører eller kan gjennomføre, utover det som per i dag fanges opp i utslippsregnskapet. Det er en ambisjon at utslippseffekten av slike tiltak over tid skal inngå i utslippsregnskapet. Eksempler på slike tiltak er:

- Bedre grovfôrkvalitet, beiting og tilsetningsstoffer i fôret
- Tiltak og utvikling av teknologi som kan bidra til økt opptak og lagring av karbon i jord
- Biogassproduksjon basert på husdyrgjødsel

Del B Regjeringens arbeid med forbruksendringer som indirekte kan medføre reduksjoner i klimagassutslipp fra jordbrukssektoren

Eksempler på tiltak regjeringen vil arbeide for:

- å oppnå målet om å redusere matsvinn med 50 pst. innen 2030
- å endre matforbruket i den norske befolkningen slik at matforbruket i størst mulig grad blir i tråd med de nasjonale kostholdsrådene

Slike tiltak kan medføre forbruksendringer som indirekte kan få konsekvenser for jordbruksproduksjonen og som potensielt kan medføre reduserte klimagassutslipp som bokføres i jordbrukssektoren.

Del C Oppfølging av avtalen, inkl. regnskapsføring

1. Framskrivningene gitt i Nasjonalbudsjettet 2019 skal legges til grunn, og tiltak innenfor arealbrukssektoren (LULUCF) skal måles mot nivået i 2016.
2. Avtalen omfatter klimatiltak som kan tilskrives jordbruksaktivitet innenfor sektorene jordbruk, transport, oppvarming av bygg og arealbrukssektoren unntatt skog i det offisielle klimagassregnskapet.
3. Det etableres et *skyggeregnskap* til det offisielle klimagassregnskapet (Anneks I). Skyggeregnskapet skal bestå av to deler:
  - a. Synliggjøring av jordbrukets bidrag innenfor de ulike utslippssektorene (jordbruk, transport, oppvarming av bygg og arealbrukssektoren unntatt skog) i det offisielle klimagassregnskapet. I denne delen synliggjøres effekter av utslippsreduksjoner i CO₂-ekvivalenter, slik det føres i det offisielle klimagassregnskapet. Tiltak som per i dag ikke fanges opp i klimagassregnskapet på oppstarttidspunkt for avtalen, men som fases inn underveis i målperioden, skal tas inn som en del av skyggeregnskapet på det tidspunkt dette skjer.
  - b. Utslippsreduksjoner rapportert separat for de ulike klimagassene.
4. Tiltak jordbruket gjennomfører, men som i målperioden ikke fanges opp i det offisielle klimagassregnskapet, er ikke inkludert i måltallet. Gjennomføring og effekt av slike tiltak skal likevel synliggjøres i eget regnskap (Anneks II).
5. Kunnskap om og virkning av klimatiltak i jordbruket er under utvikling, og det legges til grunn at ny kunnskap om tiltak, effekter, metodeutvikling mm. løpende kan tas inn som en del av avtalen.
6. Deler av arbeidet som teknisk beregningsutvalg har utført siden 2017 videreføres i form av en gruppe bestående av representanter fra avtalepartene, samt fagpersoner. Gruppen skal være ansvarlige for regnskapsføring for Anneks I og II og gjøre opp status for progresjon og utvikling i arbeidet i forbindelse med de årlige jordbruksforhandlingene.
7. Partene er innforstått med at det vil ta tid å fase inn en del tiltak, at det også vil ta tid før effekten av tiltaket kan synliggjøres i utslippsregnskapet, og at resultatene derfor kan komme sent i avtaleperioden.

8. Dersom en av partene mener framdriften i avtalen ikke er som forutsatt, kan det kalles inn til reforhandlinger.
9. Jordbruket er avhengig av forutsigbare rammebetingelser. En vurdering av aktuelle virkemidler for å følge opp avtalen, blir en del av de ordinære budsjettprosessene, inkludert de årlige jordbruksoppgjørene.
10. Klimaavtalen skal ikke gi bindinger for framtidig virkemiddelbruk eller jordbruksforhandlinger, og klimaavtalen kan heller ikke forutsette økte subsidier.

5.14 Arbeid med politisk plattform

Utkast til politisk plattform ble utarbeidet av politikktutviklingsgruppa og lagt fram for styret for behandling den 13. september 2018.

Den 19. september ble styres utkast sendt ut i organisasjonen på høring. Samme dag ble det arrangert et streaming-møte på kontoret med innledning av stortingsrepresentant Per Olaf Lundteigen, leder Merete Furuberg og politisk nestleder Elin Bergerud.

I anledning høringen ble det arrangert studieringer for å komme med innspill til plattformen.

Alle og enhver sto fritt til å komme med innspill – både fylkes- og lokallag, enkeltmedlemmer og ikke-medlemmer. Fristen for å komme med endringsforslag ble satt til 6. oktober.

Etter at fristen for endringsforslag var gått ut ble disse behandlet av styret, hvor styret la frem en egen innstilling til representantskapet som behandlet forslagene fra styret og innstilte til landsmøtet. Innstillingen og plattformen ble så sendt ut sammen med sakspapirene til landsmøtet.

Under landsmøtet ble det satt av godt med tid til behandling av politisk plattform; først tid til diskusjon og deretter tid til avstemming.

Etter landsmøtet ble det nedsatt en redaksjonskomite bestående av Åse Marie Reiser, Eli Berge Ness og Margrethe Figved som fikk i oppdrag å sy sammen plattformen best mulig slik at alle vedtakene fra landsmøtet harmoniserte med hverandre.

Redigert versjon ble lagt frem for styret og godkjent under styremøtet i desember 2018. Politisk plattform ble umiddelbart lagt ut på organisasjonens hjemmeside etter godkjenning. Plattformen dannet også grunnlag for flere medieutspill fra styret i den påfølgende tiden, samt utgjorde et viktig utgangspunkt for forberedelsene av jordbruksforhandlingene 2019.

6 Organisasjon

6.1 Medlemsverving

Norsk Bonde og Småbrukarlags (NBS) hovedinntektskilde er medlemskontingent. Det er derfor viktig at organisasjonen både vedlikeholder og øker medlemstallet og alle som ønsker å støtte NBS sin landbruks- og matpolitikk gjennom et medlemskap, er velkomne.

Tilslutningen til organisasjonen svinger en del, og dette henger sammen med landbrukspolitikken og resultatet av jordbruksforhandlingene. Det er naturlig at alle medlemmer håper og tror på en økt lønnsomhet og bedre vilkår for «sin egen» produksjon. Når dette ikke slår til på grunn av helt avgjørende forhold, f.eks. knyttet til markedssituasjonen, er det viktig at en holder tankene på riktig spor. Da er det viktig å prøve å forstå helheten i politikken og systemet. Et godt eksempel er utviklingen av økonomien i sauene i de siste årene. Markedet tar ikke på noen måte unna produksjonen, næringa nekter ofte å tilpasse seg det markedet kan ta imot. Situasjonen blir uoversiktlig og sydebukker utpekes raskt, forventningene til NBS er helt urealistiske, og trusler om å avvikle medlemskapet kommer lett. Det er det motsatte som da burde bli resultatet. Vanskelige situasjoner burde spore til aktivitet, samhold og konstruktive ideer og forslag. Alt dette vil bli godt mottatt i både tillitsvalgt og administrativ ledelse. Det er ingen tvil om at denne framgangsmåten gir samhold og styrke for organisasjonen og sjølsagt også den beste muligheten for påvirkning. Dette vil ikke på noen måte være til hinder for saklige gode debatter der flere ideer og tanker drøftes.

For historieinteresserte er det interessant å tenke tilbake på NBS og det som skjedde i starten av 1980-årene. Utviklingen fram mot et medlemstall på 15.000, da organisasjonen markerte sine 75 år i jordbrukets tjeneste, var respektabel. Samtidig gir denne historien et godt eksempel på at saklig uenighet kan føre til samhold og styrke. Unyansert kritikk er kun ødeleggende.

Tilgangen av nye medlemmer svinger, som sagt. En del følger aktivt med og melder seg inn på eget initiativ. Den andre store andelen av nye medlemmer må kontaktes. Av de som blir kontaktet er det erfaringsmessig mange som blir medlem ved første samtale. Det er derfor viktig at hele organisasjonen deltar aktivt i arbeidet med å skaffe nye medlemmer og her har hele organisasjonen også et forbedringspotensial, sjøl om mange gjør en fantastisk innsats.

Det er viktig at dere som kjenner lokalmiljøet tar fatt i denne oppgaven. Oppskrifta på hva som skal gjøres, er gjort kjent mange ganger, så det handler om å ta tak i saken. NBS bistår med kontakt og oppfølging av potensielle medlemmer. Kontingentsystemet er relativt detaljert, og det er, så langt det lar seg gjøre, godt tilpasset alle typer jordbruksproduksjoner. For dere som er tillitsvalgte finnes det greie oversikter over medlemskontingent i forhold til produksjon og kontingentsatser både i nett.no, og på hjemmesiden.

Et annet forhold som også har en direkte innvirkning på medlemstallet er innbetaling av medlemskontingent fra eksisterende medlemmer. Her er det viktig at lokallagene følger opp med oppdateringer og endringer. Ved generasjonsskifte skjer det ofte at seniorbonden melder seg ut fordi kravet om medlemskontingent ikke er justert ned. Ofte kjenner ikke organisasjonen navnet til den nye brukeren, og dermed blir det en del situasjoner der medlemmer går tapt. Av forskjellige grunner er det også en del som ikke betaler medlemskontingenten i rett tid. Det er viktig at også dette forholdet tas tak i lokalt, da det som regel er den beste muligheten for rette opp i sakene.

Mange mener det er en spesialoppgave å verve nye medlemmer. Litt erfaring er ikke å forakte, men det handler om å snakke med folk. Det handler om å ha enkle, men elementære kunnskaper om organisasjonen og landbrukspolitikken innabords, og det er det veldig mange som har. Husk imidlertid også på at det er alle sakene som NBS har fått gjennomslag for over tid, som er viktige. Vi må snakke organisasjonen vår opp og fram og ikke ned. Derfor en liten sluttappell; kartlegg potensielle medlemmer til lokallaget, fordel disse mellom styremedlemmene i laget og sett av en kveld til et styremøte der eneste sak er å ringe de potensielle medlemmene og tilby dem medlemskap i NBS. Dersom dette oppleves som alt for vanskelig å gjennomføre; send navnet på de potensielle medlemmene til organisasjonens fast ansatte verver, Terje Holen, og la han ta oppgaven med å kontakte de personene dere har funnet fram til.

6.2 Informasjonsarbeid

Organisasjonens hjemmeside er www.smabrukarlaget.no. Dette er i dag en svært viktig kanal for formidling av nyheter og politiske standpunkt. Hjemmesidene gir i tillegg til formidling av nyheter også god mulighet til å systematisere arbeidet med viktige saker som blant annet jordbruksforhandlingene. Hjemmesiden har utviklet seg til å bli en svært viktig kanal for rekruttering av nye medlemmer.

I forbindelse med arbeidet med politisk plattform, ble et møte med Ann Merete Furuberg og Per Olaf Lundteigen «streamet» høsten 2018. Med denne teknologien kan medlemmer i hele landet følge «møtet».

NBS har etablert en egen gruppe på Facebook som i juli 2019 hadde over 14.000 følgere.

Informasjonsskrivet nett.no sendes til alle lokallagsledere, fylkesledere, fylkessekretærer og styremedlemmer i fylkeslagene samt styret. [Nett.no](http://nett.no) kan en abonnere på, og det kan lastes ned fra våre hjemmesider. Ved siden av hjemmesidene og Bonde og Småbruker, er [Nett.no](http://nett.no) den viktigste informasjonskanalen ut til de tillitsvalgte. [Nett.no](http://nett.no) har kommet ut med 6 nr. i året. Nytt medlemssystem gir en ny mulighet til direktekontakt med medlemmene på e-post og mobil.

Ved siden av pressemeldinger er direktekontakt mot journalister den mest brukte arbeidsmåten for å formidle nyheter fra organisasjonen.

6.3 Interne utvalg

6.3.1 Kvinneutvalget

Utvalget har avholdt 3 møter; 14.1 2019, 25.2 2019 og 21.5 2019; Referater er oversendt NBS sentralt. Utvalget har behandlet 11 saker. Det første møtet ble avholdt i Oslo i NBS lokaler og de andre har vært telefonmøter.

Utvalget har drøftet rekrutteringen til bonde og småbrukeryrket og da spesielt hvordan vi kan støtte og bidra til at flere unge og spesielt kvinner ser at det finnes en framtid i dette yrket. Vi har delt og samlet en del erfaringer, og flere av sakene har omhandlet ulike tiltak for å bidra til denne rekrutteringen og støttefunksjonen.

En i utvalget har ansvar og følger opp utviklinga av en lenkesamling som kan knyttes opp mot en hjemmeside som skal gjøre det lettere for de som starter opp å finne fram i lover, forskrifter og støtteordninger. Vi jobber også med å få på plass en oversikt over medlemmer som kan være mentorer for nystarta bønder innafor ulike driftsformer, fylkeslaget i Østfold har sagt seg villig til å være et prøveområde. Vi har også drøftet ulike saker vi har ønsket at Bonde og Småbrukerbladets jusspalte skulle behandle og ber om innspill om hva som oppleves komplisert, men der har bladet kommet oss i forkjøpet på flere saker.

Vi har vært i kontakt med noen lokale kvinneansvarlige i lagene og fått og gitt tips om aktiviteter.

Saken om «Småbrukerkjærringa» ble etter flere behandlinger i styret oversendt styret sentralt.

Utvalget ved leder har stilt på representantskapsmøte i mars.

Utvalget ved Torbjørn Norland har hatt ansvar for å ivareta kvinneperspektivet i jordbruksforhandlingene

Utvalget har hatt en artikkel på websida i forbindelse med 8. mars og leder har innledet på 8. mars arrangement på Løken 8. mars.

6.3.2 Ungdomsutvalget

Ungdomsutvalget i NBS har dette året for det meste hatt aktivitet i form av utvalgsmøter. Møtene har vært holdt på Skype, da dette er gratis og fysiske møter ville blitt dyre siden utvalgsmedlemmene bor rundt omkring i landet. Det ble holdt to møter før Landsmøtet 2018.

To av utvalgets medlemmer deltok på årsmøtet. På årsmøtet gikk et medlem ut av utvalget, og et nytt medlem kom inn. Leder fortsatte i utvalget, men ikke som leder. Et av utvalgets medlemmer ble valgt som ny leder. Vi i ungdomsutvalget var meget fornøyde med at vi fikk med oss årsmøtet på å skjerme ungdomskontingenten fra prisøkning, selv om både vi og Landsmøtet ellers var enige i representantskapets foreslåtte kontingentøkning. Etter Landsmøtet hadde utvalget en julekalender på egen facebookside som en del fulgte med på, og som vi var veldig fornøyde med.

I februar var to av utvalgets medlemmer på seminar i Baskerland gjennom prosjektet *Peasant to Peasant Agroecology (P2P Agroecology)*. P2P Agroecology er et samarbeidsprosjekt mellom seks medlemsorganisasjoner i *European Coordination la Via Campesina* inkludert NBS. Seminaret var det første av fem i prosjektet, og hadde derfor innføring i agroøkologi som tema. På seminaret var det også innføring i bruk av et diagnoseverktøy for å bedømme den enkelte gård etter hvor godt den oppfyller agroøkologiske mål.

Etter jul ble det holdt fire skypemøter. To av dem var i februar og hadde fokus på å komme med innspill til NBS sentralt før Jordbruksforhandlingene 2019. Ellers holder medlemmene i utvalget jevnlig kontakt. Vi har fra mars hatt et styremedlem i Alliansen ny landbrukspolitikk (ANL), hvor ungdomsutvalget er medlem. Vi har stilt oss bak ANLs høringsuttalelse i forbindelse med høringsrunden for de nye reglene om salg av rå melk.

Da ungdomsutvalget planlegger ungdomsseminar innanfor kalenderår, ble det ikke avholdt noe ungdomsseminar i denne perioden, fordi ungdomsseminaret 2018 var i april og ungdomsseminaret 2019 er planlagt i november.

Leder deltok i mars 2019 på fylkesledermøte og representantskapsmøte.

6.3.3 Hagebrukstuvalget

Me har som vanleg i vår utarbeidd krav for fruktnæringa til jordbruksforhandlingane.

Dei fleste av krava fekk me inn i felleskrava, og det er me svært fornøyd med. Avtalen med staten vart bra for frukt og grøntnæringa. Bortsett frå på øko, der statens tilbod var svært dårleg. Leder av utvalget deltok på Norske Frukt dagar på Voss i februar. Ca. 150 framkomte dei to dagane. Innlegg om Grofondet og innlegg frå IN. Det var også innlegg om økologisk epledyrking i Austerrike. Elles mange gode innslag på programmet.

Me har utforma høyringssvar på nye avskrivingsreglar for frukttrefelt.

Me har utarbeidd høyringssvar vedkomande ”Forslag om ny forskrift om kontrollområder for å forebygge, begrense og bekjempe pærebrann(Erwina Amylovora)”

Arne Lofthus har delteke på møte hjå Fylkesmannen i Bergen. Møtet var i Partnerskapen, og han var som innkalla styremedlem i Hordaland.

Nokre saker omhandla søknad om midlar til fruktnæringa. Ikkje alle saker var særleg relevante for oss som bønder, og det er tydeleg at mange har sugerøyr ned i denne kassa som Fylkesmannen disponerer. For 2019 er tilskotssum ca 7 mill. kroner.

Spørsmål blir om det er rett at faglagane er berre tilrådingsorgan, medan Fylkesmannen er suverene i å tildela midlar. Pengane kjem over jordbruksavtalen.

Ei sak Arne fatta særleg interesse for var Voss kommune sitt Klimaprojekt der føremålet er å kartleggja og talfesta karbonlagring i jord. HBS hadde dette som tema på årsmøtet til HBS i Ulvik. Arnfinn Gjerdåker la fram saka. Dei fekk 100.000 kroner av ein søknad på 600.000 kroner.

Prosjektet er etter vårt syn midt i blinken for det me som organisasjon er utfordra på i høve klimatiltak. Utan Arne sine innspel hadde HBS ikkje fått noko.

Partnerskapen i nye Vestland Fylke er etter vårt syn ikkje i stand til å bestemma over midlar tilkjempa gjennom jordbruksavtalen. Dei som er gode på, og har tid til å skriva søknader vinn fram. Byråkratar støttar kvarandre sjølv om prosjekta kan verka tvilsame.

Regelverk med avstandskrav til vatn. Dette er ei sak som no har lagt over eit år hjå LMD etter at Mattilsynet har jobba med saka. Det er svært viktig at den vert ferdigbehandla og at det vert eit regelverk som landbruket kan leva med. NBS må pressa på saka.

6.3.4 Utmarksutvalget

Utvalget har hatt to telefonmøter i årsmeldingsperioden.

På det første møtet var revidering av Fjelloven eneste sak som ble diskutert. NOU 2018:11 Ny fjellov ble avgitt 22. juni 2018. Det ble laget en innstilling til styret, om en uttalelse. Se kapittel 5.12.

Utvalget har også behandlet «*Handlingsplan næringsutvikling basert på høstbare viltressurser*» og «*Kommunale reguleringsplaner og beitebruk i utmark*».

6.3.5 Organisasjonsutvalget

Organisasjonsutvalget har denne perioden prioritert å arbeide med på aksjonsdager, verving og kommunikasjon.

Organisasjonsutvalget har hatt flere møter om kommunikasjonen i organisasjonen med størst vekst på sosiale medier. Vi har ytret ønsker på styremøter om mer systematisk arbeid med kommunikasjon. Dette blir nå tatt tak i og fulgt opp av en arbeidsgruppe på kommunikasjon.

OU har gjennomført en vervekampanje i forbindelse med jordbruksforhandlingene. Budskapet i kampanjen var seirene NBS hadde i årets JF. Målgruppa var bønder som mottar produksjonstilskudd.

Organisasjonsutvalget utviklet og gjennomførte en medlemsundersøkelse våren 2019 som skal brukes i strategiarbeidet til NBS framover. Undersøkelsen ble presentert på fylkesledermøtet i juni.

Vi har koordinert og gjennomført en utadretta aksjon i forbindelse med verdens miljødag. Vi fikk laget og distribuert frø til en såfrøaksjon for biologisk mangfold. Frøene ble sendt til fylkeslag og lokallag. Det ble bestilt opp flere som lokallag og fylkeslag kan benytte på stand. Disse kan bestilles sentralt så lenge beholdningen rekker. Andre aksjonsdager er verdens matdag og Den internasjonale småbrukerdagen. Til sammen har vi laget 5000 frøposer.

Utvalget har gjennomført studieopplegg for fylkessekretærer i forkant av årsmøtet 2018 og i forbindelse med Representantskapsmøtet i mars. Det har også blitt opprettet en bildebank som styret og fylkessekretærer har tilgang på. Her ligger illustrasjonsbilder, delebilder, vervekampanjer som fylkene kan bruke. Dette er i startfasen og skal arbeides videre med.

OU skal i løpet av høsten 2019 gjennomføre en vervekampanje med lokalmatsprodusenter som målgruppe

6.3.6 Rovviltutvalget

Flere av sakene er omtalt i lagtes melding, men det er naturlig at det omtales også i utvalgets arbeid.

Utvalget har hatt et fysisk møte samt et telefonmøte og ellers løpende kontakt på e-post. Utvalget har utarbeida en handlingsplan som ligger til grunn for arbeidet på kort og mellomlang sikt.

Tidens alvorligste ulveangrep pågikk gjennom hele beitesesongen 2018 i prioritert beiteområde øst for Glomma i kommunene Tolga, Tynset og Rendalen. Ca 850 sauer og lam

ble skadet og eller drept av 6-7 ulver. Etter forslag fra oss inviterte kommunene miljøministeren til området og han kom den 1. juli og lovet at her skulle ulvene tas ut da det var beiteprioritert område. Både Kjell Erik Brandstadmoen og Ståle Støen deltok på møtet med Ola Elvestuen. Lederen i rovviltneemnda i region 5 Hedmark, Arfinn Negaard, har fått mye og rå kritikk for å forsøke og følge Stortingets vedtak om bestandsmål for ulv. På direkte spørsmål fra Negaard til ministeren kunne ikke Elvestuen peke på noen punkter rovviltneemnda i Hedmark har vært på kollisjonskurs med Stortingsvedtak om ulveforvaltninga, altså ingen grunn til kritikk.

Faglaga sentralt ba i slutten av juni om hastemøte med KLD og ministeren om situasjonen i Nord-Østerdalen. Først i september ble det møte der Merete Furuberg, Kjell Erik Brandstadmoen og Ståle Støen møtte for NBS. Ministeren fikk bestemme datoen. Likevel var det bare statssekretærene i KLD og MLD som møtte og hadde lite/ingenting å komme med. Statssekretær Hanne Maren Blåfjelldal sa ikke annet enn navnet sitt. Ett av krava var at beitebrukere i Nord-Østerdalen skulle få samme sats for ekstraordinært tilsyn som beitebrukere på Hadeland/Toten fikk i 2017, 45 kr i Nord-Østerdalen mot 185 kr på Hadeland/Toten. KLD var ikke til å rikke på kravet om likebehandling.

Ellers har utvalget bistått med pressemeldinger på regjeringserklæringa og hardkjøret på rovviltneemndene.

Kjell Erik Brandstadmoen har vært NBS sin representant i AU i Naturbruksalliansen og denne sammenslutninga gjorde en kjempejobb ved å gjennomføre en storslått demonstrasjon den 8. januar foran Stortinget med bla. a. følgende slagord: «Stortinget bestemmer, departementet glemmer»!

Kjell Erik Brandstadmoen og Ståle Støen har deltatt i hvert sitt møte i kontaktutvalget for rovviltforvaltninga. Etter siste møtet i 2018 har KLD erkjent at kontaktutvalget ikke fungerer som en «forsoningsarena» mellom verneinteressene og bygdeinteressene så nå blir det ett møte i året og betydelig mindre deltagelse.

Støen har deltatt i referansegruppe for forskning på holdninger til ulovlig jakt på freda rovvilt. Fokuset vårt har vært å formidle at omfanget av ulovlig jakt er mindre enn det enkelte «forskere» hevder samt at det er interessant å sjekke folks holdninger til utsetting av freda rovvilt.

Støen deltok på årsmøtet i USS, Utmarkskommunenenes sammenslutning, i slutten av april. For øvrig en organisasjon som strutter av selvtillit etter ordføreroppøret. Ordføreroppøret bidro til etablering av konsultasjonsordninga som gir lokalsamfunn v/kommunene en modererende funksjon i rovviltforvaltninga.

Det er et savn at FKT-prosjektet er avvirket og det er et mål at en samarbeidsarena for beiteinteressene blir formalisert.

Årets beitepris ble delt ut på fylkesledersamling i mars 2019 og årets prisvinner ble Meråker kommune med ordfører Kari Anita Furunes i spissen.

Samme fylkesledersamling samla seg etter hvert bak en uttale som rovviltutvalget initierte om Mattilsynets rolle og oppgave for å bedre dyrevelferden ved å iverksette tiltak for å hindre rovviltangrep.

Riksrevisjonen har over flere år kikket nærmere på rovviltforvaltninga og den 18.06.2019 ble rapporten offentliggjort. Forvaltninga får bl.a. kritikk for svak styring, manglende forvaltningsplan for Nordland, store tap i reindriftsnæringa og mangel på raske uttak av freda rovvilt.

6.3.7 Inn på tunet utvalget

Mandat IPT-utvalg i NBS

- IPT-utvalget skal fremme IPT som viktig sak ovenfor styret, fylkeslag i NBS.
- IPT-utvalget skal være NBS sitt kontaktpunkt mot Bondelagets IPT-utvalg og mot Matmerk sitt fagutvalg.
- IPT-utvalget skal fremme forslag til uttalelser i saker vedr IPT til NBS.
- IPT-utvalget skal komme med innspill ovenfor styret om saker som kan styrke IPT og NBS sin posisjon som faglag. Herunder profilering og medlemsverving.
- IPT-utvalget skal gi innspill til styret før jordbruksforhandlingene.
- IPT - utvalget skal initiere arbeid som konkretiserer arbeidsfordelingen mellom faglagene, Inn på Tunet-samvirkene, Matmerk og andre aktører som arbeider med Inn på Tunet.

Gjennomført arbeid i rapporteringsperioden

Erfaringen fra alle utvalgsmedlemmene sine egne virksomheter er til stor hjelp. Merete Furuberg deltok i arrangementen av den årlige samlingen av Inn på Tunet tilbydere. Hun hadde også eget foredrag.

Oddveig Pedersen Moen representerte NBS i faggruppen Inn på Tunet i Matmerk frem til landsmøtet 2018. Merete Furuberg ble oppnevnt av styret i NBS under styremøtet i juni 2019 til å representere NBS i faggruppen i Matmerk. Denne faggruppen har avholdt 2 fysiske møter i Oslo. Faggruppen har arbeidet med revidering, kvalitetssikring, godkjenning, avtaler og læringsmål og 1 telefonmøte. Det er under utarbeidelse E-læringsressurs for inn på Tunet. Opplegget skal være en pakke som lærere enkelt kan bruke.

Inn på tunet – utvalget ble oppnevnt lenge etter landsmøtet av styret. Utvalget gikk derfor rett på arbeidet med innspill til jordbruksforhandlingene. Utvalget la ned svært mye arbeid med dette innspillet, og utvalgsmedlemmene drev også med lobbyvirksomhet overfor politikere, der dette var naturlig (utvalgsmedlemmene møtte politikere i andre roller. Ellers er arbeidsfordelingen i NBS slik at utvalgene spiller inn til styret, som har den utadrettede virksomheten. Utvalget er svært fornøyd med at det ble et nytt Inn på tunet – løft. Det er svært stort behov for dette.

6.3.8 Utvalg for storfekjøttproduksjon

Storfekjøttutvalget har hatt kun ett møte i 2019, den 26. februar. Storfekjøttutvalget gikk da igjennom alle innspillene fra fylkes- og lokallag til jordbruksforhandlingene og fremmet på bakgrunn av disse et eget innspill til styret. Hovedpunktene i innspillet var som følger:

- Endre driftstilskuddet for storfe
- Innføre kvoter på kjøtt
- Øke utmarksbeitetilskuddet
- Husdyrtilskudd på kastrat
- Frys investeringstilskudd storfe
- Endret AK-tilskudd
- Importkvoter som forhandlingskort

6.3.9 Ressurspersoner for kornproduksjon

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er representert i kornutvalget til Felleskjøpet med rådgiver Johan Warlo. Utvalget ledes av Sindre Flø fra Felleskjøpet.

Det blir vanligvis avholdt to møter i året. Siste møte er vanligvis i månedsskiftet november/desember.

Det sendes fra tid til annen ut informasjon om markedsreguleringen generelt. Prognoser og informasjon om gjennomføring av tiltak blir kommunisert til bransjen via e-post og de får denne samtidig, til orientering.

Til diskusjonen om hvordan Felleskjøpet Agri – og eventuelt markedsregulator – skulle møte den venta situasjonen med et stort overskott av høsthvete i 2019 ble det avholdt et diskusjonsmøte i kornutvalget 23. januar 2019.

6.3.10 Utvalg for økologisk produksjon

Det ble gjennomført telefonmøter frem mot forhandlingene og utvalget leverte innspill til jordbruksforhandlingene 2019. I arbeidet rettet mot produsenter som selger i REKO, har det blitt arbeidet med å bevisstgjøre produsenter som er sertifisert økologisk til å fremheve dette i annonsene. På oppfordring har Debio kommet med tekst som vi har laget plakater som er lagt ut i alle REKO-ringer. Dette har ført til systemisk bruk av DEBIO-logo, som gjør det lettere for forbrukeren å finne økologisk produkt.

Embrik Rudningen sitter som representant fra NBS i styret til Debio og tar med innspill fra Økoutvalget i NBS til Debios styremøter.

6.3.11 Utvalg for mjølkeproduksjon

Arbeidsgruppa endret navn fra Arbeidsgruppa for mjølk- og Storfeproduksjon til arbeidsgruppa for mjølk i januar 2019. Mjølk er et omfattende område i seg selv, som omfatter både ku og geit. Storfekjøtt blir derfor sett i sammenheng med ammekuproduksjon.

Utvalget har diskutert og kommet med innspill til kravdokumentet i jorbruksforhandlingene ,og diskutert nedskalering av melkeproduksjonen i forbindelse med utfasingen av produksjon av Jarlsbergost i Norge.

6.4 Bank- og forsikringsavtale

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har i lang tid hatt forsikringssamarbeid med Gjensidige. Etter at Gjensidige startet bank, ble det også aktuelt å ta med den delen i avtalen. Gjensidige bank ble sommeren 2018 solgt til NORDEA. Etter forhandlinger i 2009 vedtok styret om høsten å inngå ny avtale for 10 år med Gjensidige. Avtalen kan reforhandles i perioden, og skal gjennomgås senest etter 5 år. Det skal i løpet av 2019 forhandles fram ny avtale med Gjensidige.

Våren 2016 ble det forhandlet frem et tillegg til samarbeidsavtalen fra 2010. Det viktigste endringen for organisasjonen er at landslag og fylkeslag tar på seg et større ansvar for å informere om selve avtalen, mot at støtten til møter økes.

6.5 Styrets arbeid med strategi- og arbeidsplan

Styret har også det siste året videreført opplegget med en overordnet strategi- og arbeidsplan for organisasjonen. Mange av de arbeidsoppgavene som organisasjonen befatter seg med gjennom året tilflyter utenfra og tilfanget av oppgaver er stort. Av den grunn er det et stort behov for å systematisere oppgavene gjennom året.

Det har vært lagt vekt på å få til en plan som både sier noe om organisasjonens hovedsatsingsområder og de mer konkrete virksomhetsområdene med tilhørende strategier.

Planen er delt inn i tre hovedarbeidsområder som har vært videreført også det siste året:

- Politikk og samfunn
- Kommunikasjon og samarbeid
- Organisasjon og økonomi

Under disse hovedarbeidsområdene er det definert et ulikt antall strategier for arbeidet som igjen oppfylles gjennom konkrete tiltak og handlinger. Forholdsvis mange av disse tiltakene vil være like fra år til år, for eksempel gjennomføring av jordbruksforhandlingene som er den største enkeltaktiviteten gjennom året, mens andre vil variere alt etter hva som er oppe i tida.

Arbeidet med strategi- og arbeidsplanen er noe av det viktigste arbeidet som styret gjør gjennom året. Det brukes forholdsvis mye tid på å prioritere oppgaver og utarbeide årlige planer samt å følge disse opp gjennom en halvårsgjennomgang. Som sagt innledningsvis er tilfanget av arbeidsoppgaver stort og det er viktig å prioritere oppgavene i rett rekkefølge og med rett ressursinnsats. Det vil innebære at enkelte oppgaver også kan prioritert ned eller vekk. Årsmeldingen representerer i så måte en presentasjon av de prioriteringer som styret har foretatt i samråd med sekretariatet i løpet av det siste året.

Kommunikasjon mot og formidling av politikk til omverdenen har blitt et stadig viktigere arbeidsfelt for en organisasjon som Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Også det siste arbeidsåret har det derfor vært gjennomført aksjonslignende kommunikasjonsstrategier om ulike temaer.

Det er arbeidet videre med å bruke hjemmesida aktivt som et formidlingsorgan av egen politikk og egne saker. Det siste året har bruken av sosiale medier, primært Facebook og Twitter, fått ett betydelig oppsving som formidlingskanal, noe som har vært en helt bevisst satsing i kommunikasjonsstrategien. Økt synlighet har vært styrets mål gjennom hele året.

Parallelt med den økte satsingen på kommunikasjon/formidling har styret prioritert arbeidet med utvikling av en politisk plattform for norsk matproduksjon og involvering i andre politikkområder. Et område som det har vært brukt mye ressurser på også det siste året har vært rovvilt.

Organisasjonsarbeidet har ikke hatt like stort trykk det siste året sjøl om arbeidet med å verve nye medlemmer har vært videreført. Dette har også gitt uttelling. Dette vil bli videreført i kommende år.

Styret har startet opp en prosess kalt Strategi 2020 – 2025. Dette innebærer en gjennomgang av organisasjonens oppgaver, medlemsmasse, bemanning sentralt, generell organisering av arbeidet osv. Formålet med denne prosessen er å legge et best mulig grunnlag for videreføring av organisasjonens arbeid, både på politisk og organisasjonsmessig nivå.

6.6 Rådgiving i økonomi, forsikring og bank

Svein Løken, Oppland, er engasjert på deltid som rådgiver i dette. Han har hjemmekontor. Arbeidet består for det meste i å svare på henvendelser fra medlemmer. I tillegg litt bistand med høringssvar fra NBS. Løken har også sin faste spalte i Bonde og Småbruker hvor en del av problemstillingene fra medlemmer blir omtalt. I tillegg til aktuelle økonomiske tema. Han sitter også i det sentrale samarbeidsutvalget med Gjensidige bank og forsikring.

Det er flest henvendelser i perioden januar-mai og mange er i forbindelse med føring og avslutning av regnskap. De fleste henvendelser gjelder ting som kan avklares raskt på telefon eller epost. Det er også noen tyngre saker, som tar mere tid.

Tilbudet er en medlemsfordel i NBS, som er gratis for de som benytter seg av det. Løken hadde i 2018 i overkant av 100 henvendelser fra medlemmer.

6.7 Solidaritetsfondet for Småbrukere

Solidaritetsfondet, tidlegare Åge Hovengens støttefond for småbrukere, har som oppgave å samle inn pengar og gi økonomisk støtte til småbrukarar som har kome i økonomisk uføre, særleg i samband med rettstvistar. Fondet har eit styre på fem medlemmer, oppnemnde av årsmøtet i Oppland Bonde- og Småbrukarlag. Justerte vedtekter er gjengitt i førre årsmelding for NBS.

No utgjer Elin R. Haugen, Oddveig Moen, Trond Klaape, Håkon Grindstuen og Olav Randen styret, med sistnemnde som leiar. Styret har ikkje hatt fysiske møte i årsmøteperioden, men halde kontakt på e-post.

Ved utgangen av førre meldingsår stod kr. 73.982,08 på kontoen. Fondet har i meldingsåret motteke ei gåve på 5.000 kroner frå ein privatperson og 30.116,15 frå Norsk Bonde- og Småbrukarlag ved årsmøtet 2018. Fondet løyvde 30.000 kroner til Merete Støvring, til juridisk hjelp i samband med konflikt om beiting og beiterettar. Fondet har dekt HMS-medlemskap for ein NBS-medlem pga. spesielle omstende.

Fondet har fått mange gratis annonsar i Bonde og Småbruker.

Ved utgangen av meldingsåret står kr. 76.933,23 på kontoen.

Styreleiar møtte i gravferda etter Åge Hovengen i desember 2018.

Oppland BS-lag justerte vedtektene litt på sitt årsmøte 2018. Vi gjengjev difor dei reviderte vedtektene:

1. Solidaritetsfondet for småbrukere skal yte økonomisk bistand, fortrinnsvis til medlemmer av Norsk Bonde og Småbrukarlag, men også til andre småbrukere.
2. Det er ikke satt noen rammer for hvilke saker som kan gis økonomisk støtte fra fondet. Avgjørelsen om hvilke saker som kan tildeles midler fra fondet, og i hvilken størrelsesorden, tilligger styret for fondet.
3. Det skal føres regnskap for fondet. Styret er ansvarlig for å få gjennomført regnskapsførsel og revisjon.
4. Medlemmer til styret for fondet blir oppnevnt av årsmøte i Oppland Bonde og Småbrukarlag.
5. Styret for fondet skal ha 5 styremedlemmer. En av styremedlemmene skal representere styret i Oppland Bonde og Småbrukarlag.
6. Leder for styret velges blant styremedlemmene av styremedlemmene.
7. Virksomhetsperioden for styret er 6 år. Valg skjer i 2017, 2020 etc.

6.8 Studiearbeid

Den lokale kursaktiviteten har stor betydning for Norsk Bonde- og Småbrukarlag, både for organisasjonen som helhet og for det enkelte medlem. Gjennom vårt medlemskap i Studieforbundet Natur og Miljø (SNM) får vi muligheten til å kvalitetssikre denne aktiviteten. Forutsetningen for kurstilskudd er at det foreligger en godkjent studieplan som beskriver innhold og arbeidsmåter for opplæringen.

For å få tilskudd må et kurs være på minimum 8 timer, og minst 3 deltakere må ha fullført kurset for at det skal utbetales tilskudd. Tilskuddssatsene fastsettes årlig, og for 2019 er satsen satt til 100 kroner pr. studietime. For 2018 var satsen også 100 kroner pr. time.

I 2018 ble det betalt ut 114.900 kroner i tilskudd til 84 kurs med tilsammen 422 deltakere. Dette var en markert økning fra 2017 da det ble betalt ut 96.100 kroner fordelt på 64 kurs. I 2018 var aktivitetsnivået tilbake på samme nivå som i 2016. Hovedårsaken til det skyldes gjennomføring av kurset «Politisk arbeid i Norsk Bonde- og Småbrukarlag» i forbindelse med arbeidet med den politiske plattformen høsten 2018. Det var planlagt gjennomført og innmeldt 11 kurs i tillegg til de 84 som er nevnt over, men disse har det ikke blitt sendt inn rapport for.

Kursaktiviteten i 2019 har vært 48 avsluttede kurs med 265 deltakere så langt, noe som er en liten økning sammenlignet med tilsvarende tidspunkt i fjor. Den mest brukte studieplanen har vært «Foran jordbruksforhandlingene 2018».

Resten av de gjennomførte kursene har vært i regi av lokallag.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har i alt 44 godkjente studieplaner i sin portefølje hos Studieforbundet. Fire av disse er laget til i løpet av årsmeldingsperioden. Det er håp om at kursaktiviteten vil ta seg noe opp på høsten 2019 da det skal lages til en ny studieplan i forbindelse med resultatet av jordbruksforhandlingene

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har et godt samarbeid SNM om utvikling av nye studieplaner.

6.9 Familien Lies legat til fremje av småbruk

Styret i Norsk Bonde- og Småbrukarlag er fondsstyre i Th. Eriksen Lies legat til fremme av småbruk. Styret har vedtatt at det ikke kan deles ut fondsmidler om kapitalen er under 500.000 kroner. Fondsstyrer er Ole-Jacob Christensen. Styret gjør endelig vedtak om tildeling fra fondet etter innstilling fra fondsstyrer.

Fondet lyses ikke ut hvert år. Styret vedtok å lyse ut fondet høsten 2015. Det kom inn to søknader og fondsbestyrer Ole Jacob Christensen innstilte på at begge søkerne skulle tildeles 15.000 kroner hver. Styret fulgte innstillingen fra fondsbestyrer.

Fondet ble lyst ut høsten 2017, men det kom ikke inn noen søknader. Fondet ble ikke lyst ut i 2018.

Styret vil foreta en gjennomgang av statuttene for fondet i samarbeid med Stiftelsestilsynet for å se om det er mulig å omarbeide statuttene slik at de er mer tilpasset til dagens situasjon og behov.

6.10 Arbeid i valgnemnda

Valgnemnda har det siste arbeidsåret i hovedsak fulgt samme opplegg som i de foregående årene med å finne personer til å ta på seg verv i ulike posisjoner i laget. Nemnda har funnet fram til en arbeidsform og et opplegg som fungerer.

Valgnemndas arbeid er i stor grad avhengig av innspill og tilbakemeldinger fra organisasjonen. Av den grunn inviteres også hele organisasjonen til å delta ved flere anledninger gjennom det halvåret som går fra nemnda starter sitt arbeid ut på vinteren til valgnemndas innstilling foreligger i oktober.

6.11 Nytt medlemsregister

Styret vedtok høsten 2017 å skifte medlemssystem. Det nye medlemssystemet ble tatt i bruk fra årsskiftet 2017/2018.

Det er flere forskjeller mellom det gamle og det nye registeret. En markert forskjell er muligheten for å kommunisere med medlemmene via mer moderne kommunikasjonsformer enn brev i post.

Kontingentkrav og andre henvendelser kan sendes til alle medlemmer med epostadresse via epost, medlemmer kan videre kontaktes/varsles via SMS osv. Dette er funksjoner som brukes mer og mer i direkte kommunikasjon.

Systemet gir også muligheter for bedre rapportering til styret om ulike forhold ved medlemsmassen som det er viktig for både styret og sekretariatet å kjenne til.

Det nye systemet gjør det mulig å sende ut kontingentkravet på flere forskjellige måter. Oppstillingen under viser hvilke betalingsmåter våre medlemmer nytter nå:

Avtalegiro	4 prosent
Krav via e-post	40 prosent
Papirfaktura	33 prosent
Vipps	23 prosent

Før utsendingen av årets kontingentkrav ble det besluttet å bruke VIPPS som en av flere alternative betalingsmåter. For en del av medlemmene skapte dette ikke noen problemer i det hele tatt mens det for andre kom svært overraskende og mange av de som fikk kravet utsendt gjennom VIPPS oppfattet heller ikke dette. Det har medført at vi i år har måttet bruke mer ressurser enn vanlig for å purre disse medlemmene. Forhåpentligvis er dette bare en overgangsproblematikk som er borte til neste år. Det er en klar målsetting om at andelen med papirfaktura skal betydelig ned fordi dette er den desidert dyreste måten å sende ut kontingentkravet på.

Det skal ikke underslås at det har vært en del utfordringer mht. å få det nye registeret til å fungere optimalt og medlemskonsulenten i NBS-sekretariatet har brukt svært mye tid på arbeid med å avdekke feil og kommunisere med selskapet som drifter medlemsregistret om oppretting av feil i funksjoner og oppbygging. Forhåpentligvis er dette også forhold som vil bli redusert over tid.

Det har hele tiden vært meningen at medlemssystemet skal gjøres tilgjengelig for fylkeslagene, altså at fylkeslagene kan gå inn i systemet og endre opplysninger om enkeltmedlemmer, kjøre ut rapporter for fylkeslaget og lokallagene osv. Foreløpig er det bare et fylkeslag, Oppland, som har fått muligheten til å prøve ut dette.

7 Internasjonalt arbeid

7.1 Internasjonalt utvalg

IU har hatt 3 møter i perioden, men det meste av kommunikasjonen skjer ved mail.

Marielle har styreverv i ECVC med hovedoppgaver innenfor agroøkologi og Peasant Rights. Vi har deltatt i følgende arbeidsgrupper i ECVC: Cap-reformen og arbeidsgruppen for melkeprodusenter, såfrøgruppen, landgruppen og LGBT gruppen. Vi har deltatt i årsmøtet til ECVC. IU koordinerer den norske deltakelsen i prosjektet P2P (bonde til bonde) hvor bonde skal lære fra bonde om agroøkologi. Dette er et ECVC prosjekt hvor Marielle sitter i styringsgruppen.

I forbindelse med at FN skulle votere over PR (bønders rettigheter) skrev Marielle og Kjersti brev til den norske regjeringen med anmodning om å stemme for resolusjonen.

Prosjektet New Nordic Diets ble avsluttet med presentasjon i København den 5. oktober 2018 og vi deltok med 3 representanter og 1 i paneldebatten. Rapporten er nå et tilbud for lokallag og fylkeslag å bli presentert hvor IU dekker alle kostnader.

IU har deltatt i arbeidet til Norsk Sosialt forum, både årsmøtet og Globaliseringskonferansen høsten 2018 hvor vi var ansvarlige for et stormøte og hadde stand.

IU deltok på Arendalsuka og skrev flere artikler fra arrangementet.

IU har deltatt i 2 møter i den norske FAO-komiteen hvor vi har løftet frem arbeidet med migrasjon og agroøkologi samt Peasant Rights. Både i komiteen og i møte med Utenriksdepartementet har vi deltatt i debatten om handlingsplan for bærekraftige matsystemer i norsk bistands- og utenrikspolitikk.

IU har hatt et samarbeide med LAG i forbindelse med utplassering av brigadister, Globaliseringskonferansen og Landsmøtet hvor vi bl.a var ansvarlige for et seminar om New Nordic Diets.

Vi har arbeidet med Rolf S. Kevin ang. et mulig prosjekt om hvordan lagre karbon i jord etter Savory-metoden.

Under Dyregoddagane på Batnfjordsøra møtte IU ca 400 ungdomsskoleelever for å drøfte hva som er bærekraftig matproduksjon og konsum i Norge. Samme tema var leder invitert til Bekkevoll ungdomsskole i Molde for å fremføre i forbindelse med et ukesprosjekt om klima og bærekraft på skolen. Likeså var vi inviterte til Økologisk Norge sin årskonferanse i Oslo for å fremføre samme prosjektet. (New Nordic Diets.)

Vi har hatt flere møter med UF med tanke på å tilby lokallag og fylkeslag ulike foredrag om bærekraft i matproduksjon nasjonalt og internasjonalt.

IU har hatt møte med Palestinakomiteen. En invitasjon fra Fellesforbundet og Norsk Folkehjelp til NBS, NB og SP resulterte i at Olav ble med på en studietur til Palestina i april 2019 sammen med en del sentrale politikere, hvor de møtte den palestinske landbruksorganisasjonen UAWC.

IU har bidratt med flere artikler i Småbrukaren og andre aviser. IU deltok også i forbindelse med at Dag Jørn Lønning lanserte Jordboka.

Vi har også gitt innspill til Landsmøtet sin behandling av ny politisk plattform.

IU har hatt en årlig bevilgning på kr. 40,000. Samtidig har vi avsatt midler i forbindelse med deltaging i prosjektet New Nordic Diets. Vi har holdt våre kostnader innenfor den økonomiske rammen vi har fått tildelt.

8 Prosjekter

8.1 Slipp oss til – Ungdom inn i landbruket

Prosjektet ”Slipp oss til – ungdom inn i landbruket” vart starta i 1998 som eit samarbeid mellom Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norges Bygdeungdomslag og Natur og Ungdom. Målet har heile tida vore, og er fortsett, å auke rekrutteringa til landbruket, bidra til miljøvennleg matproduksjon og styrke busettigna i distrikta.

Målet til prosjektet er å få fleire unge ut i landbruket, meir spesifikt ut i eit småskala, berekraftig landbruk.

Arbeid med å få ledige bruk ut for sal:

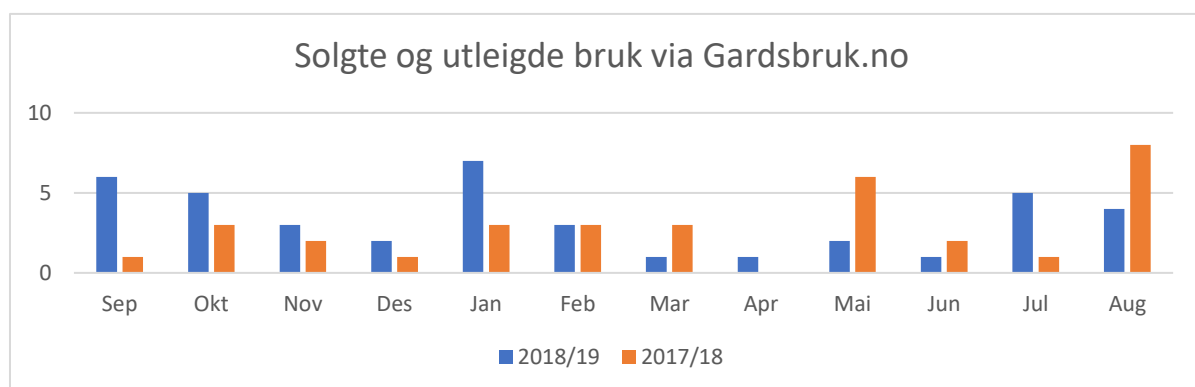
”Slipp oss til – ungdom inn i landbruket” er eit nasjonalt rekrutteringsprosjekt med mål om å få fleire unge inn i landbruket. Sentralt i dette arbeidet har det vore å få fleire bruk ut for sal. I følge Statistisk Sentralbyrå finnest det 33 252 gardsbruk utan fast busetting rundt om i Noreg (per 1. juli 2019), men svært få av disse kjem ut for sal. Samtidig er det ei trend at eigendomar som tidlegare har vore nytta som småbruk i all for stor grad vert omgjort til feriehus.

Gardsbruk.no:

Nettsida Gardsbruk.no er ein sentral del av prosjektet, og den viktigaste møteplassen for kjøp, sal og utleige av gardsbruk i Noreg. Sidan oppstarten av prosjektet i 2000 anslår me at over 2500 gardsbruk har vore annonsert gjennom nettsida, og halvparten omsett.

Nettsida finn.no har også mange treff på landbrukseigendomar, men ein viktig skilnad på dei to nettsidene er at gardsbruk.no set som krav på alle eigendomar som blir lagt ut at det skal vere mogleg å drive landbruk på dei. Eit minstekrav for å legge ut annonse er 5 dekar fulldyrka mark, eller 25 dekar produktiv skog. Det gjer at gardsbruk.no utelukkande tilbyr det som mange leitar etter: nemleg eigendomar å drive landbruk på. At det er gratis og annonsere er også ein viktig skilnad.

Desse positive resultatane skuldast ei svært god haust 2018. Våren 2019 har det ikkje vore like stor pågang, noko som skuldast at prosjektet har vore i ei overgangsperiode grunna utvikling av ny nettstad. Totalt sett kan ein si at perioden 2018/19 har hatt ein svært annleis «flyt» enn same perioden året før.

Figur 1: Selde og utleigde gardar via gardsbruk.no frå og med august 2018 til og med juli 2019, samanlikna med tilsvarande tal for året før.

Frå september 2018 til august 2019 fekk me rapportert inn at 40 gardsbruk var blitt seld eller leigd ut gjennom nettsida. Dette er ein oppgang på 7 gardsbruk fleire enn i same periode for eitt år siden. (Sjå figur på førre side)

Nettsida har både godt med besøkande og mykje respons. Kvar månad blir det lagt ut nye gardsbruk for sal, og det blir også seld gardsbruk kvar einaste månad. I tillegg er kategorien «Ønskes kjøpt» veldig populær. Gardsbruk.no har til ein kvar tid mellom 80 og 200 ledige gardsbruk og «Ønskes kjøpt»-annonser.

Tilbakemeldingar frå brukarar

Kontakten med brukarane av nettsida er avgjerande for at så mange som mogleg skal besøke nettsida, og at den skal vere så brukarvennleg som mogleg. Me sender framleis ut evalueringsskjema til alle dei som kontaktar oss for kjøp og sal. Dei tilbakemeldingane me får på nettsida er at dei som bruker den er fornøgde med eit gratis og brukarvennleg annonseringstilbod som gardsbruk.no.

Det siste året har me også spurt brukarar av sida om innspill på korleis ho kan bli betre. Desse innspela har danna grunnlaget for forbedringane av nettsida som har blitt jobba med i perioden.

«Ønskes kjøpt»

I tillegg til moglegheita til å registrere sals-annonser på gardsbruk.no har potensielle kjøparar moglegheita til å legge ut annonser for gardar dei ønsker å få kjøpt. Denne ordninga blei lagt til i 2009.

Det er kome nokre få tilbakemeldingar frå nokon av dei som leitar etter gard, og som har lagt ut annonse under «ønskes kjøpt». Prosjektleiari har derfor ikkje like god oversikt over kor suksessfull denne delen av nettsida er.

Å forbetre ordninga med «ønskes kjøpt»-annonser er noko av det som har vore jobba særleg med i samband med forbetringa av gardsbruk.no.

Annonsering på Facebook

I 2018 og 2019 har nye annonser blitt framheva på Facebook-sida til gardsbruk.no. Kvar annonse vert sett av alt mellom 1000 til 10 000 personar ifølge statistikken til Facebook, og på dei mest populære innlegga har nesten 1000 gått inn på nettsida som følgje av innlegget.

Forbetring av nettsida

Våren 2018 starta prosjektleiari ein prosess med å oppdatere nettsida Gardsbruk.no. Det er nettsideleverandøren Netlab som har stått for sjølva arbeidet med nettsida, mens prosjektleiari har jobba med å utarbeide bestillinga og skaffe finansiering.

I forkant av forbetringa av nettsida har prosjektleiari hatt møter med leiinga i alle dei tre organisasjonane som eig prosjektet, og også gjort eit omfattande arbeid med finansiering. Dette har i all hovudsak kome gjennom sal av reklame på den nye nettstaden.

Arbeidet med nettsida har betydd at aktiviteten ikkje har vore like omfattande når det kjem andre deler av prosjektet. Dette skuldast særleg at det ikkje har vore like mykje pengar igjen til anna aktivitet

Materiell

Gjennom Gardsbruk.no tilbyr Slipp oss til-prosjektet materiell til kommunar og enkeltpersonar. «Bruk for deg - ei handbok for deg som vil ha gard» er ein svært populær handbok som blei utvikla i 2011. For tida er denne handboka utseld, men me sender ut digitale handbøker gratis til dei som ønskjer det. «Bruk mulighetene! Økt busetting på ledige gardsbruk» er meir retta mot kommunar, og den sender me gratis til dei som ønsker det.

I tillegg har vi et skjema med tips til kjøp og sal av gardsbruk som vi også sender til interesserte.

Lokale prosjekt og Seminar Økouka

Gjennom prosjektperioden har prosjektleiar hatt eit løpande samarbeid med prosjektet «Huga på Gard» i Valdres. Prosjektleiar har frå sentralt hald bistått med å spreie informasjon på nettsida og facebook-sida, og vore ein kontaktperson. Huga på Gard handlar og om oppfølging av nye brukarar gjennom ei mentorordning som viser moglegheitene for å utvikle bruk. I dette arbeidet har Vestre Slidre Bonde- og Småbrukarlag og Yvonne Tonnaer vore sentrale.

Huga på Gard vart også invitert til Oslo for å snakke på seminaret «Små Bruk – Store Moglegheiter», som vert arrangert i regi av Slipp oss til 23. september 2019 i forbindelse med Økouka 2019. På dette seminaret var rekruttering tema, og i tillegg til Yvonne Tonnaer deltok også Torgeir Knag Fylkesnes frå SV, Aud Slettehaug frå Sogn Jord- og Hagebruksskule, Jannicke Østervold frå Cultura Bank, samt nestleiar i Småbrukarlaget Kathrine Kinn.

Økonomi:

Arbeidet i 2017-2018 er i all hovudsak finansiert av Landbruks- og matdepartementet (LMD) og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Størrelsen på tilskottet blir avgjort kvart år avhengig av statsbudsjettet. I tillegg finansierast prosjektet av støtte frå private aktørar, samt sal av reklame. I år har denne delen av budsjettet vore større enn tidlegare år, grunna arbeidet med nettsida.

Prosjektleiar

Det har i denne perioden vore tilsett ein prosjektleiar i 40 % som har jobba med prosjektet. Gjennom mesteparten av perioden har Torgeir Vestre hatt denne stillinga. Mot slutten av perioden sa Torgeir opp jobben, og frå 23. september tok Jørgen Næss Karlsen over som prosjektleiar.

8.2 Grønt Spå tak

Om Grønt Spatak

Natur og Ungdom (NU) og Norsk Bonde- og Småbrukarlag (NBS) har arrangert Grønt Spatak hvert år siden 1993. Formålet med prosjektet er å tilby utplassering til ungdom som er nysgjerrige på jordbruk, drive opplysningsarbeid rundt praktiske og politiske spørsmål om bærekraftig jordbruk, og å bidra til godt samarbeid mellom jordbruksnæringa og miljøbevegelsen.

Prosjektkoordinator

Thea Marie Kvam har siden februar 2018 jobbet som prosjektkoordinator for Grønt Spatak, i 50% stilling. Thea har kontor plass hos Natur og Ungdom. Koordinator samarbeider med Natur og Ungdom sitt jordbruksutvalg, som består av jordbruksengasjerte NU-medlemmer bosatt over ulike deler av landet. Koordinator har også samarbeidet med John Petter Løvstad, som er kontaktperson i NBS.

Målsetting

Hovedmål:

- Ha minst 90 deltakere på Grønt Spatak og 45 deltakere på Vårsamling.

Delmål:

- Gjøre et godt mobiliseringsarbeid
- Holde god kontakt med bønder og deltakere
- Rekruttere flere vertskap – med hovedvekt på setre

Utplassering

Sommeren 2019 var det 84 personer som deltok på utplasseringen med Grønt Spatak. Det var 101 som meldte seg på, men av ulike årsaker var det frafall underveis. Dette er omtrent som i fjor, da 83 personer fullførte den ordinære utplassinga. Målet på 90 deltakere ble ikke nådd, men 84 deltakere er allikevel med på en svært positiv trend i antall deltakere på Grønt Spatak, der vi de siste 5 årene har sett en økt interesse for prosjektet.

Etter sommeren er det blitt gjennomført en elektronisk evaluering, der 49 av deltakerne svarte. Tilbakemeldingene er stort sett positive, og de fleste er fornøyde med utplasseringen.

Vårsamling

Det var 54 deltakere på Vårsamlinga til Grønt Spatak, som for første gang ble arrangert på Holt Gård i Vestfold. Målet om antall deltakere på Vårsamling ble altså nådd med god margin. Gode deltakertall på 54 og 57 de to siste årene viser en positiv utvikling, da det tidligere år har vært ca 25 deltakere på Vårsamlingen. Gjennomføringen av seminaret gikk svært bra. Samarbeidet med vertskapet på Holt gård var upåklagelig, omgivelsene var fantastiske og tilbakemeldingene fra deltakerne har vært gode.

På Vårsamlingen fikk deltakerne mange spennende foredrag, blant annet fra Natur og Ungdom, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Sabima, Tine, Økologisk Norge, Alliansen Ny Landbrukspolitikk, Latin-Amerika-gruppene og av vertskapet på gården. Tema som ble tatt opp omfavner alt fra rovdyrpolitikk, biologisk mangfold i kulturlandskapet, økologisk landbruk, jordbrukspolitikk og solidaritet.

Mobilisering

Et viktig delmål for strategien til Grønt Spatak er å gjøre et godt mobiliseringsarbeid. Dette inkluderer både mobilisering innad i NU og NBS og til potensielt interesserte utenfor organisasjonen.

Mobilisering til utplasseringen innad i NU har skjedd på ulike måter. Grønt Spatak har blitt promotert på landsdekkende arrangement, som landsmøte og årskonferanse. Putsj (NU sitt medlemsblad) har flere ganger publisert saker og annonser om Grønt Spatak. Det er også svært viktig å nå ut til ungdom utenfor Natur og Ungdom. Dette arbeidet har bestått i alt fra innlegg på sosiale media og nettside, annonser i aviser og blader, skolebesøk, arrangement under økolo-uka og presseoppslag.

Et annet viktig delmål for sesongens Grønt Spatak har vært å rekruttere flere vertskap, med hovedvekt på setre. Tettere kontakt mellom NU og NBS har vært essensielt for å oppnå dette. Høsten 2018 jobbet prosjektkoordinatoren på kontoret til NBS, som bidro positivt til økt kommunikasjon og samarbeid mellom NU og NBS. Anledning 25-årsjubileet ble Grønt Spatak viet ekstra tid på NBS sitt landsmøte i november. NBS har hatt større fokus på å dele innlegg om Grønt Spatak både internt og utad på sosiale media. Randi Karlstrøm ble dessuten valgt som Grønt Spatak-ansvarlig i NBS sitt sentralstyre. Et annet tiltak med hensikt å rekruttere flere setervertskap til prosjektet har vært økt kontakt med Norsk Seterkultur. Prosjektkoordinatoren deltok blant annet med innlegg på 20-årsjubileet til Norsk Seterkultur i april 2019. Arbeidet med rekruttering av nytt vertskap har vært vellykket, og svært mange gårder har meldt sin interesse for å ta imot deltakere på Grønt Spatak. Antall setre som er vertskap har også økt, men det er fremdeles behov for flere.

Arbeid med sosiale medier har gitt Grønt Spatak 2287 følgere på Facebook (30.09.19). Det er blitt arbeidet aktivt med å lage gode innlegg, og flere av disse har blitt sponset. Dette viser seg å nå ut til mange, og vi har alt fra 500 - 10 000 visninger på Facebook-innlegg. Også Grønt Spataks konto på Instagram blir aktivt brukt i promoteringsarbeidet. Evalueringen viser at mange av de påmeldte har funnet Grønt Spatak via sosiale medier.

Grønt Spataks nettside blir også brukt for å rekruttere deltakere og vertskap. Her deles bilder og historier fra tidligere deltakere. Her ligger også påmeldingsskjema, både for deltakere og vertskap. Nettsiden kan med fordel oppdateres oftere av prosjektkoordinator, dersom det er kapasitet til det.

Mediedekning

Å få gode presseoppslag er et viktig mål for Grønt Spatak, slik når vi ut til så mange som mulig. God mediedekning bidrar til å fremme vårt politiske budskapet, bygge navnene til prosjektet og organisasjonene bak, og viser at bønder og miljøvernere samarbeider for felles mål.

I forkant av sommeren var det annonser og reportasjer i blader som Putsj, Småbruker, Nationen, Seterbrukeren og Ren Mat. Det var to presseoppslag av deltakere på utplassering. Dette er et mye lavere enn tall vi ønsker, og dessverre ble flere planlagte reportasjer avlyst pga dårlig kommunikasjonsmuligheter knytta til ferie. Omtrent 50% av deltakerne delte innlegg på sosiale media om sitt spatak, som også er god promotering av prosjektet.

Pressearbeidet og medieinformasjon til deltakerne vil bli prioritert høyere neste sesong, da det var få presseoppslag om deltakere på Grønt Spatak denne sesongen. Dette vil bli høyere prioritert på Vårsamling, og bedre kommunisert til NU-kontoret under ferieavvikling.

Økonomi

I 2018 gikk prosjektet med et lite underskudd, på grunn av ulike faktorer som økte lønnsutgifter (ny lønnsavtale i NU) og flere deltakere enn det ble budsjettet for (som for øvrig også er veldig positivt). Dette førte imidlertid til at Grønt Spatak i 2019 har forsøkt å skaffe flere midler til prosjektet.

I mars 2019 kom Tine inn som ny økonomisk sponsor av prosjektet, med 50 000 kr. Støtten fra Miljødirektoratets konfliktdempende tiltak (rovdyrvilt) økte fra 230 000 kr til 250 000 kr. Felleskjøpet har også støttet Grønt Spatak i 2019 med 120 000 kr. Støtten fra WWFs rovdryfond frafalt, da fondet ikke delte ut midler dette året.

Prosjektets økonomiske situasjon i 2019 er altså bedret sammenlignet med i 2018. Dette skyldes ny støttespiller (Tine) og økt bevilgning fra Miljødirektoratet. I tillegg til dette ble det også kuttet kostnader ved å arrangere Vårsamlingen på en gård med rimeligere leiepris (uten at har gått utover kvaliteten på samlingen). Til sammen har dette ført til at Grønt Spatak igjen går med et lite økonomisk overskudd, som vil gå inn i drift av prosjektet i 2020.

Oppsummering

Totalt sett var årets gjennomføring av Grønt Spatak veldig vellykket. Prosjektkoordinator og ledelsen i Natur og ungdom ser at arbeidsmengden som ble lagt ned i prosjektet gir gode resultater. Vi har tro på at prosjektet stadig er mer aktuelt, som gjenspeiles i økende interesse for tiltaket de siste årene. Vi er inne i en tid med enorme klimautfordringer og økologisk krise, og det er kanskje viktigere enn noen gang å formidle politisk kunnskap om et bærekraftig og mangfoldig norsk jordbruk til engasjert ungdom.

8.3 Landbrukets Økoløft – felles innsats for økt økologisk produksjon i Norge

Prosjektet er et samarbeid for å snu den negative trenden for økologisk produksjon i Norge. Etterspørselen etter økologisk mat er i dag på mange områder større enn det norsk landbruk produserer. Det betyr at for eksempel frukt, bær eller korn som kunne vært produsert på norske ressurser, i stedet må importeres.

Formålet med prosjektet er å bidra til økt produksjonen av økologiske landbruksprodukter i Norge. Det er første gang landbruksorganisasjonene går sammen i et forpliktende og systematisk samarbeid på dette området. Det unike med prosjektet er det konkrete samarbeidet på tvers av organisasjoner og fagmiljøer. Alle partnerorganisasjoner står samlet bak alle budskap og aktiviteter i prosjektet i et felles løft.

Landbrukets ØKOLØFT er et samarbeid mellom Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Debio, DebioInfo, Økologiske foregangsfylker, Norsk Landbruksrådgiving og Økologisk Norge.

8.4 Matnyttig

Innledning

Med bakgrunn i en økende etterspørsel etter lokalmat og potensialet for en større verdiskaping i landbruket er Matnyttig prosjektet etablert. Det overordnede målet er å øke lokalmatproduksjonen ved at flere råvareprodusenter skal satse på lokal foredling, direktesalg og andelslandbruk. Matnyttig bidrar til Utviklingsprogrammets hovedmål om økt vekst og bedriftsøkonomisk lønnsomhet for lokalmatprodusenter i Norge.

Prosjektet skal gå over 3 år og skal styrke nyrekruttering av og kompetanseoppbygging hos ”gamle” og nye produsenter av lokalmat, samt inspirere bønder til å etablere og videreutvikle andelsgårder. Prosjektet er finansiert av Innovasjon Norge og Norsk Bonde- og Småbrukarlag,

Gjennom ‘Matnyttig’ skal NBS være en pådriver til nyskaping i landbruket og stimulere til et nasjonalt engasjement omkring lokal foredling, verdiskaping i landbruket og belyse hvilke positive ringvirkninger dette har for lokalmiljøet og familiene som driver gårdene. Dette er et viktig virkemiddel for å gjøre det mer attraktivt å øke produksjonen av mat og basert på norske ressurser. Vi ønsker å fange interessen fra bønder over hele landet, og vi prioriterer spredning av arrangement og kurs tilknyttet prosjektet.

Møter

Kjernen i prosjektet er å arrangere møter i samarbeid med lokallag og fylkeslag med hovedmål om å inspirere nye produsenter til å satse på lokalmat. Totalt ble det arrangert 20 arrangement med ca. 670 deltagere i tillegg til stand på to store messer.

Møtested	tema	type møte	dato	deltagere
2018				
Kragerø	REKO	Oppstartsmøte	13.08.2018	30
Sandnes	REKO	Oppstartsmøte	15.08.2018	40
Haugesund	REKO	Oppstartsmøte	28.08.2018	50
Seljord	Lokalmat /REKO Dyrskun	Stand	19.09.2018	
Hamar	NBS / REKO Midt i matfatet	Stand	30.09.2018	
Kongsberg	REKO	Oppstartsmøte	25.09.2018	25
Oslo	Småbrukernes comeback	Seminar	27.09.2018	80
Gjøvik	REKO	Oppstartsmøte	09.10.2018	35
Vågå	Omsetningsmuligheter for lokalmat	Inspirasjon	23.10.2018	40
Kristiansand	REKO	Oppstartsmøte	06.11.2018	50
Gardermoen	Inspirasjon	Seminar	09.11.2018	50
Gardermoen	Smaken av hele Norge	Stand	10.11.2018	
Oslo	småskala grønnsaksproduksjon	kurs	07.12.2018	45
2019				
Trondheim	Småskala grønnsaksproduksjon	kurs	15.02.2019	25
Bergen	Småskala grønnsaksproduksjon	kurs	13.02.2019	25
Göteborg	Småskala grønnsaksproduksjon	tur	01.mar.19	25
Råde, Østfold	Inspirasjon	Fylkesårsmøte	16.mar	30
Sogndal	Inspirasjon/REKO	Oppstart REKO	23.mar	40
Bodø	REKO	Oppstart REKO	03.04.2019	45
Ål, Hallingdal	Lokalmat/REKO	Seminar	06.04.2019	45

Andre arrangement

Det ble forespurt om foredrag på arrangement utenom organisasjonen:

Potet konferanse	21. januar
Andelslandbruk Agder	26. januar
Norsk sau og geit Alvdal	17. februar
Nord-Fron fylkesmannen	28. mars
Mat på Mære	12. februar
Utviklingsprogrammet	28. februar
Rendalen	2. april

REKO-ringer

Prosjektet har jobbet målrettet med å informere og gi råd til nyetablerte REKO-ringer. Det er særlig med tanke på struktur, regelverk og informasjon. En vesentlig del av dette er å dele erfaringer omkring kommunikasjon og formidling i REKO-ringene. Målet er å støtte opp slik at flere ringer fungerer for at så mange som mulig kan benytte seg av kontaktplattformen.

I utgangen av juni 2019 var er det ca. 50 aktive REKO-ringer i Norge med ca. 500 deltagende produsenter og 200 000 forbrukere som er tilknyttet. Mange produsenter rapporterer om gode slagstall og stor interesse blant kunder.

Smaken av hele Norge landsmøte 2018

Alle fylker fikk tilbud om støtte for å stille med stand. Hvert fylket ble utfordret til å lage en stand som skulle vise lokalmat fra deres fylke. Alle fylker stilte med stand, med mye positiv respons på utstillingen.

Det ble høsten 2018 søkt Innovasjon Norge om midler til et eget REKO-prosjekt. Penger til ettårig REKO-prosjekt ble bevilget og stilling som REKO-prosjektleder ble utlyst i april. Siv Elin Krutvik ble ansatt fra august 2019. Målet med REKO-prosjektet er å utforme en ressursplattform for produsenter, administratorer og forbrukere som skal ligge på NBS sin hjemmeside, samt jobbe strategisk med å hjelpe flere REKO-ringer til å fungere godt.

9 Bonde og Småbruker

Bonde og Småbruker kommer som vanlig siden begynnelsen av 2000-tallet ut med ti utgaver i året. Denne meldinga omfatter høsten 2018 og våren 2019, fire utgaver høsten 2018 og seks utgaver vinter og vår 2019. To av utgavene var landsnummer, nr 8/2018 og nr 5/2019.

Opplaget holder seg rimelig stabilt. Fagpressens opplagstall for forrige år viste en liten oppgang fra året før, men det kan nå se ut som om antall distribuerte aviser kan ha gått litt ned. Likevel kan vi fortsatt si oss fornøyd med et opplag på godt over 7 000 aviser for vanlige medlemsnummer og drøyt 64 000 for landsnummer. Det vil si at opplagstallet holder seg godt til tross for nedgang i antall medlemmer og bønder. Mange uten medlemskap abonnerer på avisa.

Vi fikk tatt en leserundersøkelse i Fagpressens regi av selskapet "Kantar Media" i november 2018. Deres leserundersøkelse konkluderer med "51 000 leser en gjennomsnittlig utgave av bladet Bonde og Småbruker". Dette er tall vi må si oss meget godt fornøyd med.

Redaksjonen

Fortsatt er redaktør/journalist Leonid Rødsten eneste fast ansatte i avisa. Men andre ansatte i sekretariatet bidrar godt til administrasjonen av avisa. Dessuten er det HSmedia som har annonsesalget, der vår mangeårige selger, Mette Lindberg heldigvis er tilbake igjen nå etter et års fravær. Mari Tylden er fortsatt ansvarlig for layout. Det er vi glad for.

Redaksjonelt arbeid

Landbrukspolitikk er det viktigste stoffet i avisa. I dette meldingsåret med både jordbruksforhandlinger, ekstra forhandlinger som følge av fjorårets tørke, med økte bevilgninger til avlingsskedefondet, og nå i våres også klimaforhandlinger.

Tørke med dertil hørende økt import, og paradoksalt nok økende overproduksjon, har vært naturlig stoff i avisa. I forbindelse med vårens jordbruksoppgjør blei det også en viss debatt omkring kutt i mjølkekvoter. Men den debatten kommer for alvor først nå i høst. Klima og kombi-kua vil det sikkert bli mer om i klimadebatten, samt rødt kjøtt, myr dyrking, binding av karbon og import av fôrråstoff.

Kamp om rovdyrforliket fortsetter. Ordføreroppøpet mot statsminister Erna Solbergs rovdyrpolitikk har bidratt godt til debatten.

Ei stadig større maktkonsentrasjon i dagligvareomsetninga har igjen satt fart i debatten rundt lov om god handelsskikk. Debatten fortsetter tydeligvis i det uendelige. Vi venter på en endelig konklusjon.

Politisk plattform var tema på siste års landsmøte. Debatten har gått i avisa både før og etter. Ei satsing på seter, blant annet gjennom seterpolitisk melding, er naturlig stoff i Bonde og Småbruker

Jordvern er alltid like aktuelt. Det er også GMO-debatten, nå mer som debatt om CRISPR.

Jusspalta byr fortsatt på aktuelt og interessant stoff for leserne. Det samme med økonomiske råd i "Sveins spalte", alltid like populær. Reidar Isebakke leverer også gode råd for brannvern i hver utgave av avisa. Og ikke minst kan leserne glede seg over vår egen "huspoet" Arne-Martin Dahles skråblikk på dagsaktuelle problemstilling i hans stunt.

De faste spaltene for ungdomsutvalget og kvinneutvalget har dessverre ikke vært så faste. Mens internasjonalt utvalg og aktive i La Via Campesina leverer regelmessig aktuelt stoff fra den store verden.

Vi har også vært med å feire på organisasjonens mangeårige gode følgesvenn, Natur og Ungdom, som i fjor høst markerte sitt 25 års jubileum. De blei også behørig feira på landsmøtet i NBS

REKO

Bonde og Småbruker har hatt gleden av å følge den vellykka satsinga på REKO – en revolusjon for direkte omsetning fra bonde til forbruker. REKO har vært en suksess i Finland og Sverige. Leserne av Bonde og Småbruker har hatt glede av å følge den norske suksessen tett takket være prosjektleder for ”Matnyttig”, Rebekka Bond.

Engasjerte medlemmer har også bidratt til leserinnlegg som løfter interessen for avisa hos leserne.

Interessante fagartikler, blant annet fra ansatte i NIBIO, bidrar godt til å gi avisas lesere faglig input.

Nynorsk Pressekontor bidrar til mye godt stoff i avisa, i tillegg til at avisa får økt nynorskandel i stoffet.

Annonseinntekter

Bonde og Småbruker har gjennom mange år nå hatt glede av økte inntekter fra annonsesalget. Men det siste året, det vil si hele denne meldingsperioden, har annonseinntektene gått jamt nedover. Det er god grunn til å tru at dette snur igjen etter at nevnte Mette Lindberg nå er tilbake igjen. Allerede første nummer i høst (for neste årsmelding) ga en god inntektsøkning.

Som følge av svikten i annonseinntektene har også sidetallet gått litt ned, til 38 sider i gjennomsnitt per utgave.

Trykk og distribusjon

Agderposten trykk står fortsatt for trykking av avisa. Når det gjelder distribusjonen så kan vi bare glede oss over at HeltHjem står for en stadig voksende andel av distribusjonen. Posten, som for lengst har prist seg ut av markedet, koster oss fortsatt mye. Vi vil nok i overskuelig framtid være nødt til å bruke Posten på de av våre abonnenter som bor minst sentralt i landet. Men utviklinga på distribusjonsområdet er positivt også for oss. HeltHjem dekker stadig større del av vårt nedslagsområde. De leverer snart 60 prosent av opplaget for vanlig medlemsnummer, og godt over 60 prosent av våre landsnummerutgaver.

Økonomi

Avisas økonomi har vært stabil i mange år, men siste året, 2018, gikk vesentlig dårligere enn de siste åra. Budsjettet er stramt, og det er ikke overforbruk på noen post i regnskapet. Men naturlig nok har den tidligere nevnte svikten i annonseinntektene slått hardt ut i resultatet. En svikt på nær 200 000 i annonseinntekter har gitt et tilsvarende underskudd.

Lyspunktet, og håpet, er at det nå ser ut for at annonsesalget tar seg opp igjen.

10 Regnskap for laget og avisa

Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt regnskap for 2018 ble behandlet på styremøte, 15.mars 2019. Styret fattet følgende vedtak:

«Styret i Norsk Bonde- og Småbrukarlag godkjenner det samlede resultat med driftsinntekter på 17.484.692 kroner, driftskostnader på 18.039.627 kroner, resultat av finansposter på 125.357 kroner, og et årsresultat på 429.578 kroner.»

Enstemmig.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt regnskap for 2018 ble behandlet på representantskapsmøte den 19.mars 2019. Representantskapet fattet følgende vedtak:

Representantskapet i Norsk Bonde- og Småbrukarlag godkjenner det samlede resultat med driftsinntekter på 17.484.692 kroner, driftskostnader på 18.039.627 kroner, resultat av finansposter på 125.357 kroner, og et årsresultat på 429.578 kroner.

Enstemmig.

Vedlagt følger regnskap for:

- Norsk Bonde- og Småbrukarlag
- Bonde og Småbruker
- Noter til regnskapet
- Norsk Bonde- og Småbrukarlag sine fond
- Th. S. Eriksen legat
- Revisjonsberetning for 2018 fra Vekst Revisjon AS

Resultatregnskap Samlet

DRIFTINNTEKTER OG DRIFTSKOSTNADER	NOTE	2018	2017
Driftsinntekter m.v.			
Inntekter	(avisen)	2 030 454	2 302 470
Medlemskontingent	(laget)	10 498 209	10 776 759
Økn. støtte Samvirke	(avisen)	312 000	312 000
Prosjekter	1	1 380 000	1 118 449
Andre inntekter	2	3 264 029	3 337 575
SUM DRIFTSTINTEKTER		17 484 692	17 847 253
Driftskostnader			
Lønnskostnader (laget og avisen)		6 047 616	5 652 387
Driftskostnader	(laget)	1 571 922	1 407 970
Driftskostnader	(avisen)	2 882 485	2 918 744
Kjøp matriell	(laget)	79 610	40 737
Kvinneutvalget		14 332	20 978
Ungdomsutvalget		5 863	39 966
Internasjonalt utvalg		43 860	29 761
Tilbakeført til fylkene	4	3 668 844	4 313 672
Andre kontingenter		104 034	93 550
Tilskudd til avisen		499 992	499 992
Tilsk. Bonde og Småbruker		639 042	595 366
Samlet reisekostnader		1 044 620	1 001 796
Bidrag til samarb. Organisasjoner		102 292	80 625
Prosjekter totalt	5	1 335 115	1 275 474
SUM DRIFTSKOSTNADER		18 039 627	17 971 018
DRIFTSRESULTAT		-554 935	-123 766
FINANSINNTEKTER OG FINANSKOSTNADER			
Aksjeutbytte		1 432	0
Renteinntekter		123 925	175 634
RESULTAT AV FINANSPOSTER	14	125 357	175 634
ÅRSRESULTAT	15	-429 578	51 868
OVERFØRINGER			
Overført fra Egenkapital		-429 578	51 869
Overført fra "Avsetning til fremtidige prosjekter":			
SUM DISPONERINGER		-429 578	51 869

Resultatregnskap Laget				
	Note	2018	Budsjett 18	2017
DRIFTSINNEKTER OG DRIFTSKOSTNADER				
Driftsinntekter m.v.				
Kontingenter		10 498 209	10 978 000	10 776 759
Salg av matriell		2 310	0	12 205
Tilskudd fra Landbr.samvirke		400 000	440 000	489 645
Div innt.		1 722 685	1 662 000	1 751 616
SUM DRIFTSINNEKTER		12 623 204	13 080 000	13 030 225
Driftskostnader				
Lønn fast-ansatte, inkl feriepenger		3 694 176	3 728 498	3 305 118
Honorar,tillitsvalgte, inkl feriepenger		942 761	961 670	710 111
Arb.g.avgift		704 437	702 626	660 735
Pensjons/yrkeskadeforsikring		314 251	254 000	297 567
Andre personalkostnader		-240 036	-240 043	1 317
Ovf Prosjektene:		-64 319	-120 000	171 349
SUM LØNN		5 351 270	5 286 751	4 974 849
Husleie / strøm		777 083	784 000	765 872
Vedl.hold / rep.		505 184	307 000	319 550
Kontorrekv.		97 621	195 000	127 975
Telefon og porto	3	247 058	240 000	253 467
Internettkostnader		136 802	107 000	96 513
Andre adm. Kostnader		155 930	37 000	117 041
Revisjon		111 250	115 000	143 750
Ovf til Bonde og Småbruker		-399 006	-357 000	-362 314
Ovf til Prosjektene:		-60 000	-60 000	-53 884
SUM ADM. KOSTNADER		1 571 922	1 368 000	1 407 970
MØTER OG REISER		988 632	964 000	948 230
Medlemskontingent		2 481 401	2 826 000	3 168 440
Sokr. Lønn til fylkene		540 000	540 000	540 000
Medlemsverving		36 000	0	29 500
Annen støtte til fylkene		339 262	283 000	282 274
Målrettet møtevirksomhet		272 181	600 000	293 458
SUM TILBAKEFØRT TIL FYLKENE	4	3 668 844	4 249 000	4 313 672
Kjøp av matriell		79 610	50 000	40 737
Tilskudd til Bonde og Småbruker		499 992	500 000	499 992
Tilskudd til Bonde og Småbruker		639 042	597 000	595 366
Kontingent ECVC		104 034	70 000	93 550
Ungdomsutvalget		5 863	30 000	39 966
Kvinneutvalget		14 332	30 000	20 978
Internasjonalt utvalg		43 860	40 000	29 761
Bidrag til samarb. Org.		102 292	65 000	80 625
SUM ANDRE DRIFTSKOSTNADER		1 489 025	1 382 000	1 400 975
SUM DRIFTSKOSTNADER		13 069 693	13 249 751	13 045 696
DRIFTSRESULTAT		-446 489	-169 751	-15 471
Nto. Finansinntekter	14	125 507	145 000	175 634
ÅRSOVERSKUDD / UNDERSKUDD	15	-320 982	-24 751	160 163

Resultatregnskap	Bonde	og
Småbruker		
Norsk Bonde- og Småbrukarlag		

	Note	2018	Budsj. 2018	2017
DRIFTSINNTEKTER OG DRIFTSKOSTNADER				
Driftsinntekter m.v.				
Annonseinnt., landsnr og vanlig nr.	6	1 917 487	2 200 000	2 193 958
Avisabonnement		112 967	110 000	108 511
Andel kontingent fra NBS		499 992	500 000	499 992
Tilskudd fra landbr.samvirke		312 000	300 000	312 000
Tilskudd fra laget	2	639 042	596 000	595 366
SUM DRIFTSINNTEKTER		3 481 488	3 706 000	3 709 827
Driftskostnader				
Lønn, honorarer, arb.g.avg, feriep. m.v		696 496	814 000	677 538
Lønn ovf fra laget		240 036	240 000	233 052
Trykking		420 103	510 000	411 652
Provisjon annonsesalg		580 943	650 000	679 671
Setting av avisen		158 800	155 000	156 800
Aviser, tidsskrifter		5 143	4 000	4 975
Administrasjonsutg		399 006	359 000	362 314
Telefon		8 695	17 000	8 200
Porto		960 350	1 000 000	962 491
Reisekostnader		55 988	75 000	53 566
Kontingent / abonnement		22 905	18 000	19 897
Kurs/data/oppgradering		14 014	20 000	4 900
Andre kostnader		2 070	0	154
Kjøp av adresser		70 419	76 000	74 638
SUM DRIFTSKOSTNADER		3 634 969	3 938 000	3 649 848
DRIFTSRESULTAT		-153 481	-232 000	59 979
FINANSINNTEKTER OG KOSTNADER				
Ekstraordinære utgifter		0	0	0
RESULTAT AV FINANSPOSTER		0	0	0
ÅRSOVERSKUDD /				
UNDERSKUDD	15	-153 481	-232 000	59 979

Balanse Samlet			
Norsk Bonde- og Småbrukarlag			
	Note	2018	2017
OMLØPSMIDLER			
Kundefordringer	8	213 597	357 480
Andre fordringer	9	146 002	44 841
Aksjer	11	252 500	202 500
Premiefond Gjensidige	12	147 312	232 681
Likvider	7	6 620 336	6 964 091
SUM OMLØPSMIDLER		7 379 747	7 801 593
SUM EIENDELER		7 379 747	7 801 593
GJELD OG EGENKAPITAL			
Egenkapital		4 437 661	4 867 239
Avsetning til fremtidige prosjekter	13	600 156	600 156
SUM EGENKAPITAL	16	5 037 817	5 467 395
KORTSIKTIG GJELD			
Leverandørgjeld		592 854	420 937
Annen kortsiktig gjeld	10	573 700	829 333
Offentlige trekk og avgifter		494 935	442 512
Påløpne feriepenger		680 442	641 416
SUM GJELD		2 341 930	2 334 198
SUM EGENKAPITAL OG GJELD		7 379 747	7 801 593

Oslo 15.03.2019

Kjersti Hoff
 K Brandstadmoen
 Kathrine Kinn
 Olef Gulli
 Elin Bergend
 Raudi Karlstrøm
~~M. A. B.~~
 Torbjørn Nodal

Norsk Bonde- og Småbrukarlag Noter pr. 31. Desember 2018

Note 0 Regnskapsprinsipper

Årsregnskapet er satt opp i samsvar med regnskapsloven og NRS 8 - God regnskapsskikk for små foretak.

Inntektsføring ved salg skjer på leveringstidspunktet. Tilsagn inntektsføres når bevilling er gitt.

Prosjekter som fortsetter utover 31.12. periodiseres.

Omløpsmidler og kortsiktig gjeld omfatter normalt poster som forfaller til betaling innen ett år etter balansedagen.

Omløpsmidler vurderes til laveste verdi av anskaffelseskost og antatt virkelig verdi.

Aksjer er vurdert til kostpris eller virkelig verdi.

Kundefordringer og andre fordringer oppføres til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap.

		2018
Note 1	Prosjekter	
Gardsbruk .no	Landbruks og Matdep	255 000
	Gjensidige	25 000
Matnyttig	Innovasjon Norge	<u>1 100 000</u>
		<u>1 380 000</u>
Note 2	Diverse inntekter	
Forsikringsprosjekt		1 633 971 Laget
Salg Matriell		2 310
Landbrukssamvirke		400 000
Lotteri		0
Luftforening		18 713
Overført til Bonde og Småbruker		499 992 Avisen
Tilskudd fra laget (avisen)		639 042 Avisen
Øikos-Økologisk		<u>70 000</u>
		<u>3 264 028</u>
Note 3	Telefon og porto	
Telefon		187 470
Porto		<u>59 588</u>
Telefon og porto laget		<u>247 058</u>
Note 4	Tilbakeført til fylkene	
Møtetilskudd		272 181
Tilskudd til fylkessekretær		540 000
Støtte fra Gjensidige		339 262
Medlemsverving		36 000
Kontingent til fylkene		1 743 053
Kontingent til lokallagene		<u>738 348</u>

3 668 844

Note 5**Prosjekt**

Gardsbruk.no	280 078
Matnyttig	<u>1 055 037</u>
	<u>1 335 115</u>

Note 6**Bonde og Småbruker**

Det er utgitt 10 nummer av Bonde og Småbruker i 2018. Av dette er 2 såkalte landsnummer og 8 medlemsnummer

Annonseinntekter og trykkekostnader for utsendelse av landsnummerene er ikke skilt ut i egne poster i regnskapet.

Note 7**Bundet bankinnskudd**

Av likvide midler utgjør kr. 270.644,- bunden kapital, som står på egen skattetrekkkonto.

Dette dekker skyldig skattetrekk pr. 31/12.

Videre er det innsatt kr. 355.649 på egen depositumkonto som sikkerhet for husleie.

Note 8**Kundefordringer**

Kundefordringer Annonser	228 597
Delkrederavsetning	<u>-15 000</u>
	<u>213 597</u>

Det er avsatt kr. 15.000 for dekning av usikre fordringer som for i fjor.

Note 9**Andre kortsiktige fordringer**

Forskudd Lønn	2 551
Ikt Epost-fylkene	3 051
kortsiktige fordringer	132 400
Egenbet. LM	5 000
Feil refusjon	<u>3 000</u>
	<u>146 002</u>

Note 10**Annen kortsiktig gjeld**

Annen kortsiktig gjeld	242 248
Savnet kontonr/Tilbakeført feilkonto	20 303
Tilbakeholdt kontingent	480 293
Periodiserte leverandører	-163 038
Reisefordeling	-10 099
Landsmøte	-24 654
Midler Grønt Spatak Jubileum	21 955
Midler til Ungdomutv.	6 692
	<hr/>
	573 700

Note 11**Aksjer m.m**

Regnskapsverdi er satt til kr. 252.500, etter laveste prinsipp verdi.
 Posten omfatter aksjer kr. 2.500 og andel i Landbrukets Dataflyt SA med kostpris kr. 200.000
 Klimaselskap SA kr 50.000

Note 12**Premiefond Gjensidige**

Innskuddfond Gjensidige	147 312
-------------------------	---------

Note 13**Avsetning til fremtidige prosjekt**

	1/1-2018	Avsatt	Omdisponert	Benyttet	31/12-2018
Avsetning Gardsbruk	31 250				31 250
Styrke Sekretariatet	150 000				150 000
Levende lokallag/Opplæring/rekrutering	200 000				200 000
Bonde og Småbruker	118 906				118 906
Generalsekretærens disp	100 000				100 000
	<hr/>				<hr/>
	600 156	0	0	0	600 156

Note 14**Finansinntekter / kostnader**

Aksjeutbytte	1 432
Bankgebyrer	-47 984
Renteinntekter	171 909
	<hr/>
	125 357

Note 15**Forklaring av årets resultat**

Årets samlede resultat på	429 578	fordeler seg slik :
Bonde og Småbruker , overskudd	-153 481	Avisen
Norsk Bonde- og Småbrukarlag	-320 982	Laget
Prosjektresultat :		
Gardsbruk.no	-78	
Matnyttig	44 963	
	<u>-429 578</u>	
Herav brukt kr. 0- av avsatte midler		

Note 16**Egenkapital**

	01.01.2018	endring	Årets	31.12.2018
	Egenkapital	Prosjekter	Resultat	Egenkapital
Pr 01/01/18	4 867 239	0	-429 578	4 437 661
Avsetning prosjekter	600 156	0		600 156
Pr 31/12/18	<u>5 467 395</u>	<u>0</u>	<u>-429 578</u>	<u>5 037 817</u>

Aksjonsfondet
Norsk Bonde- og Småbrukarlag

	2018	2017
Beholdning 1/1	33 181	42 332
Inntekter		
Harald Ove Foss		1 810
Renteinntekter	33	112
Sum inntekter		1 922
Kostnader		
Honnigurtfrøaksjonen 2017	0	4 000
Reiseutg. Aksjon 2017	0	7 074
		11 074
Resultat	33	9 151
Beholdning 31/12	33 214	33 181
Balansen pr 31.12 består av følgende :		
Bank 8101 66 12170	33 214	33 181
Sum	33 214	33 181

Th. Eriksen Lies Legat
Norsk Bonde- og Småbrukarlag

	2018	2017
Beholdning 1/1	<u>666 345</u>	<u>651 682</u>
Inntekter		
Renteinntekter	<u>14 992</u>	<u>14 663</u>
Resultat	<u>14 992</u>	<u>14 663</u>
Beholdning 31/12	<u>681 337</u>	<u>666 345</u>
Består av følgende innskudd:		
Felleskjøpet		
8101.05.02829	<u>681 337</u>	<u>666 345</u>

Partnere:
 Registrert revisor Syver Tønnesen
 Registrert revisor Per M. Michelsen
 Registrert revisor Daniel Rypdal
 Medlemmer i Den norske revisorforening

Til besluttede organer i Norsk Bonde- og Småbrukarlag

UAVHENGIG REVISORS BERETNING 2018

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert årsregnskapet for Norsk Bonde- og Småbrukarlag som viser et underskudd på kr 429 578. Årsregnskapet består av balanse per 31. desember 2018, resultatregnskap for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter til årsregnskapet, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper.

Etter vår mening er det medfølgende årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettviseende bilde av foreningens finansielle stilling per 31. desember 2018, og av dets resultater for regnskapsåret avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene International Standards on Auditing (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i *Revisors oppgaver og plikter ved revisjon av årsregnskapet*. Vi er uavhengige av selskapet slik det kreves i lov og forskrift, og har overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Styrets og daglig leders ansvar for årsregnskapet

Styret og daglig leder er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til foreningens evne til fortsatt drift og opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avvirket.

Besøksadresse:
 Vekstsenteret
 Olaf Helsets vei 6

Postadresse:
 Postboks 150 Oppsal
 0619 Oslo

Telefon:
 23 38 38 38

Internett/ E-post:
www.vekst-revisjon.no
revisor@vekst-revisjon.no

Organisasjonsnr:
 960 132 734 MVA

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

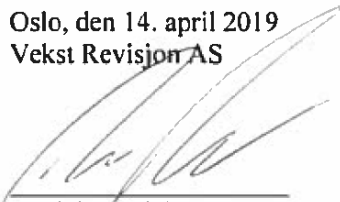
Vårt mål er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon som eksisterer. Feilinformasjon kan oppstå som følge av misligheter eller utilsiktede feil. Feilinformasjon blir vurdert som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger som brukerne foretar basert på årsregnskapet.

For videre beskrivelse av revisors oppgaver og plikter vises det til <https://revisorforeningen.no/revisjonsberetninger>

Uttalelse om øvrige lovmessige krav*Konklusjon om registrering og dokumentasjon*

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av foreningens regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringskikk i Norge.

Oslo, den 14. april 2019
Vekst Revisjon AS

Daniel Rypdal
Registrert revisor

NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG

Telefon: 22 00 59 10

Akersgata 41, 0158 OSLO

Internet: www.smabrukarlaget.no

E-post: post@smabrukarlaget.no